

SOSYAL ve BEŞERİ
BİLİMLER
DERGİSİ

Sosyal Bilimler
Araştırmaları Derneği

SoBiAD

Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (Online)

ISSN: 1309 - 8012

Yıl: 2024 Cilt: 16 Sayı: 1

Amaç ve Kapsam

Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (SBBD), Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği (SoBiAD) tarafından Temmuz ve Aralık olmak üzere yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir. Sadece Türkçe makaleler yayın için kabul edilmektedir.

Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi; Ekonomi, İşletme, Yönetim, Siyaset Bilimi, Hukuk, Sosyoloji, Felsefe, Etik ve diğer alanlarda hazırlanmış teorik-analitik-ampirik araştırmalar ve incelemelere açık bir dergidir.

Açık Erişim Politikası

Açık erişimin bilginin evrensel kullanımını artırarak insanlık için yararlı sonuçlar doğuracağı düşüncesinden hareketle, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (SBBD) Açık Erişim politikasını benimsemiştir. Dergi, yazarlardan devraldığı ve yayımladığı içerikle ilgili telif haklarından, bilimsel içeriğe evrensel Açık Erişimin (Open Access) desteklenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla, bilinen standartlarda kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarını bedelsiz kullanıma sunmaktadır. İçeriğin ticari amaçlı kullanımı için yayınevinden yazılı izin alınması gereklidir.

Ücretsiz Yayın

Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (SBBD)'nde makale yayınlanması için yazarlardan hiçbir ücret talep edilmemektedir.

Yazarların Sorumlulukları

Yazarların makalelerini dergi web sayfasında sunulan yazım kurallarına ve örnek şablona göre hazırlamaları gerekir. Yazarların, hakem raporlarında belirtilen düzeltmeleri zamanında yapmaları beklenir.

Etik İlkeler

Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (SBBD)'nde yer alan etik görev ve sorumluluklarda Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından kabul edilen ve yayınlanan ilkeler benimsenmektedir.

Yazarlardan aşağıda belirtilen etik kurallara uymaları beklenmektedir.

- Dergiye gönderilen makaleler başka bir yerde yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır.
- Yazarlar makalelerinde kullandıkları tüm alıntılara referans vermiş olmalıdır.
- Yazarlar makaleye bilimsel katkı verdiklerini garanti etmelidir.
- Yazarlar makalenin başka bir kişi ya da kurumun fikri mülkiyet haklarını ihlal etmediğini, intihal içermediğini ve kendi çalışmaları olduğunu garanti etmelidir.
- Makalede adı geçen tüm yazarlar, gönderilen ve yayınlanan makaleler üzerinde eşit sorumluluğa sahiptir.
- Yazışmadan sorumlu yazar adı geçen tüm ortak yazarların yayına ve ortak yazar olarak adlandırılmaya razı olduğunu garanti etmelidir. Çalışmaya önemli bilimsel ve yazınsal katkı sağlayan tüm kişiler ortak yazar olarak adlandırılmalıdır.
- Yazarlar gerekli görülmesi halinde makalede yer alan veri setlerine ulaşımı sağlamalıdır.

Hakemlik Süreci

Makaleler, hakemler tarafından altı ölçüt - bazı ölçütlerin belirli türdeki bildirilere uygulanamaması halinde daha az- dikkate alınarak değerlendirilir. Hakemlerin raporları tamamlandıktan sonra yazılar, Yayın Kurulu'nun onaylaması durumunda yayıma hazır hale gelir ve kabul sırası dikkate alınarak uygun görülen sayıda yayımlanır. Makaleler yayınlanmadan önce turnit-in ve/veya iThenticate intihal yazılımları ile kontrol edilmektedir.

Telif Hakları

Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (SBBD) bünyesinde yayınlanan yazıların fikirlerine resmen katılmaz, basılı ve çevrimiçi sürümlerinde yayınladığı hiçbir ürün veya servis reklamı için güvence vermez. Yayınlanan yazıların bilimsel ve yasal sorumlulukları yazarlarına aittir. Yazılarla birlikte gönderilen resim, şekil, tablo vb. unsurların özgün olması ya da daha önce yayınlanmış iseler derginin hem basılı hem de elektronik sürümünde yayınlanabilmesi için telif hakkı sahibinin yazılı onayının bulunması gerekir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği (SoBiAD), yazarlardan devraldığı ve derginin çevrimiçi (online) sürümünde yayınladığı içerikle ilgili telif haklarından, bilimsel içeriğe evrensel açık erişimin (open access) desteklenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla, bilinen standartlarda kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (çevrimiçi bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarını (ilgili içerikte tersi belirtilmediği sürece) Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) Lisansı aracılığıyla bedelsiz kullanıma sunmaktadır. İçeriğin ticari amaçlı kullanımı için alınması gereklidir.

Yazarlar yazılarının bütün yayın haklarını derginin yayıncısı Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği (SoBiAD)'ne devrettiklerini kabul ederler. Yayınlanan içeriğin (yazı ve görsel unsurlar) telif hakları dergiye ait olur. Dergide yayınlanması uygun görülen yazılar için telif ya da başka adlar altında hiçbir ücret ödenmez ve baskı masrafı alınmaz; ancak ayrı baskı talepleri ücret karşılığı yerine getirilir.

Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (SBBD) aşağıdaki indexing/abstracting servislerinde kayıtlıdır.

| Index Copernicus | Asos Index | Academic Research Index | AJIndex | Directory of Research Journals Indexing | CiteFactor | Academic Researches Index | Index of Academic Documents

Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (SBBD) ayrıca TÜBİTAK- ULAKBİM Dergi Sistemleri (UDS) çerçevesinde DergiPark'ta kayıtlıdır

KURUCU EDİTÖR

Prof.Dr. Coşkun Can AKTAN, Dokuz Eylül Üniversitesi

EDİTÖR

Doç.Dr. Serdar Yay, İzmir Demokrasi Üniversitesi

EDİTÖR KURULU

Prof.Dr. Hakan Ay, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof.Dr. Serpil Ağcakaya, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Hamza Kandemir, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Sumru Kaleli, Trakya Üniversitesi
Dr. Hamza Onur Zenginer, Dokuz Eylül Üniversitesi

YABANCI DİL EDİTÖRÜ

Dr. Billur Güner Kohen, Loyala University, ABD

DERGİ SEKRETERYASI

Hayal Zelal Şimşek, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye

İLETİŞİM

sobiadsosres@gmail.com

**SOSYAL
BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI
DERNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makalesi

OKUL İKLİMİNE YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALARIN ÖZEL EĞİTİM BAKIŞ AÇISI İLE İNCELENMESİ

REVIEW OF STUDIES ON SCHOOL CLIMATE WITH SPECIAL EDUCATION PERSPECTIVE

Ayşegül ÖZ

1-52

Araştırma Makalesi

MUTLAK GÜÇ ve YOZLAŞMA Güç ve Güç Odaklarının Anatomisi

ABSOLUTE POWER and CORRUPTION The Anatomy of Power and Power Groups

Coşkun Can AKTAN

53-73

Araştırma Makalesi

DERGİPARK VERİTABANINDA YER ALAN DİJİTAL PAZARLAMA KONULU MAKALELERİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF ARTICLES ON DIGITAL MARKETING IN THE DERGIPARK DATABASE

Maşide KARACA

74-96

Araştırma Makalesi

TÜRKİYE'DE İŞLETME ALANINDA BİLİNÇLİ FARKINDALIK ÜZERİNE GERÇEKLEŞTİRİLEN ARAŞTIRMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF RESEARCH ON CONSCIOUS AWARENESS IN THE FIELD OF BUSINESS IN TURKEY

Kübra SAĞLAM GÖRKEN

97-125

Derleme Makale

BİR İLETİŞİM BECERİSİ OLARAK: “UYGUN KENDİNİ AÇMA DAVRANIŞI

AS A COMMUNICATION SKILL: “APPROPRIATE SELF-DISCLOSURE BEHAVIOR”

Meryem KARAAZİZ

126-136

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

OKUL İKLİMİNE YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALARIN ÖZEL EĞİTİM BAKIŞ AÇISI İLE İNCELENMESİ*

Ayşegül ÖZ¹

Doç.Dr.

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

E-mail: ayseguloz@mku.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-0746-3385

Öz

Olumlu okul iklimi; öğrencinin akademik başarısını, sosyal uyumunu, saldırganlık veya şiddet gibi davranışlarının azalmasını ve akranları tarafından kabulünü olumlu yönde etkilediğinden bütünleştirme uygulamalarının başarılı olması açısından önemlidir. Çalışmanın amacı; ülkemizde 1995-2018 yılı arasında yapılan okul iklimine yönelik araştırmaların özel eğitim bakış açısı ile gözden geçirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda çeşitli veri tabanları taranarak doküman analizi yapılmıştır. Belirlenen dahil etme kriterlerine göre araştırmaya dahil edilmek üzere 67 tez ve 43 makale belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, incelenen araştırmaların genel eğilimleri belirlenerek kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategorilerin genel özellikleri ve her bir eğilimde bulunan çalışmalar okuyucuya özet olarak sunulmuştur. Ülkemizde araştırmacıların özellikle 2008 yılından sonra okul iklimine yönelik çalışmalarını arttırdıkları gözlemlenmiştir. Çalışmaların 6 temel eğilimde gruplandığı belirlenmiştir. Çalışmalarda nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği ve çoğunlukla öğretmen ve öğrencilerin örneklem grubu olarak seçildiği görülmektedir. Bütünleştirilmiş eğitim uygulamalarının başarıya ulaşmasında okul iklimi önemli

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ Sorumlu Yazar: ayseguloz@mku.edu.tr

Atf (APA): Öz, A., (2024), Okul İklimine Yönelik Yapılan Çalışmaların Özel Eğitim Bakış Açısı ile İncelenmesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 16 (1): 1-52., <https://doi.org/10.55978/sobiadsbd.1356641>

bir etmen olmasına rağmen, Türkiye’de bu konudaki çalışmaların oldukça sınırlı olması dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Okul İklimi, Bütünleştirme, Öğretmen, Okul Yöneticisi, Okul Liderliği, Öğrenci*

Alan Tanımı: *Eğitim Bilimleri*

REVIEW OF STUDIES ON SCHOOL CLIMATE WITH SPECIAL EDUCATION PERSPECTIVE

Abstract

Positive school climate is important for the success of the inclusion practices as it affects the academic achievement, social cohesion, decrease in behaviors such as aggression or violence and acceptance by the peers. The aim of this study is to review the school climate researches conducted between 1995 and 2018 in Turkey with a special education perspective. For this purpose, various databases were scanned and document analysis was performed. 67 theses and 43 articles were determined according to the inclusion criteria. As a result of the analysis, the main themes were formed by identifying the common trends among the selected articles. The general characteristics of each of these categories and the studies in each trend are presented to the reader as a summary. It was observed that the number of research studies on school climate started to increase since 2008. It is found that quantitative research methods were preferred and mostly teachers and students are selected as sample groups. Although school climate is an important element in the successful implementation of inclusive practices, it is noteworthy that the work on this issue is rather limited in Turkey.

Key Words: *School Climate, Inclusion, Teacher, School Administrator, School Leadership, Student*

JEL Codes: *I20*

1.GİRİŞ

Her bireyin eşit eğitim alma hakkının altı çizilerek yetersizliği olan bireylerin eğitim haklarının korunması amacıyla imzalanan Salamanca Bildirisi, bu bireylerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ve kapsayıcı bir toplum oluşturulması

için normal gelişim gösteren akranları ile beraber eğitim almaları gerektiğini belirtmektedir (Dede, 2006; UNESCO, 1994). Anayasamızın 42. maddesine göre hiç kimse eğitim hakkından mahrum bırakılamaz (1982 Anayasası). 2018 yılında yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, özel gereksinimi olan bireylerin bütünlleştirme yoluyla eğitim alma haklarını garanti altına almaktadır (MEB, 2018).

Özel gereksinimi olan çocukların, tipik gelişim gösteren çocukların faydalandığı eğitim haklarından yararlanmalarının onların en temel insan haklarından biri olduğuna ilişkin bilincin güçlenmesi, bütünlleştirme uygulamalarının niteliklerini artırmaya yönelik yapılan çalışmaların artmasını sağlamıştır (Killoran, Woronko ve Zaretsky, 2013). Ancak bütünlleştirme, politika yapıcılardan ziyade okullarımızda çalışanların çabaları ile başarıya ulaşabilecek bir eğitim uygulamasıdır (Shevlin, Kenny ve Loxley, 2008). Öğretmenler, bu profesyoneller arasında en önemli rolü üstlenen gruplardan biridir. Öğretmenlerin bütünlleştirmeye yönelik olumlu tutum sahibi olmalarının, onların konuya ilişkin açık görüşlü olmalarını, kaynaştırma uygulamalarını sınıflarında içtenlik ve bağlılıkla hayata geçirmelerini sağladığı uzun zamandır bilinmektedir (Malinen, Savolainen, ve Xu, 2012; Savolainen vd., 2012; Soodak ve Podell, 1994; Soodak, Podell, ve Lehman, 1998; Weisel ve Dror, 2006).

Takip eden bölümlerde bütünlleştirme ve okul iklimi ilişkisi öğretmen, okul yöneticisi ve öğrenci faktörleri bağlamında incelenecektir. Okul iklimine yönelik yapılmış çalışmalar bütünlleştirici eğitim çerçevesinde tartışılacaktır.

Bütünlleştirilmiş eğitimin başarıya ulaşmasındaki en önemli etkenlerden biri öğretmen yeterliliğidir. Son yıllarda yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalar, çalışılan okulun ikliminin, öğretmenlerin yeterlilik algısına ve iş motivasyonuna olan etkisini ortaya koymuştur (Aka, 2014; Dilbaz-Sayın, 2017; Gündoğan ve Koçak, 2017; Memduhoğlu ve Şeker, 2011; Selçuk, 2016). Örneğin öğretmenler okul iklimini ne kadar olumlu algılıyorsa, kaynaştırılmış ortamlarda öğretim yapma, istenmeyen davranışlarla baş etme ve işbirliği gibi alanlardaki yeterliliklerini de o derece olumlu değerlendirmektedirler (Hosford ve O'Sullivan, 2016). Aka (2014), öğretmenlerin öz-yeterlilik ve okul iklimi algıları arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu belirtmiştir.

Okul iklimi; destekleyici liderlik, öğretmen otonomisi, öğretmenlik mesleğinin saygınlığı, öğretmenler arasında işbirliği, yenilikçi bakış açısı ve iş yükü gibi birçok faktörü içerir. Okul yöneticilerinin destekleyici ve güven verici davranışlarının

öğretmenler tarafından algılanması sonucunda öğretmenlerin sınıflarında özerk davranışlar sergilediğini görülmektedir (Sparks, 2012). Yöneticileri tarafından desteklendiklerini ve yenilikçi uygulamaların kabul gördüğü ve öğretmen otonomisinin tehdit altında olmadığı okullarda çalışan öğretmenlerin bütünleştirmeye yönelik tutumları da daha olumlu olmaktadır (Weisel ve Dror, 2006).

Öğretmenlerin okul iklimine ilişkin izlenimleri ile bütünleştirme ortamlarındaki yeterliliklerine ilişkin olan algıları birbiri ile ilişkilidir (Hosford O'Sullivan, 2016). Öğretmenlerin algılarına bağlı olarak okul iklimi ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında anlamlı ilişkinin bulunmadığını gösteren araştırmalar bulunsada (Doğan, 2010; Karacaoğlan, 2008) kaynaştırma ve öğretmen ilişkisi sadece öğretmen tutumları boyutundan oluşmamaktadır. Öğretmenlerin motivasyon düzeyleri, öz yeterlilik algıları, problem durumları ile baş edebilme yetenekleri gibi birçok değişken kaynaştırmayı etkileyebilir. Öğretmenlere odaklanan güncel bir araştırmada (Otrębski, 2022) olumlu okul ikliminin yüksek memnuniyet ve iyi duygularla (coşku ve rahatlık) ilişkili, olumsuz okul ikliminin ise düşük memnuniyet ve kötü duygularla (kaygı ve depresyon) ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı araştırma okulun örgütsel yapısının (özel eğitim veya kaynaştırma okulu olması) öğretmenlerin iş memnuniyetlerini ve kurum iklimini algılayışlarını etkilemediğini ortaya koymuştur.

Bütünleştirilmiş eğitimin temel değerlerinin okullarda yerleştirilmesi ve devamlılığın sağlanmasında kilit rol oynayan diğer bir grup da okul liderleridir (Ainscow ve Sandil, 2010). Sosyal adalete inanan liderler, kendi kurumlarının kültürünü, programını, öğretimsel uygulamalarını, atmosfer ve önceliklerini farklılıkları olan çocukların lehine olacak şekilde yapılandırma gücüne sahiptirler (Theoharis, 2007). Onların liderlik becerileri, iletişim biçimleri, sözel olan ve olmayan mesajları, çeşitli alanlardaki yeterlilik ve eylemleri okul kültürünü şekillendirir (Canlı, 2016; Bayram-Yaman, 2012; Kaya, 2010; Mansuroğlu, 2012; Peterson ve Deal, 1998; Öztürk, 2018; Sığınır, 2013; Sönmez, 2018; Şentürk, 2018; Tanrıverdi, 2008; Varlı, 2015; Yaman, 2018). Okul yöneticilerinin olumlu okul iklimini oluşturma konusundaki başarısızlıkları hem öğretmen algısını (Yaman, 2018), hem de öğrenci başarısını etkilemektedir (Supovitz Sirinides ve May, 2010).

Balcı (1988), etkili okulların eşitlik ve nitelik doğrultusunda tüm öğrencilerine öğreten okul olduğunu belirtmektedir. Özel gereksinimleri olan öğrencilerinde normal gelişim gösteren akranları ile eşit eğitim ortamlarına sahip olmaları etkili

okul-okul iklimi ile ilişkilidir. Öğrencilerin sosyal işlevselliği ve duygusal sağlıklarının en önemli yordayıcılarından biri olan okul iklimi aynı zamanda akademik başarının yükseltilebilmesi içinde uygun ortamı yaratır (Astor, Benbenishty, Zeira ve Vinokur, 2002; Payne, Gottfredson ve Gottfredson, 2003). Öğrenciler açısından düşünüldüğünde; okula ait olabilme, okul etkinliklerinde yer alabilme, okulda kendini güvende hissedebilme gibi okul ikliminin önemli bileşenleri olan yapılar aynı zamanda okula devamı da arttıran faktörlerdir (Chen ve Weikart, 2008; deJung ve Duckworth, 1986; Hughes, Gaines, ve Pryor, 2015). Oysa, Özgül Öğrenme Güçlüğü gibi sıklıkla kaynaştırma ortamlarında eğitim alan öğrencilerin, okul etkinliklerine katılımları, psikolojik iyi halleri ve okul iklimi arasındaki ilişki hala daha çok bilimsel bilgiye ihtiyaç duyulan alanlardır (Lombardi, 2021). Kaynaştırılmış eğitimde karşılaşılan en kritik problemlerden birisi devamsızlık sorundur (Reid, 2005). Oysa ülkemizde özel gereksinimi olan çocukların okul öncesi dönemde dahi; okulun kabul etmemesi, okula uyum sağlayamama, öğretmenin istememesi veya ilgilenmemesi, arkadaş edinememe, iletişim kuramama ve bunun gibi sebeplerle kaynaştırılmış ortamlarda eğitim alma şansından faydalanamadıkları görülmektedir (Taşdemir ve Özbesler, 2017).

Yukarıda, okul iklimi ile öğretmen, okul yöneticisi ve öğretmen ilişkileri bütünleştirilmiş eğitim bağlamında ortaya konmuştur. Sonraki bölümde, bütünleştirmenin başarıya ulaşmasında önemli bir etken olan okul ikliminin tanımı, bileşenleri ve bu konuda ulusal düzeyde yapılan çalışmalar tartışılacaktır.

Okul iklimi veya örgüt iklimi, bir okulun kendine özgü özelliklerin iç paydaşlar tarafından algılanma biçimi ve bu özellikler ile ne kadar diğer okullardan ayrıldığını belirten göstergelerden oluşmaktadır (Bucak, 2002; Demirel, 2001; Şentürk ve Sağnak, 2012). Okul kültürü veya örgüt kültürü, bireylerin paylaştığı algı, inanç ve beklentilerin oluşturduğu, öznelğin baskın olduğu ve okuldaki paydaşların olay, nesne veya durumlara yüklediği anlamların etkisiyle var olan sembolik göstergelerdir (Ayık ve Ada, 2009; Çelik, 2002). Ulusal alanyazında bulunan çalışmaların birçoğunda okul iklimi ve okul kültürü, kavramlarının birbirleri yerine kullanıldığı ve benzer şekilde bazı çalışmalarda örgüt iklimi ve örgüt kültürü kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir (Ayık ve Ada, 2009; Demirtaş, 2010; Gedikoğlu ve Tahaoğlu, 2010; Özdemir, Sezgin, Şirin, Karip ve Erkan; 2010; Şenel ve Buluç, 2016; Şentürk ve Sağnak, 2012). Ancak okul iklimi ve okul kültürü kavramları birbirleriyle ilişkili olsa da tam olarak aynı anlamı karşılamamaktadır. Taiguri kültürü örgüt ikliminin alt boyutlarından biri olarak ele almaktadır (Owens 2001'den aktaran Ekşi, 2006). Şişman (2002) okul iklimini, çalışma koşullarının insan üzerindeki etkisi ile ilişkilendirmektedir. Okul

kültürü ise zayıf ve güçlü olma özelliğini taşımakta olup okulun bileşenleri arasındaki değerleri, inançları ve etkileşimleri ifade etmektedir (Demirtaş, 2010). Tableman (2004), okul kültürünü var olan ortamı karakterize eden ve sınırlar oluşturan ortak tutum ve inançlar olarak tanımlar ve okul kültürünün okul iklimini olumlu veya olumsuz olarak etkileyebileceğini belirtmektedir. Bu bilgilerin bir sentezini yapacak olursak okul iklimi, okulu oluşturan üyelerin hissettikleri duygu, düşünceler ve algılardan oluşmaktadır. Her okulun diğer okullardan ayrılmasını sağlayan okul iklimi öğrenci, öğretmen, okul yöneticisi, veli ve diğer personelleri etkileyebilen ve çeşitli boyutlardan oluşan bir yapıdadır.

Birçok araştırmacı okul ikliminin çeşitli boyutlarını incelemiştir. Loukas (2007), okul ikliminin akademik, sosyal ve fiziksel boyutlarından oluştuğunu belirtmektedir. Tableman (2004) bu boyutlara okul ikliminin duygusal boyutunu da eklemiş ve boyutların birbirleri ile ilişkili olup okul iklimini etkilediğini belirtmiştir.

Okul ikliminin fiziksel boyutu; bina ve sınıfların fiziksel özelliklerini ve konumlarını, okulun güvenlik ile ilgili durumlarını, öğrenci ve öğretmen sayılarını ve eğitim materyallerinin varlığı ve kullanımı gibi özellikleri içermektedir (Loukas, 2007; Tableman, 2004). Ülkemizdeki araştırmacılar bu boyutu, güvenli okul kavramı (Çalık, Kurt ve Çalık, 2011); çevresel güvenlik ve riskin saldırgan davranışa etkisi (Çetinkaya-Yıldız ve Hatipoğlu-Sümer, 2010) ve okul büyüklüğü (Karaman, 2011) ile ilişkisi bakımlarından incelemişlerdir.

Okul ikliminin akademik boyutu; öğretme öğrenme ilişkisini, öğretmen ve öğrencilerin beklentilerini, öğrencilerin akademik başarılarının izlenip dönüt sağlanması ve öğretmen yeterliliği gibi özellikleri içermektedir (Loukas, 2007; Tableman, 2004). Akademik boyut ile ilgili yapılan çalışmalar; ilköğretim okullarındaki okul iklimi ile öğrenci başarıları ilişkisini (Bektaş ve Nağacı, 2013), öğretmen algılarına bağlı olarak okul iklimi ve öğrencilerinin başarıları ilişkisini (Bahçetepe ve Giorgetti, 2015; Eriş, 2012; Yıldırım, 2017), öğrenen okul ile okul iklimi ilişkisini (Gürfidan, 2014), SBS puanları ile okul iklimi ilişkisini (Sulu-Çavuşmirza, 2012) belirlemeye yöneliktir. Akademik başarıya ilaveten okul ikliminin akademik motivasyona etkisini ölçen çalışmalar da bulunmaktadır (Terzi ve Uyangör, 2017).

Okul ikliminin duygusal boyutu; okulu oluşturan bireylerin tamamının duygularını, inançlarını, his ve tutumlarını içermektedir (Tableman, 2004). Bu boyutu içeren çalışmalar okul iklimi ile öğretmen (Getmez, 2018; Göksal, 2018),

öğrenci (Birgül ve Oksal, 2016; Yıldırım, 2017) öğretmen adayı (Eraslan, 2018; Gündoğan ve Koçak, 2017), yöneticiler (Baykara, 2009) arasındaki ilişkiyi farklı açılardan incelemiştir.

Okul ikliminin sosyal boyutu; paydaşların birbirleri ile etkileşimlerini odaklanmaktadır (Loukas, 2007; Tableman, 2004). Yönetici-öğretmen etkileşimlerini (Özen, 2018), okul yöneticilerinin öğretmenlere yönelik güvenlerini (Canlı, 2006; Şentürk, 2018), şiddet, zorbalık gibi durumların iç paydaşlara etkisi ve okul iklimi ilişkisini (Karaman, 2011; Kartal ve Bilgin, 2009; Şam, 2017) inceleyen çalışmalar sosyal boyut altında toplanabilir. Bu gruptaki çalışmalar, okul iklimini; saldırgan davranışlar, kişilerarası ilişkiler, yöneticinin kişisel ve yönetsel özellikleri, güvenlik veya güven algısı ve okuldaki bireylerin okul iklimini nasıl algıladığı gibi çeşitli okul bileşenleri açısından incelemiştir (Ayık ve Savaş, 2014; Ayık ve Şayir, 2014; Bayar ve Uçanok, 2012; Çalık, Kurt ve Çalık, 2011; Çalık, Özbay, Özer, Kurt ve Kandemir, 2009).

Okul iklimini oluşturan öğelerin incelenmesi bütünleştirme uygulamalarının etkili olarak ilerlemesi açısından önemlidir (Zollers, Ramanathan ve Yu, 1999). Ülkemizde okul iklimi konusu müdür ve öğretmen algıları (Göcen Kaya, 2014; Karademir, 2013; Tofur ve Balıkcı, 2018), öğretmen-müdür etkileşimi (Canlı, 2006; Özen, 2018; Sönmez, 2018), liderlik özellikleri (Ayık ve Şayir, 2014; Şentürk ve Sağnak, 2012; Varlı, 2015), okul iklimi akademik başarı ve motivasyon (Bahçetepe ve Giorgetti, 2015; Bektaş ve Nalçacı, 2013; Terzi ve Uyangör, 2017; Yıldırım, 2017) gibi birçok konu bağlamında çalışılmıştır. Ancak, okul iklimi ve bütünleştirilmiş eğitim ortamları hala incelenmeye ihtiyaç duyulan bir alandır. Bütünleştirmeye yönelik okul iklimi çalışmaları (Doğan, 2010; Karacaoğlan, 2008), sadece öğretmen tutumu boyutunda ele alınmıştır. Bu çalışma, ülkemizde son 25 yılda yapılan çalışmaları kullanılan yöntem, çalışılan okul iklimi bileşeni ve sonuçları bakımından incelemektedir. Çalışmanın amacı; ülkemizde yapılan araştırmaların sonucunda okul iklimine ilişkin oluşturulmuş olan bilgi birikimimizi farklılıkları olan çocuklarımızın eğitim aldıkları bütünleştirilmiş eğitim ortamları bağlamında değerlendirmektir.

2.YÖNTEM

Bu çalışma ulusal alanyazındaki okul iklimine yönelik yapılmış araştırmalarda son 25 yılda gözlemlenen genel eğilimleri ve araştırma sonuçlarının gözden geçirilmesini amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşabilmek yarı-sistemik bir derleme çalışması olarak planlanan (Synder, 2019) bu çalışmada nitel bir doküman analizi

gerçekleştirilmiştir. Yarı-sistemik derlemelerde elde edilen verilerin analiz ve sentezlerinin yapılmasında kullanılan yöntemlerin çoğu nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan yaklaşımlar ile benzeşmektedir. Örneğin; en genel anlamda bir doküman içinde tekrar eden kalıpları temalar halinde belirleme, analiz etme ve raporlama yöntemi olarak tarif edilebilecek olan tematik analiz veya içerik analizi bu amaçla yaygın şekilde kullanılan tekniklerdendir (Braun & Clarke, 2006).

Bu çalışma ile; özellikle eğitim alanının farklı kollarında çalışan araştırmacıların, kendi branşlarına özgü görüş noktalarından ve çeşitli araştırma yöntemleri ile inceledikleri bir olgu olan okul iklimi özel eğitim bakış açısıyla incelenmiş ve bütünleştirme alanında ileride çalışma yapacak araştırmacıları son çeyrek asırdaki ülkemizde bulunan genel eğilimler ile ilgili bilgilendirmek hedeflenmiştir. Çalışmada belirlenen dahil etme kriterleri doğrultusunda tarama yapılmıştır. Bu kriterler; (a) okul iklimini inceleyen çalışma olması, (b) hakemli dergilerde yayımlanmış makale veya yüksek lisans veya doktora tez çalışması olması, (c) Türkiye’den seçilmiş örneklerle çalışılmış olması, (d) 2018 yılı ve öncesinde yayımlanmış olması, (e) tam metnine ulaşılabilen çalışmalar olmasıdır. Belirlenen bu ölçütler doğrultusunda okul iklimi anahtar kavramı kullanılarak ulusal alanyazındaki çalışmalara ulaşabilmek için Google Akademik, Ulusal Tez Merkezi, EBSCO Host ve ULAKBİM veri tabanları taranmıştır. Okul iklimine yönelik çalışılmış toplam 73 makaleye ve 44 teze ulaşılmıştır. Ancak tam metinlerine erişim sağlanamadığından altı tez ve bir makale çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Araştırmacılar tarafından ulaşılabilen makaleler çalışma konuları bakımından analiz edilerek kategoriler belirlenmiştir. Bu kategoriler; a) öğretmen ve okul iklimi b) okul liderliği ve okul iklimi c) okul iklimi ve öğrenci, d) öğretmen, okul yöneticisi, öğrenci, diğer okul personelleri, aile ve okul iklimi, e) okul iklimi ve ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmaları ve f) diğer çalışmalarıdır.

Güvenirliğin sağlanması için şu adımlar izlenmiştir:

1. Özel eğitim alanından bir öğretim elemanına anahtar sözcükler ve dahil etme kriterleri açıklanarak veri tabanları taratılmıştır.

2. Bu tarama sonucunda araştırmacının dâhil ettiği çalışmaların ayrıntıları bulunmuştur.

3. Okul iklimine yönelik eğilimler doğrultusunda, özel eğitim alanından iki öğretim elemanı seçilen çalışmalarını birbirlerinden ayrı olarak inceleyip, kategorilere tasnif etmiştir.

4.Değerlendirmeleri yapan iki öğretim elamanı arasındaki uyum kilit rol oynadığından kategorilere ve temalara yerleştirilen çalışmaların uygunluğunu tartışılmış, bulguların tanımlanması ve yorumlanması tamamlanarak çalışmanın son halini verilmiştir.

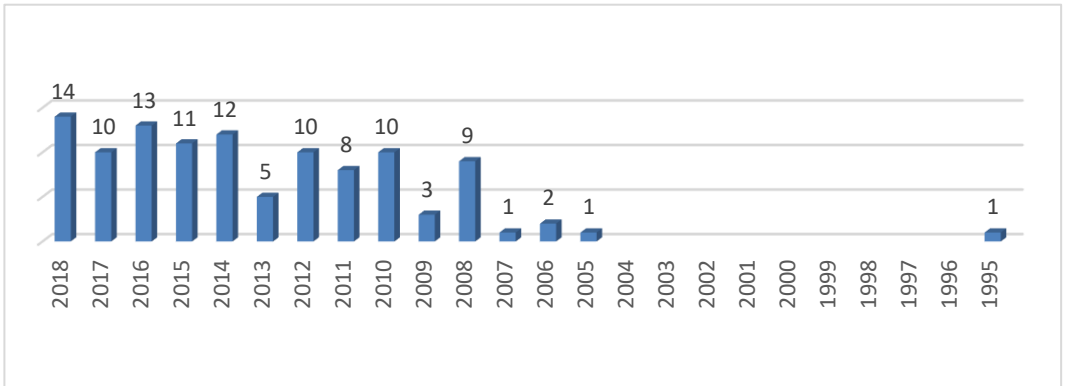
3.BULGULAR VE YORUM

Bu araştırma 1995-2018 yılları arasında Türkiye’de okul iklimine ilişkin araştırmaları amaç, çalışma türü, veri toplama aracı, araştırma deseni, katılımcı özellikleri ve bulgular bağlamında doküman analizi yöntemiyle incelemek amacıyla planlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular a) genel özellikler ve b) araştırma eğilimi kategorileri olmak üzere iki ana bölümde sunulmuştur.

3.1.Araştırmalara İlişkin Genel Özellikler

Şekil 1 incelendiğinde okul iklimi ile ilgili çalışmaların son dört yılda yoğunlaştığı görülmektedir. 1996-2004 yılları arasında iki çalışma daha belirlenmiştir. Ancak tam metinlerine erişim sağlanamadığından araştırmaya dâhil edilmemiştir. Tablo 1, konuya ilişkin çalışmaların 2008’den sonra hız kazandığını ortaya koymaktadır.

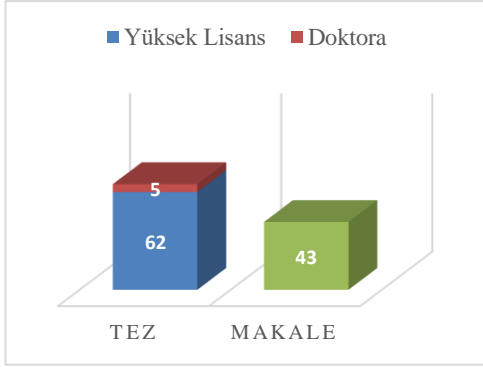
Şekil 1. Çalışanların Yıllara Göre Dağılımı

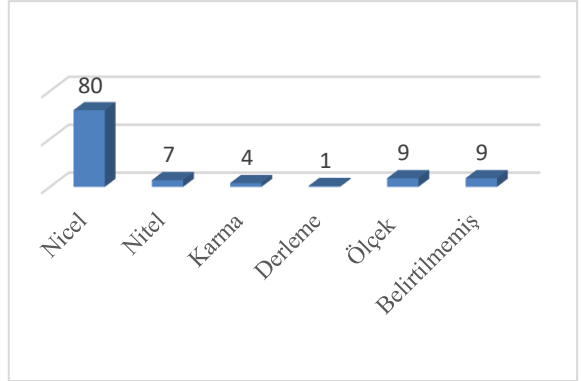
Değerlendirilmeye alınan çalışmaların tür ve desenleri Şekil 2 ve 3’te sunulmuştur. Şekil 2 incelendiğinde araştırmaya dâhil edilen 110 çalışmanın 67’sini tezlerin, 43’ünü ise makalelerin oluşturduğu görülmektedir. Doktora tez

çalışmalarında okul iklimi konusunun nadiren tercih edilmiş olması dikkat çekmektedir.

Şekil 2.
Çalışmaların Türü

Şekil 3.
Çalışmaların Deseni

Tablo 3 incelendiğinde, konunun daha çok nicel araştırma yöntemleri tercih edilerek araştırıldığı anlaşılmaktadır (%72.73). İncelenen çalışmaların %8.18'ini ise yeni ölçeklerin geliştirilme çabalarının sonuçlarını rapor eden araştırmalar oluşturmaktadır. Okul iklimi, %6,36 oranda nitel, % 3,64 oranında ise karma araştırma yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Konu hakkında yapılan derleme çalışmaları ise oldukça azken (%0,91), kimi yayınlarda çalışma desenine yer verilmediği (%8.18) görülmektedir.

3.2.Araştırma Eğilimi Kategorileri

Bu kısımda, okul iklimi konusunun en çok hangi boyut ve bileşenleri bakımından incelenme eğiliminde olduğu ortaya konmuştur. Yapılan incelemede altı ana eğilim ortaya çıkmıştır. Bir sonraki bölüm bu eğilim kategorilerine ilişkin detaylar sunulmuştur.

Eğilim 1: Öğretmen ve Okul İklimi Çalışmaları

İlk kategoriye okul iklimi konusunu öğretmen ve öğretmen adaylarını merkeze alarak inceleyen çalışmalar oluşturmuştur. Bu bölümde öğretmen, öğretmen adayları ve okul iklimi ile ilgili yapılmış çeşitli araştırmalar amaç, çalışma türü, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, katılımcı sayısı ve araştırma deseni incelenmiştir. Okul iklimi- öğretmen ilişkisini çeşitli açılardan inceleyen 18 tez ve

12 makaleye ulaşılmıştır. Bu araştırmaların örneklem gruplarını farklı okul düzeylerindeki öğretmenler, yöneticiler, öğrenciler ve öğretmen adayları oluşturmuştur. Ayrıca bir çalışmada hakemli bilimsel dergilerde yayımlanan makaleler ile yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Çalışmalarda genel olarak nicel desenin kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmalarda okul iklimi ile öğretmenlerin; algısı, psikolojisi, özerkliği, performansı, okul içi şiddet, akademik motivasyon algısı, motivasyonu, algılarına dayalı olarak okul etkililiği, öz yeterliliği, liderliği, davranışları, kaynaştırmaya ilişkin tutumları, kişilik özellikleri, stres düzeyleri ve okul içi şiddet arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Tablo 1’de bu çalışmalar okuyucuya sunulmuştur.

Tablo 1. *Öğretmen ve Okul İklimi*

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Erarslan, 2018	Öğretmen adaylarının okul iklimi algılarını belirlemek	Tez	563 öğretmen adayı	Tarama	Üniversite Öğrencilerine Yönelik Okul İklimi Ölçeği	Öğretmen adaylarının okul iklimi algılarını belirlemek
Göksal, 2018	Öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	264 öğretmen	İlişkisel tarama	Kişisel Bilgi Formu, Örgütsel İklim Ölçeği, Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitimci Formu	Öğretmenlerin algılarına dayalı olarak destekleyici müdür davranışı ve işbirlikçi öğretmen davranışları arttıkça duygusal tükenmeleri azalmaktadır.
Çolak ve Altınkurt, 2017	Öğretmenlerin algılarına göre okul iklimi ile özerk davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemek	Makale	434 öğretmen	Tarama	Örgütsel İklim Ölçeği, Öğretmen Özerkliği Ölçeği	Uygulanan okul iklimi ile ilgili ölçeğin alt boyutlarından müdür davranışında en çok destekleyici, öğretmen davranışından ise en çok işbirlikçi davranışların sergilendiği görülmektedir. Özerklik davranışlarında ise en çok öğrenme süreci en az ise mesleki gelişim özerkliği davranışlarının sergilendiği görülmektedir. Genel özerklik davranışını yordayan okul iklimi boyutları ise destekleyici ve emredici müdür davranışlarıdır.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Dilbaz-Sayın, 2017	Okul iklimi ile öğretmen performansları arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	126 öğretmen, 17 okul yöneticisi ve 378 öğrenci (Nitel), 404 yönetici ve öğretmen (Nicel)	Karma	Öğretmen Performans Değerlendirme Ölçeği, Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği	Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin çeşitli demografik özellikleri(cinsiyet, kıdem gibi) ile okul iklimi algıları arasında bir ilişki olmadığı ancak okul ikliminin öğretmen performansını olumlu ve anlamlı olarak etkilediği belirlenmiştir.
Gündoğan ve Koçak, 2017	Öğretmen adaylarının algılarına dayalı olarak okul iklimi ile akademik öz yeterlik inançları arasındaki ilişkilerin belirlenmesi	Makale	552 öğretmen adayı(Nicel), 12 öğretmen adayı (Nitel)	Karma	Üniversite Öğrencilerine Yönelik Okul İklimi Ölçeği, Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu, Akademik Özyeterlik Ölçeği	Okul iklimi algısını ölçmeye yönelik öğretmen adaylarına uygulanan ölçeğin alt boyutlarından iletişim boyutunun öz yeterlik inançlarında etkili olduğu ve okul iklimi algıları ile öz yeterlik inançları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Özdere, 2017	Öğretmenlerin şiddete uğrayıp uğramama durumu ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi incelemek	Tez	604 öğretmen	İlişkisel tarama	Öğretmenlere Yönelik Şiddet Anketi, Okul İklim Ölçeği	Okul iklimi ölçeğinin alt boyutlarından kurumun savunmasızlığı ve başarı baskısı boyutları öğretmenleri şiddetten koruma konusunu yordadığı belirlenmiştir. Profesyonel öğretmen davranışı ile meslektaş liderliği boyutlarının ise öğretmenlerin iyileşme sürecinde etkili olduğu ifade edilmektedir.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Terzi ve Uyangör, 2017	Akademik motivasyon ve okul iklimini öğretmen adaylarının algılarına göre belirleyerek aralarındaki ilişkiyi incelemek	Makale	330 öğretmen adayı	İlişkisel tarama	Akademik Motivasyon Ölçeği, Üniversite Öğrencilerine Yönelik Okul İklimi Ölçeği	Değişkenler arasında orta düzeyde pozitif bir ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir.
Aygün, 2016	İlkokul öğretmenlerinin okul iklimi algıları ile rehberlik hizmetlerine yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	299 ilkokul öğretmeni	İlişkisel tarama	Rehberlik Hizmetlerine Yönelik Tutum Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği	Okul ikliminin alt boyutları ile rehberlik hizmetlerine genel tutum arasında ilişki bulunduğu belirlenmiştir.
Selçuk, 2016	İlkokul ve ortaokulda görevlerini yapan öğretmenlerin iş motivasyonları ve okul iklimi algıları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi	Tez	209 ilkokul ve 170 ortaokul öğretmeni	İlişkisel tarama	Okul İklimi Ölçeği, İş Motivasyonu Ölçeği	Öğretmenler buldukları okullardaki iklimi açık iklim olarak değerlendirdiği ve bazı boyutları daha olumlu algıladıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin algıladıkları okul iklimi ile iş motivasyonları arasında anlamlı, pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.
Sönmez, 2016	Cinsiyet ve branş değişkenleri açısından okul iklimine yönelik algıları incelemek	Tez	3838 branş, 9805 cinsiyet için tezler ve makaleler	Meta analiz	Kodlama Formu	Okul ikliminin alt boyutlarından sınırlayıcılık ve samimiyet alt boyutunda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark görülürken; yönlendiricilik, çözülme ve destekleyicilik boyutlarında bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Branş değişkeninin sadece çözülme

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Şenel ve Buluç,2016	Öğretmenlerin algılarına göre ilkokullarda okul iklimi ve etkiliği arasındaki ilişkiyi belirlemek	Makale	400 öğretmen	İlişkisel tarama	Örgütsel İklim Betimleme Anketi, Okul Etkililiği Anketi	Okul etkililiği ile okul iklimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve okul ikliminin okul etkililiğini yordadığı belirlenmiştir.
Yılmaz ve Günay, 2016	Okul iklimi ve öğretmenlerin iş motivasyonu arasındaki ilişkiyi belirlemek	Makale	221 öğretmen	İlişkisel tarama	İş Motivasyonu Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği	Okul iklimi ile iş motivasyonu arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir. Okul ikliminin olumlu olmasının iş motivasyonunu olumlu olarak etkilediği saptanmıştır.
Yurter, 2016	Ortaokul ve ilkokullarda örgütsel yaratıcılık davranışları ile okul iklimi ilişkisini belirlemek	Tez	342 ilkokul ve ortaokul öğretmeni	Tarama	Örgütsel İklim Ölçeği, Örgütsel Yaratıcılık Ölçeği	Öğretmenlerin algılarına göre destekleyici müdür davranışının daha fazla olduğu ve daha sonra sırasıyla kısıtlayıcı müdür davranışı ve emredici müdür davranışlarının sergilendiği belirlenmiştir. Ölçeklerin alt boyutları arasında da anlamlı ve anlamlı olmayan ilişkiler bulunmuştur.
Bozkurt, 2015	Okul ikliminin işbirlikçi mesleki gelişim yaklaşımlarına etkisini belirlemek	Tez	419 ilkokul müdürü, müdür yardımcısı ve öğretmen	Betimsel tarama	Okullarda Örgütsel İklim Ölçeği, İşbirlikçi Mesleki Gelişim Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu	Okul ikliminin işbirlikçi mesleki gelişime pozitif ve orta derecede etkisi olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin demografik özelliklerinin de bu ilişkileri etkilediği görülmektedir.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Karakaya, 2015	Bazı değişkenler açısından okul iklimi ve işe tutkunluk arasındaki ilişkinin incelenmesi	Tez	444 öğretmen	Korelasyonel ve nedensel karşılaştırma	Okullarda Örgütsel İklim Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu, Utrecht Work Engagement Scale	İşe tutkunluğun okul iklimine pozitif ve orta derecede etkisi olduğu ve anlamlı bir şekilde yordadığı belirlenmiştir.
----------------	--	-----	--------------	--	---	---

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Aka, 2014	Öğretmenlerin öz-yeterlik ve okul iklimi algıları arasındaki ilişkiyi incelemek	Tez	300 öğretmen	İlişkisel tarama	Öğretmen Öz-yeterlik Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği	Öğretmenlerin genel okul iklimi algıları ve öz yeterlilik algıları yüksek olup bu iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
Ayık Savaş ve Çelikel, 2014	Okul iklimi ve örgütsel güven arasındaki ilişkiyi incelemek	Makale	250 öğretmen	İlişkisel tarama	Okul İklimi Ölçeği, Örgütsel Güven Ölçeği	Örgütsel güvenin okul iklimi alt boyutlarından destekleyici müdür davranışlarını, işbirlikçi öğretmen davranışlarını ve samimi öğretmen davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Karaman- Kepenekci ve Nayır, 2014	Lise öğretmenlerinin okul ikliminin insan haklarına duyarlılığına yönelik görüşlerinin belirlenmesi	Makale	10 öğretmen	Odak grup görüşmesi	Odak Grup Görüşme Formu	Öğretmenlerin görüşleri sonucunda görüşlerin özgürce ifade edilmesi ve karşı tarafın görüşlerine değer verilmesi boyutları açısından insan haklarına dayalı okul ikliminin büyük ölçüde sağlandığı belirlenmiştir.
Kılınç, 2014	İlköğretim öğretmenlerinin okul iklimi algıları ve öğretmen liderliği arasındaki ilişkileri incelemek	Makale	259 öğretmen	İlişkisel	Örgüt İklimi Tanımı Anketi, Öğretmen Liderliği Ölçeği	Kısıtlayıcı okul iklimi ile öğretmen liderliği arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
Kubilay- Baykal, 2013	Öğretmenlerin okul iklimi algıları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkiyi belirleyerek öğretmenlerin demografik özelliklerine göre bu değişkenlerin farklılaşma durumunu incelemek	Tez	350 öğretmen	Tarama	Kişisel Bilgi Formu, Okul İklimi Ölçeği, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği	Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile okul iklimi algıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve okul iklimi algısının olumlu olmasının örgütsel vatandaşlık davranış düzeyini arttırdığı belirlenmiştir.
Korkmaz, 2011	İlköğretim okullarındaki okul sağlığı ve okul ikliminin okuldaki çalışanların örgütsel bağlılıkları üzerindeki etkisini incelemek	Makale	657 öğretmen	Belirtilmemiş	Örgütsel Sağlık Ölçeği, Örgütsel İklim Ölçeği, Örgütsel Bağlılık Ölçeği	Örgütsel sağlığın boyutlarının öğretmenlerin örgütsel bağlılığının güçlü bir şekilde yordadığı, okul ikliminin de bazı boyutlarının ilişkili olduğu belirlenmiştir.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Memduhoğlu ve Şeker, 2011	İlköğretim öğretmenlerinin örgütsel iklime yönelik görüşlerini belirlemek	Makale	305 öğretmen	Tarama	Okullarda Örgütsel İklim Ölçeği	Öğretmenlerin görüşlerine göre okul iklimi orta düzeyde hiyerarşik ve bürokratik iklime sahiptir. Ayrıca yenilikçi bir iklimin bulunduğu görüşünü de paylaşmaktadırlar.
Sezgin ve Kılınc, 2011	İlköğretim öğretmenlerinin okul iklimine yönelik algılarını incelemek	Makale	233 öğretmen	Tarama	Örgütsel İklimi Tanımlama Ölçeği	Öğretmenlerin okul iklimi algıları ile cinsiyet, brans, kıdem ve okuldaki bulunma süreleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.
Doğan, 2010	Öğretmenlerin(sınıf ve brans) kaynaştırmaya ilişkin tutumları ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	100 öğretmen	İlişkisel tarama	Kişisel Bilgi Formu, Okul İklimi Belirleme Anketi, Kaynaştırmaya İlişkin Tutum Ölçeği	Öğretmenlerin okul iklimi algıları ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
Gedikoğlu ve Tahaoğlu, 2010	Gaziantep ili ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin okul iklimi algılarını belirlemek	Makale	719 öğretmen	Tarama	Örgütsel İklimi Betimleme Anketi	Öğretmenlerin örgüt iklimi algıları ile görev betimsel değişkenleri ve cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir.
Saygılı, 2010	İstanbul/ Sancaktepe’ de görev yapan öğretmenlerin okul iklimi algıları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	302 öğretmen	İlişkisel tarama	Okul İklimi Ölçeği Öğretmen Formu, Sıfat Tarama Listesi, Anket	Okul türü değişkenine göre okul iklimi alt boyutlarından moral, çözümlenmeye yönelik alt boyutlarının; cinsiyet değişkenine göre, moral, ve samimiyet alt boyutlarının; yaş değişkenine göre engellenme,

Demir, 2008	Öğretmenlerin performansları ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	325 öğrenci	İlişkisel tarama modeli	Kişisel Bilgi Formu, CASE / KOİD Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, Öğretmen Performans Değerlendirme Ölçeği	çözülme ve samimiyet alt boyutlarının; mesleki kıdem değişkenine göre çözülme, samimiyet ve engellenme alt boyutlarının; eğitim durumu değişkenine göre ise moral, çözülme ve işe dönüklük alt boyutlarının anlamlı olarak farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Okul ikliminin öğretmen performans düzeyi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.
-------------	--	-----	-------------	-------------------------	--	--

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Karacaoğlu, 2008	Öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumları ile okul iklimi arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	198 öğretmen	İlişkisel tarama modeli	Kişisel Bilgi Formu, Okul İklimi Belirleme Anketi, Kaynaştırmaya İlişkin Tutum Ölçeği	Öğretmenlerin okul iklimi algıları ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.
Ekşi, 2006	Rehber öğretmenlerin okul iklimi algıları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek	Tez	225 öğretmen	İlişkisel tarama modeli	Kişisel Bilgi Formu, Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği (Sürekli Kaygı Alt Boyutu), Örgütsel İklimi	Okul ikliminin alt boyutlarından çözülme, yüksekten bakma ve engellenme boyutlarının öğretmenlerin kaygı

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Öztürk, 1995	Öğretmenlerin okul iklimi algıları ile stres düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bazı özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek	Tez	199 öğretmen	Tarama modeli	Betimleme Anketi Minnesota Öğretmen Gerilimi Ölçeği Türkçe Formu, Örgütsel İklimi Belirleme Anketi	düzeyleri ile olumlu bir ilişkiye, moral boyutunun ise olumsuz bir ilişkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin algıladıkları okul iklimi ile stres düzeyleri arasında negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
-----------------	--	-----	--------------	---------------	---	---

Eğilim 2: Okul Liderliği ve Okul İklimi Çalışmaları

Bu bölümde okul iklimi ve okul liderliği ile ilgili yapılmış çeşitli araştırmalar amaç, çalışma türü, katılımcı sayısı, araştırma deseni ve araştırmada kullanılan veri toplama araçları bağlamında değerlendirilmiştir. Okul liderliği ile okul iklimi arasındaki etkileşimi farklı boyutları ile inceleyen 15 tez ve 4 makaleye ulaşılmıştır. Bu araştırmalarda farklı okullarda çalışan öğretmenler, okul yöneticileri ve öğretmenler ile çalışılmıştır. Tablo 5 incelendiğinde çalışmaların tamamında nicel araştırma desenin kullanıldığı; okul iklimi ve okul yöneticileri arasındaki ilişkinin nitel, karma veya derleme çalışmaları ile incelenmediği görülmektedir.

Araştırmalarda okul iklimi ile okul yöneticilerinin; iletişim becerileri, motivasyonel dil kullanım becerileri, öğretimsel liderlik davranışları, yöneticilik becerileri, çok kültürlülük yetenekleri, liderlik stilleri, öğretmen algılarına göre ilişkisi, davranışları, teknoloji liderlikleri, etik davranışları, vizyoner liderlik özellikleri, etkililikleri ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Tablo 2' de okul iklimi ve okul liderliği ile ilgili çalışmalar sunulmuştur.

Tablo 2. *Okul Liderliği ve Okul İklimi*

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Getmez, 2018	Okul müdürlerinin iletişim becerileri ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	378 öğretmen	İlişkisel tarama	Kişisel Bilgi Formu, İletişim Yeterlikleri Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği	Öğretmenlere göre okul yöneticilerinin iletişimsel yeterlilikleri arttıkça okul iklimi algılarının da arttığı belirlenmiştir.
Sönmez, 2018	Okul iklimi ile okul müdürlerinin motivasyonel dil kullanımları arasındaki ilişkiyi öğretmen algılarına göre incelemek	Tez	407 öğretmen	İlişkisel araştırma	Motivasyonel Dil Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği	Öğretmen algılarına dayanarak okul yöneticilerinin motivasyonel dil kullanımlarının okul iklimini yordadığı belirlenmiştir.
Yaman, 2018	Okul yöneticilerinin yöneticilik becerilerinin okul iklimini etkileme durumunu inceleyerek örgüt ikliminin oluşumu için önerilerde bulunmak	Tez	715 öğretmen	Tarama	Kişisel Bilgi Formu, Okul Yöneticilerinin Yeterlikleri Envanteri, Örgütsel İklim Ölçeği	Okul yöneticilerinin sahip olduğu yöneticilik becerileri ile okul iklimi arasında anlamlı, pozitif ve zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yöneticilik becerilerinin okul iklimini yordadığı görülmektedir.
Karadağ, 2015	Bitlis, Mardin ve Van illerindeki okul müdürlerinin çok kültürlülük yetenekleri ile okul iklimi arasındaki ilişkiyi öğretmenlerin görüşlerine göre belirlemek	Tez	62 yönetici, 754 öğretmen	İlişkisel tarama	Çok Kültürlü Yeterlik Ölçeği, Örgüt İklimi Ölçeği	Okul yöneticilerinin çok kültürlülük yetenekleri arttıkça okul iklimine yönelik yönetici davranışları arasında işe dönüklük ve anlayış gösterme artmaktadır. Benzer şekilde öğretmen davranışlarından da moral ve samimiyet davranışları çeşitli düzeylerde artmaktadır. Çok kültürlülük yeteneğinin okul iklimini yordadığı belirlenmiştir.
Öztürk ve Zembat, 2015	Yaratıcı liderlik ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi belirlemek	Makale	23 yönetici, 248 öğretmen	İlişkisel tarama	Kişisel Bilgi Formu, Örgütsel İklimi Tanımlama Anketi-İlkokullar İçin Gözden Geçirilmiş Versiyon,	Okul iklimi ile yaratıcı liderlik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Varlı, 2015	Okul iklimi ile müdürlerin liderlik davranışları arasındaki ilişkiyi ilkokullarda incelemek	Tez	442 öğretmen	İlişkisel tarama	Yaratıcı Liderlik Ölçeği Liderlik Davranışlarını Betimleme Ölçeği, Okul İklimini Betimleme Ölçeği	Okul yöneticilerinin demokratik lider davranışları sergilemesi sonucunda okullarda açık iklimin hakim olduğu, otokrat ve serbestlik tanıyan lider davranışları sergilemesinin de kapalı okul ikliminin oluşmasında etkili olduğu belirlenmiştir.
Aydın-Gökçen, 2014	Okul yöneticilerinin yöneticilik becerilerinin okul iklimine etkisini öğretmen algılarına göre incelemek	Tez	315 öğretmen	Tarama	Anket, Yöneticilerin Algılanan Yöneticilik Becerilerin Örgüt İklimine Katkısı Ölçeği	Öğretmenlerin algılarına göre meslek lisesi yöneticilerinin yöneticilik becerilerinin okul iklimini etkilediği belirlenmiştir.

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Ayık ve Şayir, 2014	Okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi öğretmen algılarına göre incelemek	Makale	249 öğretmen	İlişkisel tarama	Okul Müdürlerinin Öğretim Liderliği Davranışları Anketi, Örgüt İklimi Ölçeği	Öğretimsel liderlik boyutlarının bazı okul iklimi boyutları tarafından yordandığı belirlenmiştir.
Yüner ve Burgaz, 2014	Okul yönetimi ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi öğretmenlerin görüşlerine göre incelemek	Makale	375 öğretmen	Nicel	Okul Yönetim Ölçeği, Okul İklim Ölçeği	Okul yönetimi ve okul iklimi arasında orta düzeyde ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.
Sığıncı, 2013	Meslek liselerinde bulunan yöneticilerin	Tez	331 öğretmen	Tarama	Anket, Kişisel Bilgi Formu	Öğretmenlerin algılarına göre değişkenler arasında

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Baş, 2012	davranışlarının okul iklimine etkisi Öğretmen görüşlerine dayalı olarak okul iklimi ile ilkökul yöneticilerinin teknoloji liderliği arasındaki ilişkiyi incelemek	Tez	545 öğretmen	İlişkisel tarama	Kişisel Bilgiler Formu, Teknoloji Liderliği Roller Ölçeği, Örgüt İklimi Betimleme Ölçeği	ilişkiler bulunmaktadır. Okul yöneticilerinin teknoloji liderliği rollerinin alt boyutları ile okul ikliminin alt boyutları arasında ilişki bulunmaktadır.
Gültekin, 2012	İstanbul İli Anadolu Yakası'ndaki okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile okul iklimi arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	Öğretmenler	İlişkisel tarama	Kişisel Bilgi Formu, Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği, Örgüt İklimini Betimleme Ölçeği	Okul yöneticilerinin liderlik davranışları ile okul iklimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
Mansuroğlu, 2012	İlkökul müdürlerinin etik davranışları ile okul iklimi arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	995 öğretmen	İlişkisel tarama	Kişisel Bilgi Formu, Okul İklimi Ölçeği, Etik Davranışlar Ölçeği	Etik davranışlar ölçeğinin alt boyutları ile okul ikliminin alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
Şentürk ve Sağnak, 2012	İlköğretim okul müdürlerinin liderlik davranışları ile okul iklimi arasındaki ilişkiyi incelemek	Makale	723 öğretmen	Belirtilmemiş	Liderlik Davranışlarını Betimleme Ölçeği, Örgütsel İklimi Betimleme Ölçeği	Okul yöneticilerinin liderlik davranışları okul iklimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İki değişkenin alt boyutları arasında ilişkiler bulunmaktadır.
Kaya, 2010	Kız meslek ve teknik liselerinde görev yapan okul yöneticilerinin yöneticilik becerileri ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi öğretmen algılarına göre belirlemek	Tez	466 öğretmen	İlişkisel tarama	Yöneticilerin Algılanan Yöneticilik Becerilerin Örgüt İklimine Katkısı Ölçeği, Kişisel Özellikleri Belirleyen Anket	Öğretmen algılarına göre okul yöneticilerinin yöneticilik becerilerinin örgüt iklimini etkilediği belirlenmiştir.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Karataş, 2008	Fatih ve Eminönü İlçeleri'ndeki müdürlerin etkiliği ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	1450 öğretmen	Tarama	Washington Müdür Değerlendirme Envanteri, Örgütsel İklim Betimleme Anketi	Okul yöneticilerinin insan ilişkileri, kavramsal, genel ve teknik becerileri ile okul ikliminin bazı alt boyutları arasında pozitif yönlü ve doğrusal bir ilişki bulunmaktadır.
---------------	---	-----	---------------	--------	---	---

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Öztürk, 2008	Edirne İli okullarının iklimi ve okul yöneticilerinin vizyoner liderlik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	131 okul yöneticisi, 479 öğretmen	Tarama	Okul İklimi Anketi, Örgütsel İklim Betimleme Anketi, Investigation of the Relationship Among Leaders' Responses on Four Leadership Inventories	Vizyoner liderliğin yaratıcılık davranışı ile okul ikliminin samimiyet ve yakından kontrol alt boyutlarının orta düzeyde ve pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir.
Tanrıverdi, 2008	Öğretmen algılarına bağlı olarak okul yöneticilerinin çatışma yönetme stilleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	370 öğretmen	İlişkisel tarama	Bireysel Özellikler Anketi, Örgütsel Çatışma Envanteri, Örgütsel İklimi Betimleme Anketi	Öğretmenlerin algıladıkları okul yönetiminin çatışma yönetimi ile okul iklimi arasında ilişki bulunmaktadır.
Kaya, 2005	Öğretmen görüşlerine dayanarak okul müdürlerinin cinsiyetleri ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi incelemek	Tez	1244 öğretmen	Tarama	Okul Müdürlerinin Okul İklimini Oluşturmaya Yönelik Davranışları Ölçeği	Öğretmenler ilköğretim okulları yöneticilerinden kadınların ve erkeklerin okul iklimini oluşturma davranışlarını orta düzeyde sergilediği belirlenmiştir.

Eğilim 3: Öğrenci ve Okul İklimi Çalışmaları

Bu bölümde okul iklimi ve öğrenci ile ilgili yapılmış çeşitli araştırmalar amaç, çalışma türü, katılımcı sayısı, araştırma deseni ve araştırmada kullanılan veri toplama araçları incelenmiştir. Tablo 3’ de çalışmalar görülmektedir. Çeşitli okullardaki öğretmen, okul yöneticisi ve farklı ırklardan öğrenciler ile gerçekleştirilen bu araştırmalarda çoğunlukla öğrenciler ile çalışıldığı görülmektedir. Öğrenci ve okul iklimi ilişkisini inceleyen 28 çalışma bulunup bunlardan 17’si tez 11’i makaledir. Araştırmalarda karma, nicel ve nitel desenlerin kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmalarda okul iklimi ile öğrenci ilişkisi; öğrencilerin psikolojileri, algıları, okula bağlılıkları, okula aidiyetleri, yaşam kaliteleri, farklılıklara sahip olma durumları (mülteci olma, yabancı uyruklu olma gibi), akademik başarıları, davranış ve duyguları üzerindeki etkileri, kişisel özellikleri, zorbalık statüleri ve eğilimleri, mesleki olgunluk düzeyleri ve çeşitli davranışları arasındaki ilişkiler bağlamlarında incelenmiştir. Tablo 3 bu çalışmaları özetlemektedir.

Tablo 3. Öğrenci ve Okul İklimi

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Cırcır, 2018	Aleksitimi ve okul ikliminin ergenlerin okul tükenmişliği yaşamalarını yordayıp yordamadığını belirlemek	Tez	400 öğrenci	İlişkisel Tarama	Okul Tükenmişlik Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu	Aleksitimi ölçeğinin tüm alt boyutları ile okul tükenmişliğini yordadığı belirlenmiştir. Okul ikliminin boyutları okul tükenmişliğini de yordamaktadır.
Günalan, 2018	Ortaokul öğrencilerinin okula aidiyet duygusu, okul iklimi algıları ve okul yaşam kalitesini etkileyen değişkenlerin belirlenmesi	Tez	1051 öğrenci	İlişkisel tarama	Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği, Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği	Okul iklimi algısı ile okul yaşam kalitesi okula aidiyet duygusunu yordadığı belirlenmiştir.
Özgenel, Çalışkan-Yılmaz ve Baydar, 2018	Okul ikliminin öğrencilerin okula bağlılığını yordayıp yordamadığını belirlemek	Makale	773 öğrenci	İlişkisel tarama	Bilgi Formu, Okul Ek Ölçeği, Okul İklim Ölçeği	Ortaokul öğrencilerinin okul iklimi ve okula bağlılık düzeyleri algıları cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre önemli ölçüde değiştiği belirlenmiştir.
Sular, 2017	Okul etkileşimi ve okul ikliminin lise öğrencilerinin okula yabancılaşmaları konusundaki etkisini incelemek	Tez	199 lise öğrencisi	İlişkisel tarama	Kişisel Bilgi Formu, Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği, Okul Atmosferi Ölçeği, Okul İklimi Algısı Ölçeği	Okul atmosferi, okulda iletişim ve kişisel bilgi formları değişkenleri ile okula yabancılaşma arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir.
Dönmez,	Bazı değişkenler	Tez	568 öğrenci	İlişkisel	Kişisel Bilgi Formu,	Öğrencilerin algılarına

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

2016	açısından ortaokul öğrencilerinde okula bağlılık, okul yaşam kalitesi ve okul iklimi algısının incelenmesi			tarama	Okul İklimi Ölçeği, Okula Bağlılık Ölçeği, Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği	bağlı olarak okul iklimi ve okul yaşam kalitesi, okula bağlılık düzeyi arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir.
Özdemir, 2016	Sivas İl'indeki okullarda okuyan yabancı uyruklu öğrencilerin okul iklimine etkisini belirlemek	Tez	6 yönetici, 12 öğretmen, 12 Türk ve 12 yabancı uyruklu öğrenci	Görüşme	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	Öğrencilerin okul iklimini etkilemediği belirlenmiştir.
Sakız, 2016	İlköğretim okullarında öğrenim gören göçmen çocuklar için okulların bütünleştirici iklime sahip olma durumlarını incelemek ve önerilerde bulunmak	Makale	18 okul müdürü	Nitel	Görüşme formu	Okul yöneticilerinin göçmen çocuklara yönelik olumsuz tutum beslediği ve bütünleşik okul kültürünün oluşması için paydaşların desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Tavşanlı, Birgül ve Oksal, 2016	Ortaokul öğrencilerinin okul iklimine yönelik algılarını yordayan değişkenleri belirlemek	Makale	371 öğrenci	Belirtilmemiş	Okul İklimi Öğrenci Ölçeği, Okul Atmosferi Ölçeği	Öğrencilerin okul iklimi algıları ile öğretmenleri ve okul yöneticilerini destekleyici olarak algılamaları, akademik programdan memnuniyet, kaynakların yeterliliği ve aidiyet duygusu arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir.
Bahçetepe ve	Öğrencilerin algıladıkları okul	Makale	1054 öğrenci	Belirtilmemiş	Kişisel Bilgi Formu, Okul	Okul ikliminin bazı alt boyutları ile öğrencilerin akademik başarıları

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Giorgetti, 2015	iklimi ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemek				İklimi Ölçeği	arasında olumlu yönde ve güçlü bir ilişki saptanmıştır. Bazı boyutlarında ise ilişki bulunmamıştır.
Saraç, 2015	Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre okul iklimini değerlendirmek	Tez	830 öğrenci	Karma	Okul İklimi Ölçeği, Öğrenci Görüşme Formu	Öğrencilerin okul iklimi algılarının çeşitli boyutlar(babaların eğitim durumu ve cinsiyet) ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin algılarına dayalı olarak güvenli öğrenme ortamı ve olumlu akran gelişimi boyutu olumsuz; destekleyici öğretmen davranışları ve başarı odaklılık boyutları ise olumlu olarak belirlenmiştir.
Serfıceli, 2015	Riskli çevrelerde yaşamlarını sürdüren öğrencilerin aile işlevleri algısı ve okul iklimi ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi	Tez	577 öğrenci	İlişkisel tarama	Saldırganlık Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği	Okul iklimi alt boyutlarından olumlu akran etkileşimi ile destekleyici öğretmen davranışlarının saldırganlık toplam puanlarını yordadığı belirlenmiştir.
Ayık, 2014	Ortaokul öğrencilerinin şiddet ve okul iklimi algılarını bazı değişkenler açısından inceleyerek ilişkiyi belirlemek	Tez	704 tane ortaokul öğrencisi	Tarama	Kişisel Bilgi Formu, Şiddet Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği	Öğretmen- öğrenci ve idare algısı ile fiziksel ve genel şiddet algısı arasında ters ilişki bulunmaktadır. Güvenlik ve düzenlilik algısı, ilişki algısı, okul iklimi algısı ve öğrenciler arası ilişkiler algısı yükseldikçe fiziksel ve genel şiddet algısı düşmektedir.
Bektaş, Nalçacı ve Karadağ, 2014	Öğrencilerin okul iklimi algılarının evrensel değerlerini ne kadar yordadığını	Makale	1004 öğrenci	İlişkisel desen	Okul İklimi Ölçeği, Evrensel Değer Ölçeği	Öğrencilerin sahip olduğu okul iklimi algılarının evrensel değer algılarını yordadığı belirlenmiştir.

belirlemek

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Akgül, 2013	Öğrencilerin insani değerleri benimseme düzeyleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkiyi incelemek	Tez	1094 öğrenci	İlişkisel tarama	Okul İklimi Öğrenci Ölçeği, İnsani Değerler Ölçeği	İstatistiksel anlamda öğrencilerin insani değerleri benimsemeleri ile okul iklimi algıları arasında bir ilişki bulunduğu ve okul ikliminin insani değerleri benimsemeyi yordadığı belirlenmiştir.
Bektaş ve Nalçacı, 2013	Okul iklimi ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi belirlemek	Makale	598 öğrenci	İlişkisel model	Okul İklimi Ölçeği	Okul ikliminin alt boyutlarından başarı odaklılık, öğretmen davranışları ve güvenli öğrenme ortamı ile akademik başarı arasında istatistiksel olarak bir ilişki bulunmamıştır.
Bayar ve Uçanok, 2012	Okulun sosyal iklimi ile ergenlerin maruz kaldıkları veya uyguladıkları zorbalık düzeyi ilişkisini incelemek	Makale	1263 ergen	Belirtilmemiş	Kişisel Bilgi Formu, Genelnenmiş Akran Algısı Ölçeği, Geleneksel Akran Zorbalığı Ölçeği, Sanal Zorbalık Ölçeği, Okul Sosyal İklimi Ölçeği	Okul iklimi ile akranlara yönelik zorbalık algıları arasında ilişki bulunmaktadır.
Doğan, 2012	Lise öğrencilerinin okul	Makale	1246 öğrenci	Tekil tarama	Okul İklimi Ölçeği	Öğrencilerin okul iklimini

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

	iklimi algılarını belirlemek, elde edilen veriler ile çözüm önerileri, sürecin geliştirilmesine yönelik önerilerin sunulması					algılama düzeyleri ile babanın eğitim düzeyi, sınıf düzeyi, annenin eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi ve ailedeki birey sayısı arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.
Sulu-Çavuşmirza, 2012	Öğrencilerin algıladıkları okul iklimi açısından seviye belirleme sınavından aldıkları puanları bazı değişkenler açısından değerlendirmek	Tez	1.745 öğrenci	İlişkisel tarama	Okul İklimi Ölçeği	Öğrencilerin okul iklimi algıları ile SBS puanları arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.
Akman, 2010	Ortaokul öğrencilerinin okul iklimi algıları ile şiddet algıları arasındaki ilişkiyi incelemek	Tez	734 ortaokul öğrencisi	İlişkisel tarama	Şiddet Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği	Okul iklimi alt boyutları ile şiddet alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.
Çetinkaya-Yıldız ve Hatipoğlu-Sümer, 2010	Okul iklimi algısının, yaş, cinsiyet, çevresel risk ve güvenliğin ergenlerin davranışlarını yordamasındaki rolünü incelemek	Makale	400 öğrenci	Belirtilmemiş	Çevresel Risk Ölçeği, Çevresel Güvenlik Ölçeği, Okul İklimi Ölçeği, Problem Davranış Sıklığı Ölçeği	Öğrencilerin saldırgan davranışlarını yordayan değişkenler; cinsiyet, okul iklimi, yaş, çevresel risk ve güvenlik algısı olarak belirlenmiştir.

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Kılıç, 2010	İlkokul öğrencilerinin okul ikliminin bazı alt boyutlarına ilişkin memnuniyetleri ve	Tez	355 öğrenci	Belirtilmemiş	CASE/KOİD Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme	Öğrencilerin zorbalık eğilimlerinin alt boyutları ile okul iklimi algılarının alt boyutları arasında anlamlı ve

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

	zorbalık eğilimleri belirlenerek akran istismarı ile okul iklimi algılarının ilişkisini ortaya koymak				Ölçeği, Zorbalık Eğilimi Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu	negatif yönde bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir.
Özdemir, Sezgin, Şirin, Karip ve Erkan, 2010	Öğrencilerin olumlu iklime dair algılarını etkileyen veya yordayan değişkenlerin incelenmesi	Makale	683 öğrenci	Korelasyonel	Okul İklimi Öğrenci Ölçeği, Okul Atmosferi Ölçeği	Şiddet algısı ile okul iklimi algısı arasında negatif bir ilişki olup, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre okul iklimini daha olumlu bulunduğu belirlenmiştir. Okul iklimi ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkiye sahip olan değişkenler ise okula aidiyet, okul yöneticisinin destekleyici olarak algılanması ve akademik programdan memnuniyet olarak belirlenmiştir.
Çalık, Özbay, Özer, Kurt ve Kandemir, 2009	Öğrencilerin zorbalık statülerinden birinde olma olasılığının okul iklimi, temel ihtiyaçlar, cinsiyet ve prososyal davranışlar tarafından ne kadar yordandığını belirlemek	Makale	456 öğrenci	Belirtilmemiş	Okul İklimi Ölçeği, Prososyal Davranış Eğilimi Ölçeği, Okul Yaşamı Zorbalık Ölçeği	Okul iklimi, cinsiyet ve prososyal davranışların öğrencilerin zorbalık statülerini yordadığı belirlenmiştir.
Dindar, 2008	Farklı türdeki ortaöğretim okullarındaki öğrencilerin okul iklimi algılarını belirlemek	Tez	257 öğrenci	İlişkisel tarama	CASE / KOİD Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği	Cinsiyet, yaş, sınıf değişkeni, lise türü, alan, babanın eğitim düzeyi, annenin eğitim düzeyi, evin durumu, gelir durumu ve evdeki kişi sayısının okul ikliminin alt boyutlarını etkilemediği belirlenmiştir.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Güçkırın, 2008	Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkiyi incelemek	Tez	351 öğrenci	Tarama	CASE/KOİD Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, Sears Saldırganlık Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu	Öğrencilerin okul iklimi algıları ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunmuş olup öğrencilerin demografik değişkenleri ile okul iklimi algılarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir.
-------------------	--	-----	-------------	--------	---	--

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Omay,2008	Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları ile okul iklimi arasındaki ilişkiyi inceleyerek bazı değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamak	Tez	425 öğrenci	İlişkisel tarama	CASE/KOİD Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu	Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyutlarındaki puanlar ile Okul İklimi alt boyutlarındaki puanlar arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.
Taşkıran, 2008	Meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları okul iklimi arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	379 öğrenci	İlişkisel tarama	Mesleki Olgunluk Ölçeği, CASE / KOİD Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, Bireyi Tanıma Çizelgesi	Okul iklimi ile mesleki olgunluk düzeyi arasında olumlu ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur.
Arıman, 2007	7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin okul iklimi algıları ve zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	319 öğrenci	İlişkisel tarama	CASE/KOİD Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, Zorbalık Davranışı Eğilim Ölçeği	Öğrencilerin okul iklimi algıları ile zorbalık eğilimleri arasında bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Eğilim 4: Birçok Paydaşı İçeren Okul İklimi Çalışmaları

Bu bölümde öğretmenler, öğrenciler, personel, yöneticiler ve öğrencilerin ailelerine yönelik yapılmış ve birbirleri ile olan ilişkilerin veya farklı durumların okul iklimi ile ilişkisinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar amaç, çalışma türü, katılımcı sayısı, araştırma deseni ve araştırmada kullanılan veri toplama araçları incelenmiştir. Çeşitli okullardaki öğrenci, öğretmen, okul yöneticisi ve aileler ile gerçekleştirilen bu araştırmalardan 12'si tez 6'sı makaledir. Araştırmalarda karma, nicel ve nitel desenlerin kullanıldığı görülmektedir.

Okul ikliminin etkilendiği faktörleri belirleyip önerilerde bulunma amacıyla öğretmen ve yöneticilerden görüş alan, öğretmen-yönetici etkileşiminin okul iklimini etkileme durumunu değerlendiren, yöneticilerin çeşitli davranışlarının öğretmenler tarafından algılanma durumu ile okul ikliminin ilişkisini çalışan, güvenli okul iklimi ile çeşitli değişkenlerin ilişkisini inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Öğretmen-öğrenci ve okul iklimi ilişkisinin araştırıldığı çalışmalarda ise öğrencinin okula bağlılığı ve öğretmen etkililiği, öğretmenleri okul iklimi algısı ve öğretmen başarısı ilişkisi, güvenlik ile ilgili konuların öğretmenler ve öğrenciler tarafından algılanma biçimi ve okul iklimi ilişkisi incelenmiştir. Öğrenci-okul yönetimi ile ilgili yapılmış çalışma okul iklimi ve müdürlerin yönetsel etkililiğini ile öğrenci kontrol ideolojileri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yöneliktir. Aile-öğrenciyi içeren çalışmalarda okul iklimi ile aile tutumları, ailenin okula katılımı, aile bireyleri ve öğrenci psikolojisi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Son olarak okul sağlığı ve okul iklimi ilişkisinin okuldaki tüm çalışanlar üzerindeki etkisine bakılan bir araştırma bulunmaktadır. Bu kategorideki çalışmalar Tablo 4' de sunulmuştur.

Tablo 4. *Birçok Paydaşı İçeren Okul İklimi Çalışmaları*

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Tofur ve Balıkçı,2018	Okul iklimini etkileyen faktörleri öğretmen ve yöneticilere göre belirlemek	Makale	3 öğretmen, 3 yönetici	Fenomenolojik	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Okul iklimini etkileyen olumlu ve olumsuz faktörler bulunmuştur. Olumsuz faktörler, okulun bulunduğu çevrenin sosyoekonomik düzeyi, bireyselliği ön plana çıkarma, iletişim yetersizlikleri, yönetim kısmındaki adalet sorunları, sorumluluk almaktan kaçınma mevzuatın getirdiği sorunlar olarak; olumlu faktörler ise okul yöneticisinin alt birimlere verdiği değer, eğitime verilen önem, iletişimin sağlıklı olması, yönetim konusunda tüm paydaşların katılımı gibi konular olarak belirlenmiştir.
Özen, 2018	Okul müdürü ve öğretmen etkileşimlerinden kaynaklı olarak ortaya çıkan ve okul iklimini olumsuz etkileyen göstergeleri öğretmen algılarına dayalı olarak belirlemek	Makale	18 öğretmen	Fenomenolojik	Görüşme Formu	Okul ortamının okul iklimini etkilediği, olumlu bir okul ikliminin gerektirdiği belirli durumların(okul yöneticilerinin sorumluluk duygusu gibi) bulunduğu belirlenmiştir.
Şentürk, 2018	Okul müdürlerinin öğretmenlere yönelik güvenlerinin okul	Tez	1401 öğretmen	İlişkisel tarama	Okul Müdürlerinin Öğretmenlere	Cinsiyet, kıdem ve öğretmen sayısının okul yöneticilerinin öğretmenlere yönelik güven

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

	iklimine etkisini öğretmen algılarına göre belirlemek				Güvenini Belirleme Ölçeği - Öğretmen Formu, Okul İklimi Ölçeği	algılarını değiştirdiği ve okul iklimi ile ilişkisi bulunduğu belirlenmiştir.
Durmuş, Aypay ve Aybek, 2017	Yapısal eşitlik modelini okul sosyal iklimi, ebeveyn izlemesi ve okul tükenmişliği arasındaki ilişkileri belirleyerek test etmek	Makale	294 lise öğrencisi	İlişkisel	Ortaöğretim Öğrencileri İçin Okul Tükenmişliği Ölçeği, Ebeveyn İzlemesi Ölçeği, Okul Sosyal İklimi Ölçeği	Tükenmişlik ile okul iklimi ve ebeveyn izlemesi arasında negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
Okur-Özdemir, 2017	Okul iklimine ilişkin alt boyutlar ile öğretmenlerin örgütsel bağlılığı arasındaki ilişkide işkolikliğın aracılık etkisini belirlemek	Tez	266 öğretmen	İlişkisel tarama	Örgütsel İklim Ölçeği, DUWAS İşkoliklik Ölçeği, Meyer ve Allen Örgütsel Bağlılık Ölçeği	Destekleyici müdür davranışının örgütsel bağlılık ile pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olması işkolik davranışlar ile pekiştiği sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Şam, 2017	Ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olmasında okul iklimi ve anne baba tutumlarının etkisini incelemek	Tez	844 ortaokul öğrencisi	İlişkisel tarama	Revize Edilmiş Siber Zorbalık Envanteri, Anne Baba Tutumu Ölçeği, Okul İklimi Envanteri	Anne baba tutumlarından psikolojik özerklik, denetleme ve kabul ilgi ile öğrencilerin siber zorba ve mağdur olmaları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
Yıldırım, 2017	Lise öğretmen ve öğrencilerinin	Tez	332 öğrenci, 141 öğretmen	İlişkisel tarama	Güvenli Okul İklimi Ölçeği, Güvenli İklim	Öğrencilerin akademik başarıları ile öğretmenlerin

	güvenli okul iklimi algıları ile öğrenci akademik başarısı arasındaki ilişkiyi incelemek				Kontrol Listesi	güvenlik algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Öğrencilerin güvenlik algıları ile akademik başarıları arasında ise orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Sonuç olarak güvenlik algısı yüksek olan öğrencilerin akademik başarılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
Canlı, 2016	Okul müdürlerinin öğretmenlere olan güvenini öğretmen algılarına göre belirleyerek okul iklimine etkisini incelemek	Tez	24 okul müdürü, 27 öğretmen (nitel), 600 öğretmen (nicel)	Keşfedici karma	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu, Okul Müdürlerinin Öğretmenlere Güvenini Belirleme Ölçeği – Öğretmen Formu, Okul İklimi Ölçeği	Öğretmen algılarına göre okul yöneticilerinin öğretmenlere olan güvenlerinin alt boyutları ile okul iklimi alt boyutları arasında ilişkiler belirlenmiştir.
İhtiyaroğlu ve Ottekin-Demirbolat, 2016	Öğrencinin okul bağlılığı ve öğretmen etkililiğinde okul ikliminin yordayıcılık düzeyini belirlemek	Makale	1062 öğrenci	İlişkisel tarama	Okul İklimi Ölçeği, Öğretmen Etkililiği Değerlendirme Ölçeği, Okul Bağlılığı Ölçeği	Okul ikliminin bazı alt boyutları, öğretmen etkililiği ve okul bağlılığı arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki bulunduğu belirlenmiştir.
Ertem, 2015	Velilerin okula katılımı ve okul iklimi algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	100 ebeveyn	İlişkisel tarama	Okul İklimi Ölçeği, Veli Katılımı Ölçeği	Ebeveynlerin okul iklimi algıları ile okula katılımı arasında pozitif bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir.

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Karademir, 2013	Anaokullarındaki okul iklimini yönetici ve öğretmen görüşlerine göre belirlemek	Tez	115 öğretmen, 34 yönetici ve yönetici yardımcısı	Tarama	Örgütsel İklim Ölçeği, Yönetici Görüşme Formu, Öğretmen Görüşme Formu	Sağlıklı okul iklimindeki öğretmen ve yöneticilerin sağlıklı bir iklimde çalışanlara göre okul iklimini daha olumlu algıladıkları, okul yöneticisinin kişilik özellikleri ve yönetme şeklinin okul iklimini etkilediği, öğretmen ve yöneticilere olumlu iklimin oluşturulmasında görevler düştüğü ve olumsuz okul ikliminin ortaya çıkacağı sorunlar belirlenmiştir.
Göcen ve Kaya, 2014	İmam hatip liselerindeki öğretmen ve yöneticilerin okul iklimi algılarını belirlemek ve öneriler geliştirmek	Makale	271 yönetici ve öğretmen	Belirtilmemiş	Okul İklimi Ölçeği	Cinsiyet, medeni durum ve yaş değişkenlerinin okul iklimi algılarını etkilediği ve bazı okul iklimi boyutlarının okullardaki iklim üzerinde daha etkili olduğu belirlenmiştir.
Bayram-Yaman, 2012	Okul iklimi ve müdürlerin yönetsel etkililiğini ile öğrenci kontrol ideolojileri arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	296 öğretmen	İlişkisel tarama	Öğrenci Kontrol İdeolojisi Envanteri, Washington Müdür Değerlendirme Envanteri, Örgütsel İklim Betimleme Anketi	Okul iklimi boyutlarından bazıları öğrenci kontrol ideolojileri ile ilişkili bulunmuştur.
Eriş, 2012	Küçükçekmece İlçesi öğretmenlerinin okullarındaki örgüt iklimine yönelik algıları ve öğrenci başarıları	Tez	400 öğretmen, 400 öğrenci	İlişkisel tarama	Kişisel Bilgi Formu, Okul İklimi Ölçeği / Öğretmen Formu	Öğrencilerin demografik özelliklerinin okul iklimi ve öğrenci başarıları arasındaki ilişkiyi etkilemediği, okul iklimi ile öğrencilerin SBS puanları

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Karaman, 2011	arasındaki ilişkiyi incelemek Şiddetin yaygın olduğu okullarda okul iklimi ve okul kültürünün öğrenciler ve öğretmenler tarafından nasıl değerlendirildiğini belirlemek	Tez	411 öğrenci, 77 öğretmen	Betimsel tarama	Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, Okul İklimi Belirleme Anketi, Okul Kültürü Ölçeği	arasında bir ilişki bulunmadığı belirlenmiştir. Cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin okul iklimini algılamalarında farklılık yaratmadığı belirlenmiştir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, alt sınıftaki öğrencilerin ise üst sınıftaki öğrencilere göre okul iklimini daha olumlu bulduğu belirlenmiştir.
Aydın, 2010	Özel ortaokullardaki öğrenci ve öğretmenlerin okul iklimi algılarını belirlemek ve bu algılarının tanımlayıcı özellikleri ile ilişkisini belirlemek	Tez	133 öğretmen, 215 öğrenci	Tarama	Okul İklimi Anketi	Öğrenci ve öğretmenlerin okul iklimi algılarında en düşük algının öğrenci yönetimi, en yüksek ise okulun güvenlik iklimine yönelik olduğu belirlenmiştir. Okulun sosyo-ekonomik çevre ve saygınlık düzeyi ile cinsiyet değişkeninin öğrencilerin okul iklimi algılarının; öğretmenlerin ise eğitim düzeyi, cinsiyet, görev ve kıdemlerine göre algılarının farklılaştığı belirlenmiştir.

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Baykara, 2009	Üsküdar İlçesi'nde bulunan ilkokul yönetici ve öğretmenlerinin toplam kaliteye ilişkin tutumları ve okul iklimine	Tez	545 yönetici ve öğretmen	Tarama	Kişisel Bilgi Formu, Okul İklimi Ölçeği, Toplam Kalite	Toplam kalite yönetimi ile okul iklimi arasında anlamlı ilişkiler

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
Cilt: 16 No: 1 Yıl: 2024 ISSN: 1309-8012 (Online)

Kartal ve Bilgin, 2009	ilişkin algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek İlköğretim öğrencileri ve öğretmenlerinin okul iklimi konusundaki duygularını güvenlik algıları açısından incelemek.	Makale	688 öğrenci, 58 öğretmen	Betimleyici Araştırma Modeli	Yönetimi Ölçeği Colorado Okul İklim Araştırması	olduğu belirlemiştir. Zorbalık ile okul iklimi arasında ilişki bulunduğu belirlenmiştir.
------------------------	---	--------	--------------------------	------------------------------	--	---

Eğilim 5: Okul İklimine Yönelik Ölçek Geliştirme ve Uyarlama Çalışmaları

Bu bölümde okul iklimine yönelik ölçek geliştirme çalışmaları ve var olan ölçeği Türkçeye uyarlayarak geçerlik güvenirlik çalışmalarının yapıldığı dokuz çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların yedisi makale ikisi tez çalışmasıdır. Dört çalışmada ölçek geliştirilmiş olup beş çalışmada uyarlama yapılmıştır. Ölçeklere ait özellikler Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Ölçek Geliştirme ve Uyarlama Çalışmaları

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Veri Toplama Araçları	Bulgular
Bugay, Avcı ve Özdemir, 2018	Ebeveyn Okul İklimi Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yaparak Türkçeye kazandırmak	Makale	276 ebeveyn	Ebeveyn Okul İklimi Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu	Ölçeğin yeterli düzeyde iç tutarlılığa sahip, geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir.
Canlı, Demirtaş ve Özer, 2018	Öğretmenlerin algılarına dayalı olarak okul iklimi ölçeği geliştirmek ve geçerlik, güvenirlik çalışmalarını yapmak	Makale	534 öğretmen	-	Ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir.
Atik ve Güneri, 2016	Okul İklimi Ölçeğinin geçerlik ve ortaokul öğrencilerine uygulayarak güvenirlik çalışmalarını yapmak ve Türkçeye kazandırmak	Makale	662 ortaokul öğrencisi	Öğrenci Bilgi Formu, Okul İklimi Ölçeği	Ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir.
Bugay ve diğ., 2015	Okul İklimi Ölçeği-Lise Forumu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yaparak Türkçeye kazandırmak	Makale	514 lise öğrencisi	Okul İklimi Ölçeği Lise Formu, Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu	Ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir.
Terzi, 2015	Öğrenci algısına göre okul iklimi ölçecek bir ölçme aracı geliştirmek	Makale	-	-	Ölçeğin uyum değerlerinin iyi olduğu ve genel güvenirliği $\alpha=0.90$ olarak hesaplanmıştır.

Karan, 2012	Ortaöğretim öğrencilerine yönelik okul iklimi algısı ölçeği geliştirmek	Tez	523 öğrenci	Kişisel Bilgi Formu, Çok Boyutlu Okul İklimi Algısı Ölçeği	Okul iklimi algısı ölçeği yeterli geçerlilik ve güvenilirlik düzeyine sahip olmadığı belirlenmiştir.
Acun-Kapıkıran ve Kapıkıran, 2011	Okul İklimi Envanterinin geçerliği ve güvenilirliğini yapmak	Makale	707 öğrenci	Okul iklimi Envanteri-Öğrenci Formu	Testin Türkçeye uyarlanması gerçekleşmiş olup kullanılmasının uygun olduğu belirlenmiştir.
Çalık ve Kurt, 2010	Öğrenci görüşlerine dayanarak okul iklimi ölçeği geliştirmek	Makale	482 öğrenci	Okul İklimi Ölçeği	Ölçeğin uyum değerlerinin iyi olduğu belirlenmiştir.
Acarbay, 2006	CASE / KOİD Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması	Tez	381 öğrenci	CASE / KOİD Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, Sınıf Ortamı Ölçeği	Ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu ve Türkiye' de kullanılabilir olduğu belirlenmiştir.

Eğilim 6: Diğer Çalışmalar

Daha önce belirtilmiş olan araştırma konusu trendleri dışında kalan çalışmalar oluşan bu bölümde üç tez ve üç makaleye yer verilmiştir. Çeşitli yöntemler kullanılarak yapılan araştırmalarda okul paydaşları dışındaki durumları kapsayan konular ele alınmıştır. Değerlendirme yöntemi, okul büyüklüğü, okulların öğrenme koşulları, tahripçilik ve okul programlarının okul iklimi ile ilişkisi incelenmiştir. Aşağıdaki tablo bu bölümde incelenen çalışmalarını özetlemektedir.

Tablo 6. Okul İklimine İlişkin Diğer Çalışmalar

Kaynak	Amaç	Çalışma Türü	Katılımcılar	Araştırma Deseni	Veri Toplama Aracı	Bulgular
Gün, 2018	Türk Hava Kuvvetleri Subay ve Astsubay Yetiştirme Okulundaki örtük program kapsamını sınıf iklimi ve okul iklimi boyutlarıyla incelemek	Tez	4'er subay ve üst subay, 8'er subay ve astsubay adayı	Nitel	Okul İklimi Gözlem Formu, Sınıf İklimi Gözlem Formu	Okulda örtük programın kullanıldığı ve sınıf, okul iklimi ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.
Gürfıdan,2014	Öğrenen okul ile okul iklimi arasındaki ilişkiyi belirlemek	Tez	354 öğretmen, müdür ve müdür yardımcıları	Kesitsel	Anket	Okul iklimi boyutları okuldaki birçok durumu negatif veya pozitif yönde yordamaktadır. Okul büyüklüğü ile öğrenci sayısının okul ikliminin farklı boyutlarını etkilediği belirlenmiştir.
Karakütük ve diğ., 2014	Ortaöğretim okullarının büyüklüğü ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi belirlemek	Makale	260 okul yöneticisi, 1084 öğretmen, 5411 öğrenci	Tarama	Okul İklimi Algısı Ölçeği	Değerlendirmenin okul iklimini olumsuz yönde etkilediği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.
Akbaba-Altun ve Memişoğlu, 2011	Çoklu veri kaynağına göre değerlendirme nin okul iklimini nasıl etkilediğini belirlemek	Makale	1 okul müdürü, 2 müdür yardımcısı, 16 öğretmen	Nitel	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	Okul iklimi ile güvenli okul ilişkisi kurularak önerilerde bulunulmuştur.
Çalık, Kurt ve Çalık, 2011	Okul iklimini güvenli okulun oluşturulması açısından kuramsal olarak incelemek	Makale	-	Derleme	-	

Doğan, 2011	Okul tahripçiliği ve okul iklimi arasındaki ilişkiyi lise öğrencilerinin algılarına göre belirlemek	Tez	1228 öğrenci	Tarama	Okul İklimi Anketi, Okul Tahripçiliği Anketi	Öğrencilerin algılarına dayalı olarak okul tahripçiliği ve iklim arasında negatif düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
----------------	---	-----	--------------	--------	--	---

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Sistemik, yarı-sistemik veya bütüncü derleme çalışmaları her tür araştırma için güçlü bir temel oluşturmaları bakımından değerlidirler (Synder, 2019). Bu çalışmada 1995-2018 yılları arasında Türkiye’de gerçekleştirilmiş olan okul iklimi konusunda yapılmış tez ve makaleler incelenerek, gelecekte okul iklimi alanında çalışma yapacak olan politika belirleyiciler, araştırmacılar ve uygulamacılar için güçlü bir zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmalar genel özellikler ve genel eğilimler doğrultusunda oluşturulan kategoriler altında gruplanarak yorumlanmıştır. Belirlenen dahil etme kriterleri ışığında toplam 67 tez 43 makale çalışmasına ulaşılmıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde okul iklimine yönelik tez çalışmalarının fazla olduğu ancak doktora tezi sayısının az olduğu görülmektedir. Okul iklimi algılarını ölçmeye yönelik ölçek dokuz ölçek geliştirme ve uyarlama çalışması bulunmaktadır. Araştırmaların çoğunlukla nicel desen kullanılarak yapıldığı; nitel ve karma desenlerin kullanıldığı araştırmaların daha az olduğu görülmektedir. 2008 yılından itibaren okul iklimini çeşitli boyutlarda inceleyen çalışmalar artmış olup en fazla çalışmanın 2018 yılında yapıldığı dikkat çekmektedir. Öğretmen ve öğrencilerin katılımcı olduğu çalışmaların daha fazla olduğu, okuldaki diğer paydaşlardan okul yöneticisi, aile ve personellerin katılımcı olduğu çalışmaların nispeten daha sınırlı olduğu görülmektedir.

Yapılan analiz sonucunda araştırmaların altı ana kategoriye göre eğilim gösterdiği belirlenmiştir. Bu kategoriler; (a) öğretmen ve okul iklimi çalışmaları, (b) okul liderliği ve okul iklimi çalışmaları, (c) öğrenci ve okul iklimi çalışmaları, (d) birden çok paydaşı içeren okul iklimi çalışmaları, (e) okul iklimine yönelik ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmaları, (f) diğer çalışmalardır.

Okul iklimi ile öğretmen ve öğretmen adaylarına yönelik yapılan çalışmaların 1995 yılında başladığı, ancak son yıllarda daha yoğun olarak çalışıldığı görülmektedir. Bu kategorideki araştırmaların katılımcılarını öğretmenler, okul yöneticileri, öğretmen adayları ve öğrenciler oluşturmaktadır. Yalnız bir çalışmada öğrencilerin katılımcı olduğu dikkat çekmektedir. Ebeveynlerin katılımcı olduğu bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmalarda genel olarak nicel desenin kullanıldığı, bir karma bir tane de nitel çalışmanın bulunduğu görülmektedir.

Okul iklimi ve okul yöneticilerine yönelik yapılan çalışmaların 2005-2018 yılları arasında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Çalışmaların tamamında nicel desenin kullanıldığı, diğer araştırma desenleri ile okul iklimi-okul yöneticisi ilişkisinin incelenmediği görülmektedir. Değerlendirmeye alınan çalışmalarda nicel yöntemlerden yalnızca tarama modelinin tercih edilmiş olması dikkat çekmektedir. Bu kategorideki çalışmalarda çoğunlukla öğretmenler ile çalışılmış olup okul yöneticilerinin öğretmenlerle birlikte katılımcı olduğu üç çalışma bulunmaktadır. Çalışmalarda okul iklimi ile okul yöneticisi ilişkisinin incelendiği göz önüne alındığında okul müdürlerinin katılımcı olduğu çalışma sayısının az olması ve sadece müdürlerin katılımcı olduğu çalışmaların bulunmaması ilginç bir bulgudur. Ayrıca öğrencilerin algılarına göre okul iklimi ve okul yönetimi ilişkisini araştıran çalışmaların bulunmaması dikkat çekmektedir.

Öğrenci ile okul iklimi ilişkisini inceleyen çalışmaların 2007-2018 yılları arasında gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Genelde öğrencilerle çalışılmış olup ek olarak öğretmen ve okul yöneticilerinin katılımcı olduğu çalışmalar az da olsa bulunmaktadır. İki çalışmada nitel desen, bir çalışmada ise karma desen kullanılmış olup diğer çalışmaların tamamında nicel desen kullanılmıştır. Yapılan incelemede Türkiye'deki özel gereksinimli çocukların okul iklimine bakış açılarına ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysa özel eğitime ihtiyacı olan çocukların genel eğitim okullarında sayıları her geçen gün artmaktadır. Bu çocuklar, örneğin duygusal davranışsal bozuklukları (DDB) olanlar öğretmenler için eğitim ortamlarını oldukça zorlayıcı hale getirebilmektedirler. Üstelik okulu, diğer çocuklardan da farklı şekilde deneyimlemelerine rağmen uluslararası alanyazında da DDB olan çocukların okul iklimini algılayışlarına ilişkin çalışmaya çok nadiren rastlanmaktadır (Gage ve ark. 2021)

Okul iklimi ve okuldaki tüm paydaşları içeren çalışmaların 2009-2018 yılları arasında gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Okul yöneticisi, öğretmen, öğrenci ve ebeveynlerin katılımcı olduğu çalışmalarda katılımcıların birbirleriyle olan çeşitli durumlardaki etkileşimlerinin okul iklimi ile ilişkisi araştırılmıştır. Nicel, karma ve nitel desenlerin kullanıldığı çalışmalarda genel olarak nicel çalışmaların daha fazla olduğu görülmektedir.

Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında beş uyarlama dört geliştirme çalışması bulunmaktadır. Ölçek geliştirme çalışmaları, hazırlanan ülkenin kültürüne, algılarına ve diline ait yapılara dayanmakta olup, hazırlandığı konu açısından ulusal alanyazına katkı sağlamaktadır (Çüm, 2013). Okul ikliminin de algılara, inanç ve tutumlara göre değiştiği ele alındığında ölçek geliştirme çalışmalarının artmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Okul iklimine yönelik yapılan çalışmaların eğilimlerine bakıldığında doğrudan aile-okul iklimi ilişkisini inceleyen çalışmaların bulunmadığı görülmektedir. Ayrıca diğer eğilimlerde ise ailenin katılımcı olduğu çalışması sayısının oldukça az olduğu dikkat çekmektedir. Farklılığı olsun olmasın bütün öğrencilerin eğitimi söz konusu olduğunda aile katılımının önemli olduğu bilinmektedir (NRC, 2001; Sönmez-Kartal, 2018). Ailelerin görüşleri veya algılarına dayalı olarak okul iklimi boyutlarının incelenmesi olumlu okul ikliminin standartlarını belirleme konusunda katkı sağlayabilir. Özel eğitim-okul iklimi ilişkisini inceleyen çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Kaynaştırmaya yönelik öğretmen tutumları ile okul iklimi ilişkisini inceleyen iki çalışma bulunduğu görülmektedir. Çalışmalarda, bu iki değişken arasında bir ilişki bulunamamıştır. Okul iklimine yönelik yapılmış çeşitli araştırmalar ve eğilimler bulunmaktadır. Ancak özel eğitime ilişkin çalışmalar öğretmen tutumunu incelemekten öteye gitmemiştir.

Özetle ülkemizde ve dünyada bütünleştirilmiş eğitime yönelik eğilim dikkate alındığında, öğrenenlere yüksek-kalitede eğitim sunan her türlü eğitim kurumunun tüm faaliyetlerini farklılıkların (engellilik, vb gibi) yönetimi alanındaki her an gelişen bilgi birikiminden faydalanarak planlamasının gerektiği görülmektedir. Bir eğitim ortamının iklimini aslında öğrenciler arasındaki (engelleri olsun olmasın), öğretmenler arasındaki (genel eğitim öğretmeni, özel eğitim öğretmeni branş öğretmeni v.b.) ve aileler arasındaki tüm bu farklılıkların tamamı oluşturmaktadır (Otrębski, 2022). Ancak, araştırmacılar organizasyon teroisi bakış

açısı ile incelendiğinde içerdikleri çeşitlilik bakımından bütünleşik eğitimin yapıldığı okullar ile özel eğitim okulları arasında farklar olduğunu ifade etmektedirler (Ahghar 2008; Forlin, 2001). Bu nedenle, bu yarı-sistemik değerlendirmenin sonucunda gelecekteki araştırmacılara şunlar önerilebilir: Ülkemizde a)diğer alanlarda gözlemediğimiz eğilimleri bütünleştirilmiş eğitim bağlamında araştıran, b) problem davranış-okul iklimi ilişkisini özel eğitim bakış açısıyla inceleyen c) okul iklimini daha derinden anlayabilmek için nitel veya karma yöntemleri kullanan d) daha karmaşık ilişkileri gözlemleyebilmek için tarama modelleri dışındaki nicel araştırma tasarımların içeren e) müdür, ebeveyn ve diğer personelin katılımcı olduğu f) okul iklimi ve okul kültürü kavramlarının netleştirildiği teorik ve uygulamalı çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalarını zenginleştirebilmek için ise kendi kültürümüze özgü okul iklimi ölçekleri geliştirilmelidir. Özellikle farklı özel gereksinimleri olan çocukların okul iklimini algılayışlarına yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Amaral, 2021; Hunt, 2023; Forsberg, 2021).

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

Acarbay, F. Y. (2006). Kapsamlı Okul İklimini Değerlendirme Ölçeği'nin (Öğrenci Formu) Türkçe dilsel eşdeğerlik güvenilirlik ve geçerlik çalışması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Acun-Kapıkıran, N., & Kapıkıran, Ş. (2010). School climate inventory: Exploratory and confirmatory factor analysis and reliability-validity. Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research, 42, 117-134.

Ahghar, G. The role of school organizational climate in occupational stress among secondary school teachers in Tehran. *Int. J. Occup. Med. Environ.* 2008, 21, 319–329

Ainscow, M., & Sandill, A. (2010). Developing inclusive education systems: the role of organisational cultures and leadership. *International Journal of Inclusive Education*, 14(4), 401-416.

Aka, F. A. (2014). Okul iklimi ile öğretmen öz yeterliliği ilişkisine yönelik öğretmen görüşleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Akbaba-Altun, S. ve Memişoğlu, S. P. (2011). Çoklu veri kaynağına dayalı değerlendirmenin okul iklimine etkisi. *İlköğretim Online*, 10(2), 743-756.

Akgül, T. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algıları ile insani değerleri benimseme düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Akman, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin şiddet ve okul iklimi algıları arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Alpay, M. Ü. (2019). Ortaokul yöneticilerinin liderlik stillerinin okul iklimi açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Amaral, H. T., da Cunha, J. M., Boueri, I. Z., & Santo, J. B. (2021). School climate and peer victimization: perceptions of students with intellectual disability. *Revista Educação Especial*, 34, 1-22

Arıman, F. (2007). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Atik, G. ve Yerin Güneri, O. (2016). Ortaokul öğrencileri için okul iklimi ölçeği: Türkçe formu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İlköğretim Online*, 15(1), 91-103. doi: <http://dx.doi.org/10.17051/io.2016.42123>

Aydın- Gökçen, G. (2014). Öğretmen algılarına göre yöneticilerin yöneticilik becerilerinin okul iklimine etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aydın, F. (2010). Özel okullardaki okul ikliminin öğretmen ve öğrenci algılarına göre incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aydoğan, İ. (2019). Öğretmenlerin psikolojik iyi oluş düzeylerinin yordayıcısı olarak okul iklimi algıları. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Ortak Yüksek Lisans Programı, İstanbul.

Aygün, G. (2016). İlkokul öğretmenlerinin rehberlik hizmetlerine yönelik tutumları ile okul iklimi algıları arasındaki ilişki incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ayık, A., Ada, Ş. (2009). İlköğretim okullarında oluşturulan okul kültürü ile okulların etkililiği arasındaki ilişki. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 8(2), 429-446.

Ayık, A., Savaş, M.,Çelikel, G. (2014). Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin okul iklimi ve örgütsel güven algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(7), 203-220.

Ayık, A., Şayir, G. (2014). Okul müdürlerin öğretimsel liderlik davranışları ile örgüt iklimi arasındaki ilişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 253-279. doi:10.17755/esosder.39460

Ayık, İ. (2014). Ortaokullarda şiddet ve okul iklimi arasındaki ilişki (Konya ili örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mevlana üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bahçetepe, Ü., Giorgetti, F. M. (2015). Akademik başarı ile okul iklimi arasındaki ilişki. İstanbul Eğitimde Yenilikçilik Dergisi, 1(3), 83-101

Balcı, A. (1988). Etkili okul. Eğitim ve Bilim, 12(70).

Balcı, A. (2007). Etkili okul ve okul geliştirme: Kuram, uygulama ve araştırma. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Baş, E. D. (2012). İlköğretim okulu yöneticilerinin teknoloji liderliği rolleriyle okul iklimi arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bayar, Y., Uçanok, Z. (2012). Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: Genelenmiş akran algısının aracı rolü. Türk Psikoloji Dergisi, 27(70), 101.

Baykara, E. (2009). Öğretmen ve yöneticilerin okul iklimine ilişkin algıları ile toplam kaliteye ilişkin tutumları arasındaki ilişki (Üsküdar örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bayram- Yaman, F. (2012). İlköğretim okullarında müdürlerin yönetsel etkililiği ve okul iklimi ile öğrenci kontrol ideolojileri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Bektaş, F. ve Nalçacı, A. (2013). Okul iklimi ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki. Sosyal Bilimler Dergisi, 4(13), 1-13.

Bektaş, F., Nalçacı, A., ve Karadağ, E. (2014). İlköğretim okulu öğrencilerinin algıladıkları evrensel değerlerin bir yordayıcısı olarak okul iklimi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1), 281-293.

Bozkurt, S. (2015). Okul ikliminin işbirlikçi mesleki gelişim yaklaşımlarına etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zirve Üniversitesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüleri, Gaziantep.

Braun, V., Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative research in psychology, 3(2), 77-101.

Bucak, E. (2002). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesinde örgüt iklimi: Yönetimde ast-üst ilişkisi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (7), 0-0.

Bugay, A., Aşkar, P., Tuna, M.E., Çelik Örucü, M. ve Çok, F. (2015). Okul iklimi ölçeği lise formu'nun türkçe psikometrik özellikleri. İlköğretim Online, 14(1), 311- 322. doi: 10.17051/io.2015.46598

Bugay, A., Avcı, D., Özdemir, S. (2018). Ebeveyn okul iklimi ölçeği Türkçe formu'nun psikometrik özelliklerinin incelenmesi ve ebeveyn okul iklimi algısının cinsiyete göre belirlenmesi. İlköğretim Online, 17(1), 70-81. doi 10.17051/ilkonline.2018.413743

Canlı, S. (2016). Okul müdürlerinin öğretmenlere güveninin okul iklimine etkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Canlı, S., Demirtaş, H. ve Özer, N. (2018). Okul iklimi ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. İlköğretim Online, 17(4), 1797-1811. doi 10.17051/ilkonline.2019.506842

Cırcır, O. (2018). Ergenlerde, okul tükenmişlik düzeylerinin aleksitimi ve okul iklimi açısından yordanması. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Çalık, M., ve Sözbilir, M. (2014). Parameters of content analysis. *Education and Science*, 39(174), 33-38. doi: 10.15390/EB.2014.3412

Çalık, T., Kurt, T., ve Çalık, C. (2011). Güvenli okulun oluşturulmasında okul iklimi: Kavramsal bir çözümleme. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 73-84.

Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T. ve Kandemir, M. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 60(60), 555-576.

Çelik, V. (2002). *Okul Kültürü ve Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Çetinkaya- Yıldız, E. ve Hatipoğlu-Sümer, Z. (2010). Saldırgan Davranışlarını Yordamada Çevresel Risk, Çevresel Güvenlik ve Okul İklimi Algısı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(34), 161-171.

Çolak, İ. ve Altınkurt, Y. (2017). Okul iklimi ile öğretmenlerin özerklik davranışları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(1), 33-71.

Çüm, S. (2013). Türkiye’de psikoloji ve eğitim bilimleri dergilerinde yayımlanan ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarının incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dede, Ş. (1996) Özel Eğitim Hakkında Salamanca Bildirisi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (2), 91-94.

Demir, A. (2008). Ortaöğretim okullarında okul iklimi ile öğretmen performansları arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demirel, Ö. (2001). *Eğitim sözlüğü*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Demirtaş, Z. (2010). Okul kültürü ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki. Eğitim ve Bilim, 35(158).

Dilbaz-Sayın, S. S. (2017). Okul iklimi ile öğretmen performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Dindar, M. M. (2008). Farklı türdeki ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin okul iklimi algılarının karşılaştırılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Doğan, M. K. (2010). İlköğretim okullarında görev yapmakta olan sınıf ve branş öğretmenlerinin okul iklimi algıları ile kaynaştırmaya ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Doğan, S. (2011). Genel lise öğrencilerinin algılarına göre okul tahripçiliği ile okul iklimi arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Doğan, S. (2012). Lise öğrencilerinin okul iklimi algıları. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012(10), 55-92.

Dönmez, Ş. (2016). Ortaokul öğrencilerinde okul iklimi, okula bağlılık ve okul yaşam kalitesi algısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Durmuş, E., Aypay, A. ve Aybek, E. C. (2017). Okul tükenmişliğini önlemede ebeveyn izlemesi ve olumlu okul iklimi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 23(3), 355-386.

Ekşi, A. (2006). Rehber Öğretmenlerin Okul İklimi Algıları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ekşi, F. (2006). Rehber öğretmenlerin okul iklimi algıları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erarslan, B. (2018). Eğitim fakültesi öğrencilerinin okul iklimi algıları. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Eriş, S. (2012). İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin okul iklimine ilişkin algılarının öğrenci başarısıyla ilişkisi (Küçükçekmece ilçesi örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ertem, H. Y. (2015). The relationship between parents' perceptions of school climate and their involvement in school. (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara.

Forlin, C. (2001). Inclusion: Identifying potential stressors for regular class teachers. *Educational research*, 43(3), 235-245.

Forsberg, C., Chiriac, E. H., & Thornberg, R. (2021). Exploring pupils' perspectives on school climate. *Educational Research*, 63(4), 379-395.

Gage, N. A., Kramer, D. A., & Ellis, K. (2021). High school students with emotional and behavioral disorders perceptions of school climate. *Journal of Disability Policy Studies*, 32(2), 83-94.

Gedikoğlu, T. ve Tahaoğlu, F. (2010). İlköğretim okullarının örgüt iklimi: Gaziantep ili Şahinbey ve Şehitkâmil ilçeleri örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(186), 38-55.

Getmez, D. (2018). Okul müdürlerinin iletişim becerileri ile okul iklimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Marmara Üniversitesi Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Ortak Yüksek Lisans Programı, İstanbul.

Göcen, G., ve Kaya, Z. (2014). İmam – Hatip liselerinde çalışan öğretmen ve yöneticilerin okul iklimi algısı ve bu algıya etki eden faktörler (İstanbul Örneği). Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,36, 67-102. doi: 10.17120/omuifd.64754

Göksal, S. (2018). Matematik öğretmenlerinin algıladıkları okul iklimi ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güçkıran, R. Y. (2008). İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimi algıları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gültekin, C. (2012). Okul yöneticilerinin liderlik stillerinin okul iklimi üzerine etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gün, M. (2018). Türk hava kuvvetleri subay ve astsubay yetiştirme okulu örtük program kapsamının okul iklimi ve sınıf iklimi boyutlarıyla incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Günalan, N. (2018). Ortaokul öğrencilerinin okul yaşam kalitesini, okula aidiyet duygusunu ve okul iklimini neler etkilemektedir? . (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Gündoğan, A. ve Koçak, S. (2017). Öğretmen adaylarının okul iklimi algıları ile akademik öz-yeterlik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Sakarya University Journal of Education, 7(3), 639-657.

Gürfidan, R. (2014). Okul ikliminin öğrenen okul ile ilişkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Helvacı, M. A. ve Aydoğan, İ. (2011). Etkili okul ve etkili okul müdürüne ilişkin öğretmen görüşleri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 41-60.

Hunt, S. M., Radliff, K. R., Acton, C., Bible, A., & Joseph, L. M. (2023). Students with disabilities' perceptions of school climate: A systematic review. *School Psychology International*, <https://doi.org/10.1177/0143034323119>

İhtiyaroğlu, N. & Ottekin Demirbolat, A. (2016). Okul ikliminin öğretmen etkililiği ve öğrenci okul bağlılığı ile ilişkisinin incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 8(4), 255-270.

Karacaoğlu, İ. (2008). İlköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin okul iklimi algıları ile kaynaştırmaya ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karadağ, A.C. (2015). Öğretmenlerin görüşlerine göre okulyöneticilerinin çok kültürlülük yeterlikleri ile okul iklimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Karademir, A. (2013). Bağımsız anaokulu yöneticilerinin ve öğretmenlerinin bakış açısından okul ikliminin eğitim-öğretim hizmetlerine yansımaları. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Karakaya, H. (2015). İşe tutkunluk ve okul iklimi arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zirve Üniversitesi Ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüleri, Gaziantep.

Karakütük, K., Tunç, B., Bülbül, T., Özdem, G., Taşdan, M., Çelikkaleli, Ö. ve Arslan, B. (2014). Genel Ortaöğretim Okullarının Büyüklüğü ile Okul İklimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 39(171).

Karaman, Ö. (2011). İlköğretim okullarında şiddetin yaygınlığı: Okul iklimi, okul kültürü ve fiziksel özellikler. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Karan, İ. (2012). Ortaöğretim öğrenceleri için çok boyutlu okul iklimi algısı ölçeğinin geliştirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karataş, S. (2008). Okul müdürlerinin etkililiği ve okul iklimi (İstanbul Fatih ve Eminönü ilçeleri örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kartal, H. ve Bilgin, A. (2009). Bullying and School Climate from the Aspects of the Students and Teachers. Eurasian Journal of Educational Research (EJER), (36), 209-226.

Kaya, A. (2010). Kız teknik ve meslek liselerindeki yöneticilerin, yöneticilik becerileri ile okul iklimi arasındaki ilişki. (Kız Teknik ve Meslek Liseleri örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaya, Ş. (2005). İlköğretim okulu müdürlerinin cinsiyetlerine göre okul ikliminin oluşturulmasına ilişkin öğretmen görüşleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Kepenekci, Y. K. ve Nayır, K. F. (2014). Okul iklimini insan haklarına duyarlılık boyutunda sorgulama: Liseler üzerine bir araştırma. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(1), 1-16.

Kılıç, S. (2010). Akran istismarının ilköğretim öğrencilerinin okul iklimi algıları üzerindeki etkisi (Esenyurt İlçesi örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kılınç, A. Ç. (2014). Examining the relationship between teacher leadership and school climate. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(5), 1729-1742. doi: 10.12738/estp.2014.5.2159

Killoran, I., Woronko, D. ve Zaretsky, H. (2013). Exploring preservice teachers' attitudes towards inclusion. *International Journal of Inclusive Education*, 18(4), 427-442.

Korkmaz, M. (2011). İlköğretim okullarında örgütsel iklim ve örgüt sağlığının örgütsel bağlılık üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1), 117-139.

Kubilay- Baykal, Ö. (2013). Okul iklimi ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Loukas, A. (2007). What is school climate? *Leadership Compass*, 5(3)1-3.

Lombardi, E., Traficante, D., Bettoni, R., Offredi, I., Vernice, M., & Sarti, D. (2021). Comparison on well-being, engagement and perceived school climate in secondary school students with learning difficulties and specific learning disorders: An exploratory study. *Behavioral Sciences*, 11(7), 103.

Malinen, O.-P., H. Savolainen, and J. Xu. 2012. "Beijing In-Service Teachers' Self-Efficacy and Attitudes Towards Inclusive Education." *Teaching and Teacher Education* 28 (4): 526–534

Mansuroğlu, Ç. D. (2012). İlköğretim okul müdürlerinin etik davranışları ile okul iklimi ilişkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

MEB. (2018). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği. Resmi gazete, 07.07.2018, 30471.

Memduhoğlu, H. B. ve Şeker, G. (2011). Organizational climate of primary schools in the view of teachers. *Inonu University Journal of the Faculty of Education (INUJFE)*, 12(1), 1-26.

National Research Council. (2001). *Eager to learn: educating our preschoolers*. Washington, DC: National Academy Press.

Okur-Özdemir, A. (2017). Okul iklimine ilişkin öğretmen ve müdür davranışları ile örgütsel bağlılık ilişkisinde işkolikliğin aracılık etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

Omay, H. (2008). İlköğretim okulları öğrencilerinin okul iklimi algıları ile saldırganlık ölçeği puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Otrebski, W. (2022). The correlation between organizational (school) climate and teacher job satisfaction—The type of educational institution moderating role. *International journal of environmental research and public health*, 19(11), 6520.

Owens. R. G. (2001). *Organizational behavior in education: Instructional leadership and school reform (7th ed.)*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.

Özdemir, Ç. (2016). Sivas ilinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin okul iklimine etkisine ilişkin görüşlerin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Özdemir, S., Sezgin, F., Şirin, H., Karip, E. ve Erkan, S. (2010). İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algılarını yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(38), 213-224.

Özdemir, S., Sezgin, S., Şirin, H., Karip, E. ve Erkan, S. (2010). İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algılarını yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(38), 213-224.

Özdere, M. (2017). Öğretmenlere yönelik şiddetin okul iklimi açısından değerlendirilmesi: Niğde ili örneği. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Özen, H. (2018). A Qualitative Study of School Climate According to Teachers' Perceptions. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (74), 81–97. doi: <https://doiorg.proxy1.ncu.edu/10.14689/ejer.2018.74.5>

Öztürk, E. (2008). İlköğretim okullarında görev yapan okul yöneticilerinin vizyoner liderlik özelliklerine sahip olmaları ve okul iklimi arasındaki ilişki (Edirne ili örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Öztürk, M. ve Zembat, R. (2015). Okul öncesi yöneticilerinin yaratıcı liderlik özellikleri ile okul iklimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Social Science*, 31, 455-467. doi: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2653>

Öztürk, N. (1995). İlkokul öğretmenlerinin çalıştıkları okulun iklimine ilişkin algıları ile gerilim (stres) düzeyleri arasındaki ilişkiler. (İzmir örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Peterson, K. D., & Deal, T. E. (1998). How leaders influence the culture of schools. *Educational leadership*, 56, 28-31.

Reid, K. (2005). The causes, views and traits of school absenteeism and truancy: An analytical review. *Research in education*, 74(1), 59-82.

Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme önerisi. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.

Salisbury, C. L., & McGregor, G. (2002). The administrative climate and context of inclusive elementary schools. *Exceptional Children*, 68(2), 259-274.

Saraç, K. (2015). Okul ikliminin ortaokul öğrencilerinin algılarına göre değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Sarıççek, L. (2014). Gaziantep ili Şehitkâmil ilçesindeki ilkokullarda öğretmen görüşlerine göre paylaşılan liderlik ve okul iklimi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zirve Üniversitesi ve Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüleri, Gaziantep.

Savolainen, H., P. Engelbrecht, M. Nel, and O.-P. Malinen. 2012. "Understanding Teachers' Attitudes and Self-efficacy in Inclusive Education: Implications for Pre-service and Inservice Teacher Education." *European Journal of Special Needs Education* 27 (1): 51–68.

Saygılı, G. (2010). Öğretmenlerin kişilik özellikleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili Sancaktepe ilçesi örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Selçuk, M. (2016). İlk ve ortaokul öğretmenlerinin okul iklimi algıları ile iş motivasyonları arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.

Serficeli, S. E. (2015). Aile işlevleri ve okul ikliminin riskli çevrelerde yaşayan ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini yordamadaki rolü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sezgin, F. ve Kılınç, A. Ç. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin örgüt iklimine ilişkin algılarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 743-757.

- Shevlin, M., M. Kenny, and A. Loxley. 2008. "A Time of Transition: Exploring Special Educational Provision in the Republic of Ireland." *Journal of Research in Special Educational Needs* 8 (3): 141–152.
- Sığıncı, A. (2013). Meslek liselerindeki yönetici davranış boyutlarının okul iklimine etkisi. . (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Soodak, L. C., and D. M. Podell. 1994. "Teachers' Thinking about Difficult-to-teach Students." *The Journal of Educational Research* 88 (1): 44–51
- Soodak, L. C., D. M. Podell, and L. R. Lehman. 1998. "Teacher, Student, and School Attributes as Predictors of Teachers' Responses to Inclusion." *The Journal of Special Education* 31 (4): 480–497
- Sönmez, E. (2016). Öğretmenlerin okul iklimi algılarının çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmesi: bir meta analiz çalışması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, H. (2018). Okul müdürlerinin motivasyonel dil kullanımı ile öğretmenlerin okul iklimi algısı arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Sönmez-Kartal, M. (2018). Aile katılımı. Cavkaytar, A. (Ed), Özel eğitimde aile eğitimi içinde (s. 111-128). Ankara: Vize Akademik.
- Sparks, D. (2012). The relationship between teacher perceptions of autonomy in the classroom and standards based accountability reform (Unpublished doctoral dissertation). The University of Maryland, College Park.

Sular, M. (2017). Lise öğrencilerinin okula yabancılaşmasında okul iklimi ve okulda iletişimin rolü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Sulu-Çavumirza, E. (2012). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları bazı değişkenler ve algıladıkları okul iklimi bakımından seviye belirleme sınavında aldıkları puanların değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Supovitz, J., Sirinides, P., & May, H. (2010). How principals and peers influence teaching and learning. *Educational Administration Quarterly*, 46(1), 31-56.

Susan Hosford & Siobhán O'Sullivan (2016) A climate for self-efficacy: the relationship between school climate and teacher efficacy for inclusion, *International Journal of Inclusive Education*, 20:6, 604-621, DOI: 10.1080/13603116.2015.1102339

Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333-339.

Şam, M. (2017). Ergenlerde siber zorba ve mağdur olmanın anne baba tutumları ve okul iklimi ile ilişkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Şenel, T. ve Buluç, B. (2016). İlkokullarda okul iklimi ile okul etkililiği arasındaki ilişki. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 9(4), 1-12.

Şentürk, C. ve Sağnak, M. (2012). İlköğretim okulu müdürlerinin liderlik davranışları ile okul iklimi arasındaki ilişki. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(1), 29-43.

Şentürk, M. (2018). Okul müdürlerinin öğretmenlere güveninin okul iklimine etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Şişman, M. (2002). Eğitimde mükemmellik arayışı: Etkili okullar (1.Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Tableman, B. (2004). School climate and learning. Best Practice Briefs, No. 31, p. 1-10.

Tanrıverdi, M. (2008). Ortaöğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan çatışma yönetimi stilleri ile öğretmenlerin okul iklimi algıları arasındaki ilişki (Bursa ili örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Taşdemir, H. ve Özbesler, C. (2017). Kaynaştırma eğitimine devam eden çocukların karşılaştıkları sorunların okul ortamında sosyal hizmet uygulamaları perspektifinde değerlendirilmesi. Journal of International Social Research, 10(49).

Taşkıran, A. (2008). Meslek lisesi öğrencilerinin okul iklimi algıları ile mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tavşanlı Ö. F., Birgül K. ve Oksal A. (2016). Ortaokul öğrencilerinin okul iklimine yönelik algılarını yordayan değişkenlerin incelenmesi. Electronic Turkish Studies 11 (9), 821-838. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9616>

Terzi, A. R. (2015). Üniversite öğrencilerine yönelik okul iklimi ölçeğinin geliştirilmesi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 4(4), 111–117.

Terzi, A. R. ve Uyangör, N. (2017). Eğitim fakültesi öğretmen adaylarının akademik motivasyonları ve algıladıkları okul iklimi ilişkisi. Journal of Current Researches on Social Sciences, 7(4), 13-24. doi: 0.26579/jocress-7.4.2

Theoharis, G. (2007). Social justice educational leaders and resistance: Toward a theory of social justice leadership. Educational administration quarterly, 43(2), 221-258.

Tofur, S. ve Balıkcı, A. (2018). Okul yöneticileri ve öğretmenlere göre okul iklimini etkileyen faktörlerin incelenmesi: Ortaokul örneği. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13 (11), Spring, 1279-1295. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13156>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982.

UNESCO (1994). *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Paris: UNESCO.

Varlı, S. (2015). İlkokul müdürlerinin liderlik davranışları ile okul iklimi ilişkisi (sakarya ili örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Weisel, A., & Dror, O. (2006). School climate, sense of efficacy and Israeli teachers' attitudes toward inclusion of students with special needs. *Education, Citizenship and Social Justice*, 1(2), 157-174.

Weisel, A., and O. Dror. 2006. "School Climate, Sense of Efficacy and Israeli Teachers' Attitudes Toward Inclusion of Students with Special Needs." *Education, Citizenship and Social Justice* 1 (2): 157–174

Yaman, R. (2018). Okul yöneticilerinin yöneticilik becerilerinin okul iklimine etkisi (Sarıyer örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, S. (2017). Liselerde öğrenci ve öğretmenlerin güvenli okul iklimi algıları ile öğrencilerin akademik başarıları arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, E. ve Günay, O. (2016). Öğretmenlerin iş motivasyonlarının okul iklimi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. In *International Academic Research Congress (INES) toplantısında sunulan bildiri*. Antalya.

Yurter, Y. (2016). İlkokul ve ortaokullarda okul iklimi ile örgütsel yaratıcılık davranışları arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

Yüner, B., & Burgaz, B. (2019). Okul yönetişimi ile okul iklimi arasındaki ilişkinin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. Eğitim ve Bilim, 44(199). doi: <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2019.7961>

Zollers, N. J., Ramanathan, A. K., & Yu, M. (1999). The relationship between school culture and inclusion: How an inclusive culture supports inclusive education. International Journal of Qualitative Studies in Education, 12(2), 157-174.

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

MUTLAK GÜÇ ve YOZLAŞMA

Güç ve Güç Odaklarının Anatomisi*

Coşkun Can AKTAN¹

Prof.Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: ccan.aktan@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4294-2314

Öz

Güç, kuvvet, erk, iktidar, hâkimiyet, hegemonya, egemenlik ya da başka hangi kelime ile ifade edilirse edilsin “mutlak güç” her nerede olursa olsun tehlikelidir ve yozlaşmaya eğilimlidir. İyi bir sosyal düzen, siyasal düzen ve iktisadi düzenin inşa edilmesi için yapılması gereken mutlak güç ve yetkileri etkin kurallar ve kurumlarla sınırlandırmaktır. İster siyaset, ister ticaret; ister polis, ister asker; ister üniversite, ister yüksek yargı organları; ister medya, ister cemaat olsun tüm kurumlarda güç ve yetkilerin sınırı ve çerçevesinin çizilmesi gerekir.

Anahtar Kelimeler: Mutlak Güç, Otorite, Siyasi Güç, Parasal Güç, İktisadi Güç, Enformatik Güç, Güç Odakları, Yozlaşma

Alan Tanımı: Kamu Yönetimi, Kamu Tercih, Siyaset Bilimi

*Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** ccan.aktan@deu.edu.tr

Atf (APA): Aktan, C. C. (2024), Mutlak Güç ve Yozlaşma, Güç ve Güç Odaklarının Anatomisi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 16 (1): 53-74., <https://doi.org/10.53881/hiad.1372873>

ABSOLUTE POWER and CORRUPTION

The Anatomy of Power and Power Groups

Abstract

"Absolute power", no matter how it is expressed, is dangerous and prone to corruption. What needs to be done to build a good social, political and economic order is to limit absolute power with effective rules and institutions. Whether it is political or business organizations; whether it is a police office or army/navy; whether it is a university or higher judicial bodies, whether media or religious organizations, the framework of power and authority must be determined and limited in all institutions.

Key Words: *Absolute Power, Authority, Political Power, Economic Power, Business Power, Power of Multinational Companies, Informational Power, Corruption*

JEL Codes: *D72, D73, D78, H83*

Giriş

*"Güç yozlaşmaya eğilimlidir ve mutlak güç kesinlikle yozlaştırır."*²

— Lord Acton

Güç, kuvvet, erk, iktidar, hâkimiyet, hegemonya, egemenlik ya da başka hangi kelime ile ifade edilirse edilsin "*mutlak güç*" her nerede olursa olsun tehlikelidir ve yozlaşmaya eğilimlidir. İster mutlak yetkilerle donatılmış bir kral ya da imparator olsun; ister Tanrı'nın yeryüzündeki elçisi sıfatıyla kutsanan bir din adamı olsun; ister bir devletin sınırlarını ve vatandaşlarının emniyet ve güvenliğini sağlamakla görevlendirilmiş bir silahlı kuvvetler olsun; isterse meşru olan ya da olmayan sebeplerle silah gücüne sahip olan bir gerilla örgütü olsun; ister büyük finansal varlıkları, mal ve mülkleri yöneten parasal güç sahipleri olsun; ister geleneksel ya da sosyal medya imparatorluklarının sahipleri olarak enformatik güç odakları olsun; her kim olursa olsun eğer mutlak ya da sınırsız bir güce sahipse tehlikelidir ve daima yozlaşmaya eğilimlidir.

² "Power tends to corrupt, and absolute power corrupts absolutely.", Lord Acton, A Letter to Mandell Creighton (5 April 1887). Bkz. Acton, John. Historical Essays and Studies. Macmillan, 1907. Online Erişim: Online Line of Liberty, <https://oll.libertyfund.org/title/laurence-historical-essays-and-studies>

Bu tespiti en etkili şekilde ifade eden düşünürlerin başında William Pitt ve Lord Acton gelir. İngiliz devlet adamı William Pitt'in 9 Ocak 1770 tarihinde Lordlar Kamarası'nda ifade ettiği söz ve bir asır sonra İngiliz fikir adamı Lord Acton'un bir arkadaşına yazdığı mektupta yer verdiği söz çok, ama çok kıymetlidir.

Siyasal Güç: Leviathan

“Leviathan’i çengelle çekebilir misin, Dilini halatla bağlayabilir misin? Burnuna sazdan ip takabilir misin, Kancayla çenesini delebilir misin? Seninle antlaşma yapar mı, Onu ömür boyu köle edesin diye? Onu yakalamak için umutlanma, Görünüşü bile insanın ödünü patlatır. Ayağa kalktı mı güçlüler dehşete düşer, Çıkardığı gürültüden ödleri patlar. Üzerine gidildi mi ne kılıç işler, Ne mızrak, ne cirit, ne de kargı. Yeryüzünde bir eşi daha yoktur, Korkusuz bir yaratıktır.”³

— Eski Ahit

Eski Ahit Eyüp:41'in tamamında dev gücüne sahip Leviathan tasviri yer alır. İngiliz filozof Thomas Hobbes bu Leviathan tasvirini esas alarak mutlak siyasi güçle donatılmış bir devleti inceler. Thomas Hobbes 1651'de yayınlanan *Leviathan: Ya da Dinî ve Dünyevi Bir Uluslar Topluluğunun İçeriği, Biçimi ve Gücü (Leviathan: OR The Matter, Forme, & Power Of A Common-Wealth Ecclesiasticall And Civill)* adını taşıyan eserinde Latince *Civitas* olarak adlandırılan büyük Leviathan'ın doğuşunu şu şekilde müjdediler:

“Onları (vatandaşları) yabancıların istilasından koruyabilmenin, birbirlerine zarar vermekten engellenin, kendi sanayilerini ve yeryüzünün meyvelerini güvence altına almanın yolu bütün gücü ve kudreti bir tek insan ya da insanların meclisine vermektir... (Toplumda yaşayan) insanlar birbirlerine ‘ben haklarımdan vazgeçiyorum ve tüm haklarımı bu insana ya da insanların meclisine veriyorum’ demelidirler. Böylece bütün güç ve kudret tek bir insanda toplanır. Bu DEVLET ya da Latince CIVITAS olarak adlandırılır. Bu büyük LEVIATHAN'ın doğması demektir.”⁴

³ Bkz. Eski Ahit, Eyüp:41. Bkz. Kutsal Kitap, <https://kutsalkitap.info.tr/?q=Ey%C3%BC.41>; İncil, Tevrat, Zebur, <https://incil.info/arama/Eyup+41>

⁴ Hobbes, T. 1975. “Leviathan”, in: M. Curtis (Ed.), *The Great Political Theories*, New York: Avon Book.s.306.

“İnsan insanın kurdudur” diyen Hobbes, artık büyük Leviathan sayesinde insanlar arasında çatışmaların son bulacağını, insanların barış ve huzur içerisinde bir arada yaşayacakları görüşünü savunur. Hobbes’un Leviathan’ı bugün devlet adını verdiğimiz siyasal gücün meşruiyetini açıklamakta kullanılır. Oysa insanlık tarihinin yaşanan tecrübeleri bize göstermiştir ki, sınırsız ve keyfi devlet gücü kaçınılmaz olarak adına despotizm, tiranlık, zorbalık denen rejimlere dönüşür. Otokrasi, otoriterizm, totaliterizm, diktatörlük gibi rejimler mutlak ve sınırsız siyasal gücü tanımlayan Leviathan rejimleridir.

Yürütme ve Yargı’nın Gücü: Bürokrasi ve Jüdokrasi (Jüristokrasi)

“Bürokrasi pigmelerin yönettiği muazzam bir güçtür.”⁵

— Honoré de Balzac

“Bürokrasi daima pedantokrasi olmaya eğilimlidir.”⁶

— John Stuart Mill

Modern devletlerde seçilmişler ve atanmışlar siyasal gücün birbirini tamamlayan iki yapısını oluşturur. Seçimle gelenler devlet kurumlarına istedikleri kişileri atamakta serbest olduklarında bu da kaçınılmaz olarak yozlaşmaya neden olur. Bürokrasi içerisinde yer almak fazlasıyla caziptir ve buna istekli olan çok sayıda insan vardır. Makam, mevki, yüksek maaş, otorite, ilgi, iltifat, yurt dışı seyahat imkânları ve saire bürokrasinin cezbedici taraflarıdır. İster seçimle ya da atama ile gelmiş olsun eğer kamusal makamlar ve kurumlarda görevlendirilen kişiler aynı makamda ve mekânda uzun süre kalırlarsa bu durum devlet yönetiminde yozlaşmalara sebebiyet verebilir. İster Anayasa Mahkemesi ya da yüksek yargı organlarında görev alan bir yargıç olsun, ister bir devlet üniversitesinde rektör olsun, isterse vali, kaymakam, emniyet müdürü, hâkim ya da savcı olsun eğer bu

⁵ Balzac’ın orijinal sözünü biz kısaltarak verdik. Orijinal söz şu şekildedir: “Vazgeçilmez olduklarını bilen ve yerinde kalmak isteyen belirli sayıda memur var. Pigmeler tarafından harekete geçirilen devasa bir güç olan bürokrasi böyle doğdu.” Balzac, Honoré de. 1838. Les Employés [The Government Clerks], (translated by James Waring), Online erişim için bkz. <https://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/book/>

⁶ Pedantokrasi İngiliz düşünür John Stuart Mill tarafından aşırı kuralcılık, ıvır-zıvır bilgi ile meşgul olma eğiliminde olan bürokrasiyi açıklamakta kullanılmış bir kavramdır. Mill’in ifadesiyle: “A bureaucracy always tends to become a pedantocracy.” Mill, J.S. 1861. On Representative Government, Ch. VI. Online erişim için bkz. <https://www.gutenberg.org/files/5669/5669-h/5669-h.htm>

kişiler aynı makamlarda uzun süreli kalırlarsa güç ve yetkilerini istismar etmeye eğilimli olabilirler.

Devlet yönetiminde kuvvetlerin tek elde yani yürütme organının elinde toplanması demokrasilerin yozlaşması ve ölümüne yol açan bir durumdur. Yürütme organı yani siyasi iktidar gücünü bürokrasi aracılığıyla kullanır. Bürokrasi üzerindeki bu güç ehliyet ve liyakat ilkelerinin suistimali yoluyla yozlaşmaların yaygınlaşmasına neden olabilir. Kuvvetler birliğinin bu tehlikesini ortadan kaldıracak ana çözümlerden birisi “*kuvvetler ayrılığı*” ilkesidir. Yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki güç paylaşımı ya da dağılımı önemli ve gereklidir. Ancak özellikle yüksek yargı organlarının da güç odağı haline gelmesi tehlikesi asla gözardı edilmemelidir. Yüksek yargı organlarının güç odağı olarak vesayet kurumuna dönüşmesi literatürde *Jüdokrasi* (yargıçların hâkimiyeti) ve *Jüristokrasi* (yargılama hukukunun yasama hukukunun yerini alması) olarak adlandırılmaktadır.⁷

Silah Gücü: Silahlı Kuvvetler, Asker ve Ordu

“Militarizmin karakteristik özelliği, bir milletin güçlü bir ordusu veya donanması olması değildir. Siyasi yapı içinde orduya verilen en önemli roldür. Barış zamanında bile ordu üstündür; siyasi hayatta baskın faktördür. Militarist bir topluluk içinde özgürlük yoktur; sadece itaat ve disiplin vardır.”⁸

— Ludwig von Mises

Adı üzerinde güce (kuvvete) sahip bir organizasyon: Silahlı Kuvvetler. Üstelik silah gibi insanların canına bir anda son verebilecek bir tehlikeli araca sahip olan bir kişinin diğerine karşı her zaman bir üstünlüğü söz konusudur. Bir kişinin kendi canını ve malını koruması için silah taşınması meşru ve yasal kabul edilebilir. Aynı şekilde bir devletin sınırlarını ve egemenliğini korumak için bir orduya (silahlı

⁷ Bkz. Guarnieri, C., Pederzoli, P., & Thomas, C. A. 2003. *The Power Of Judges: A Comparative Study Of Courts And Democracy*. Oxford: Oxford University Press.; Hirschl, R. 2007. *Towards Juristocracy: The Origins And Consequences Of The New Constitutionalism.*, Cambridge, Mass: Harvard University Press; Kyprianides, G.P. 2015. “The End of Democracy and the Beginning of Juristocracy? Does the Supreme Court Pose an Additional Limitation to Parliamentary Sovereignty?”, (December 17, 2015). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2705074>.

⁸ Mises, L. von. 1944. *Omnipotent Government: The Rise of the Total State and Total War*. Liberty Fund. Online Library of Liberty, <https://oll.libertyfund.org/title/greaves-omnipotent-government-the-rise-of-the-total-state-and-total-war>

kuvvetlere) sahip olması da günümüzde uluslararası hukukta meşru ve hukuki kabul edilir. Ancak burada bizim vurgulamak istediğimiz şudur. İster ülke içerisinde olsun, isterse uluslararası arenada olsun büyük, mutlak ve sınırsız bir ordu gücü olarak militarizm bireylerin özgürlükleri ve dünya barışı üzerinde bir tehdit ve tehlike oluşturur. Devletlerarası ilişkiler açısından ise mutlak ve sınırsız bir ordu gücü hegemonya ve emperyalizm için bir araca dönüşebilir. Nitekim askeri yönden çok daha güçlü olan ülkeler tarih boyunca ve günümüzde daima emperyal bir güç olmuşlardır; hegemonya ve tahakkümlerini genişletmeyi sürdürmüşlerdir.

Parasal Güç (İktisadi Güç): Burjuvazi / Plütokrasi

“Ekonomik güç özel bazı ellerde olduğu sürece kaynakları kontrol eden bir azınlığın dışında kimsenin özgürlüğünden bahsedilemez.”⁹

— Bertrand Russell

Para ve servet gücü temsil eder. Büyük servete ve parasal güce sahip olan kişiler, yurt içindeki firmalar ve çokuluslu şirketler her zaman sahip oldukları bu gücü kötüye kullanma, istismar ve suiistimal etme eğiliminde olabilirler. Tehlikeli olan kapitalizm değildir; tekelci kapitalizmdir. Tehlikeli olan uluslararası mal ve hizmet ticareti yapan şirketler değil; dünya ticaretini ve finansal piyasaları elinde tutan tekelci çokuluslu dev şirketlerdir.

Kapitalizm daima pejoratif bir anlam taşır ve çoğu zaman sömürü ve emperyalizm ile eşanlamlı düşünülür. Bu fazlasıyla yanlış ve hatalı bir bakış açıdır. Düşük maliyet, yüksek kalite, ürün çeşitliliği, verimlilik, yenilik, yaratıcılık ve saire rekabetçi kapitalizmin bize sunduğu iyiliklerdir. Kötülüğü ortaya çıkaran “tekelci parasal güç”tür. Tekelci uluslararası parasal güç, çokuluslu şirketlerin hegemonyası ve emperyalizm bugün kapitalizmin ulaştığı vahşi yüzü göstermektedir.

Tekrar da olsa burada sıklıkla düştüğümüz hatanın altını bir kez daha kalın çizgilerle çizelim. Kapitalizm ekonomik özgürlüklerin var olduğu ve sonuçta toplumsal refaha katkıda bulunan bir ekonomik düzen modelidir. Tehlikeli olan kapitalizm değil; mutlak tekelci kapitalizmdir. Büyük ve kontrolsüz bir devlet gücü (devletçilik) en az mutlak kapitalizm kadar tehlikeli ve tahripkardır.

⁹ Russell, B. 2016. İkarus ya da Bilimin Geleceği, (Çev: N. Osanyan), İstanbul: Bgst Yayınları. s.31.

Enformatik Güç: Bilgi

"İpsa Scientia Potestas Est"
(*"Bilginin Kendisi Güçtür"*)

— Francis Bacon

"İpsa scientia potestas est" (*"bilginin kendisi güçtür"*) sözü sıklıkla İngiliz düşünür Sir Francis Bacon'a atfedilir. Bacon bu sözü ünlü *Meditationes Sacrae* adını taşıyan eserinde (1597) bizim bugün anladığımızdan daha farklı şekilde derin bir felsefi manada kullanmıştır.¹⁰ *"Scientia potentia est"* (veya *"scientia est potentia"*) olarak bilinen bu Latince aforizmayı bugün biz yaygın olarak kısaca *"bilgi güçtür"* anlamında kullanıyoruz. Bacon *"bilginin kendisi güçtür"* ifadesini kullanırken büyük olasılıkla bilgiye sahip olmanın, bilgiye sahip olmakla kazanılan itibar ve nüfuzun bütün başarıların temel taşı olduğu fikrini aktarmak istiyordu. Özetle, bugün içinde yaşadığımız bilgi çağında (enformasyon çağında) bilgi ya da enformasyonun belki de en büyük güç olduğuna çok açık bir şekilde tanık oluyoruz.

Enformasyon çağında enformasyon kirlilikleri ve enformasyon şirketlerinin tekeli altında yaşıyoruz. Bilgi ve iletişim araçları (bilgisayar, cep telefonu, internet vs.) zararlı demek ve kestirip atmak basit bir değerlendirme ve bakış açısını temsil eder. Tıpkı bir önceki başlıkta yaptığımız tespit gibi burada da dikkat etmemiz gereken mutlak ve sınırsız bir enformasyon tekelidir. Yazılı ve görsel basını, medya kurumlarını ve sosyal medya araçlarını kontrol eden ve bu alanda hâkimiyetlerini tesis etmiş olan tekeller yapılar fevkalade tehlikelidir. Malcolm X adıyla bilinen Amerikalı siyasetçi ve insan hakları savunucusunun şu sözü bugün içinde yaşadığımız dünyada enformatik gücün ne denli tehlikeli bir araç olduğuna dikkati çekmektedir: *"Medya dünyadaki en güçlü organizasyondur. Masumları suçlu yapacak ve suçluları ise masum yapabilecek bir güçtür bu. Medya kitlelerin zihinlerini kontrol eden bir güçtür."*¹¹

¹⁰ Bkz. Cheng, Z. 2023. "Is Knowledge Power?," Contemporary Social Sciences: No. 2, Article 3. Doi: <http://dx.doi.org/10.19873/j.cnki.2096-0212.2023.02.003>; Ayrıca bkz. Norman J. 2021. "In His "Meditationes Sacrae" Francis Bacon Writes "Ipsa Scientia Potestas Est" (Knowledge is Power)", Jeremy Norman's HistoryofInformation.com, Exploring the History of Information and Media through Timelines

<https://www.historyofinformation.com/detail.php?id=5253>

¹¹ Malcolm X'in bu sözü nerede ve hangi konuşmasında ifade ettiği açık değildir. Söz çok sayıda alıntılar (quotations) arşivlerinde yer almaktadır. Bkz. Goodreads, Malcolm X Quotes,

Emek Gücü: Sendikalizm ve Proleterya Diktatörlüğü

“Sendikacılık sosyalizm değildir, proletaryanın kapitalizmidir.”¹²
— George Bernard Shaw

Bu çalışmanın savunduğu ana fikir şudur: Her türlü mutlak ve sınırsız keyfî güç tehlikelidir ve yozlaşmaya eğilimlidir. Bu emeğin hakkını savunan ve emeğin gücünü temsil eden sendikalar ve konfederasyonlar için de geçerlidir. Sendikalar ve üst örgütleri olan konfederasyonları tamamen masum örgütler olarak ele almak naif bir bakış açısidir. Tüm dünyadaki sendikal hareketler yakından izlendiğinde sendika liderlerinin ve etraflarındaki oligarşik örgüt yapısının partili siyasetteki “oligarşinin tunç yasası”¹³ ile benzerlik gösterdiği anlaşılabilir.

Dini Organizasyonların Gücü: Cemaatler, Tarikatlar...

“Primos in orbe deos fecit timor”
[Korku, dünyaya ilk tanrıları getirdi].¹⁴
— Publius Papinius Statius

Tanrıların, onların yeryüzünde yaşamış temsilcilerinin ya da dini organizasyonların varlık gerekçeleri iyi tahlil edildiğinde görülür ki, “korku” ve “kudret” (kuvvet) dinler ve inançların ortaya çıkmasında iki etkili faktördür. İnsan doğası gereği yaşadığı zorluklar arttığında ve dayanılmaz boyutlara ulaştığında içgüdüsel olarak bir ilahi süper-güç yaratarak ve ona yalvararak yardım talebinde bulunur. Demek ki, “korku” mantıksal olarak tanrı ve tanrıların

<https://www.goodreads.com/quotes/74430-the-media-s-the-most-powerful-entity-on-earth-they-have>

¹² G.B. Shaw’ın sözünü şu çalışmadan aktarıyoruz: Jann R. 2013. “Fabian Socialism And The Rhetoric Of Gentility”. Victorian Literature and Culture. 2013;41(4):727-742.

¹³ Demokrasilerde siyasal karar alma sürecinde parti içi demokrasinin etkin bir şekilde işlemediği görülebilmektedir. Bundaki temel etken, parti kadrolarının belirli bir elit kesimin elinde toplanmış olmasıdır. Bu elit kesim parti yönetimine o kadar hâkimdir ki, parti içinde farklı bir sesin yükselmesine izin verilmez. Michels’in “Oligarşinin Tunç Yasası” olarak nitelendirdiği bu katı hegemonyanın yıkılması çok zordur ve parti içerisindeki bu elit yapı kolaylıkla değiştirilemez. Michels değerlendirmelerini gençlik yıllarında içerisinde yer aldığı Alman Sosyalist Partisi’ni esas alarak yapmış olmakla birlikte, söz konusu oligarşik eğilimlerin tüm partilerde mevcut olabileceğini vurgulamıştır. Bkz.: Michels, R. 1962. Political Parties: Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Parties, Trans.: E. Paul and C. Paul, Collier Books, New York.

¹⁴ Şu kaynaktan aktarıyoruz: Raimondi, F.P. 2022. Vanini, Giulio Cesare. In: Sgarbi, M. (eds), Encyclopedia of Renaissance Philosophy. Springer, Cham.

varlığı ve oluşumunu izah edebilecek bir faktördür. İkinci önemli faktör ise “*kudret*” yani güç (kuvvet) olgusudur. Ana dinler, altındaki bölünmeler, mezhepler ve tarikatların ortaya çıkmasının gerisinde “*güç*” ve “*iktidar*” mücadelesi yatar. Masum ve zavallı insanları bu konuda etkilemeyi bilen ve kandırmayı beceren din adamları ve dini organizasyonlar eğer bu konuda başarılı olurlar ve büyük bir güce dönüşürlerse bunun devamında din istismarcılığı ve yozlaşma kaçınılmaz olur.

Yasadışı Güç: Gerilla, Mafya, Çete Örgütleri

*“Güç bir başkasının hakkının gasp edilmesidir;
tiranlık da hakkın ötesinde bir gücün kullanılmasıdır.”¹⁵*

— John Locke

“Güç insan elinde her zaman kötüye kullanıma maruz kalacaktır.”¹⁶

— James Madison

Bir siyasal güç olarak seçilmiş iktidarın (hükümet) ve onun emrindeki bürokratik gücün (bürokrasi) ve askeri gücün (silahlı kuvvetler) meşru olduğunu; buna karşın devlet gücüne karşı örgütlenmiş bir başka silahlı gücün (örneğin, gerilla örgütü) meşru olmadığını söylemek ve bunu kestirip atmak fazlasıyla eksik ve hatalıdır. Bir siyasal güç kendisini “*legal*” bir kurum olarak tanımlayabilir, fakat bu onun meşru bir kurum olduğu anlamına gelmez. Aynı şekilde, siyasal gücün “*terörist*” diye tanımladığı bir yasa-dışı örgüt de legal bir kurum hüviyetinde olmayabilir, ancak meşruiyetini sağlam temellere dayandırabilir. Her iki açıdan da sorgulanması gereken hususlar bulunmaktadır:

- Acaba halkın oylarıyla seçilmiş olan bir lider, parlamento ya da hükümet güç ve yetkilerini sınırsızca ve keyfi olarak kullanıyor mu? Eğer kullanmıyorsa, meşruiyeti fazlasıyla sorgulanır olmak durumundadır.

¹⁵ “*As usurpation is the exercise of power which another has a right to, so tyranny is the exercise of power beyond right, which nobody can have a right to.*” Locke, J. 2015. The Second Treatise Of Civil Government. (Edited by A.Bailey) Peterborough, Ontario: Broadview Press, s. 125.

¹⁶ “*Power, lodged as it must be in human hands, will ever be liable to abuse.*” James Madison, speech in the Virginia Constitutional Convention, 2 December 1829. bkz. Madison, J. 1910. The Writings, vol. 9 (1819-1836). G. P. Putnam’s Sons. Online Erişim: Online Line of Liberty, <https://oll.libertyfund.org/title/madison-the-writings-vol-9-1819-1836>

- Acaba yasa-dışı ilan edilen örgüt hangi gaye için savaşmaktadır ya da mücadele vermektedir? Kendi kaderini tâyin hakkı (self determinasyon) bir ulusun kendi geleceğini belirleme hakkını ifade eder. Bağımsızlık mücadelelerinin, zulme karşı koyma eylemlerinin, direnme hakkının, isyan hareketlerinin ve saire Leviathan'ın basit bir “terörizm” suçlamasının ötesinde güçlü bir meşruiyet temeline sahip olduğu unutulmamalıdır.

Güç Anatomisi ve Güç Tipolojisi

*"Her yönetim, kanunlarını işine geldiği gibi koyar. Demokratlık demokratiğe uygun kanunlar, zorbalık zorbalığa uygun kanunlar, ötekiler de öyle. (...)
Doğruluk her yerde birdir: Yönetenin işine gelendir. Güç de yönetende olduğuna göre, düşünmesini bilen bir adam bundan şu sonuca varır: Doğruluk güçlünün işine gelendir."¹⁷*

— Platon

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarda esasen güç anatomisi ve tipolojisi üzerine açıklamalar yapmış bulunuyoruz. Bu bölümde ise konunun daha iyi anlaşılmasına hizmet edeceğini düşündüğümüz bazı geometrik yorumları aktarmaya çalışacağız.

Şekil-1 üzerinde gücün genel tipolojisini yapmış bulunuyoruz. Güç araçları ya da enstrümanları silah, para (servet), makam-mevki ve bilgidен oluşmaktadır.¹⁸ Top, tüfek, pompa, tabanca, cephanе gibi delici, kesici, yaralayıcı, öldürücü araçlara sahip olmak demek başlı başına bir “zorlayıcı güce” sahip olmak demektir. Para ve servet insanoğlunun canından sonra belki de en büyük güç kaynağı ve tutkusudur. Para insana her açıdan güç veren bir araçtır. Makam-mevki denildiğinde bundan yer, konum, statü, nüfuz anlamında bir gücü anlamak

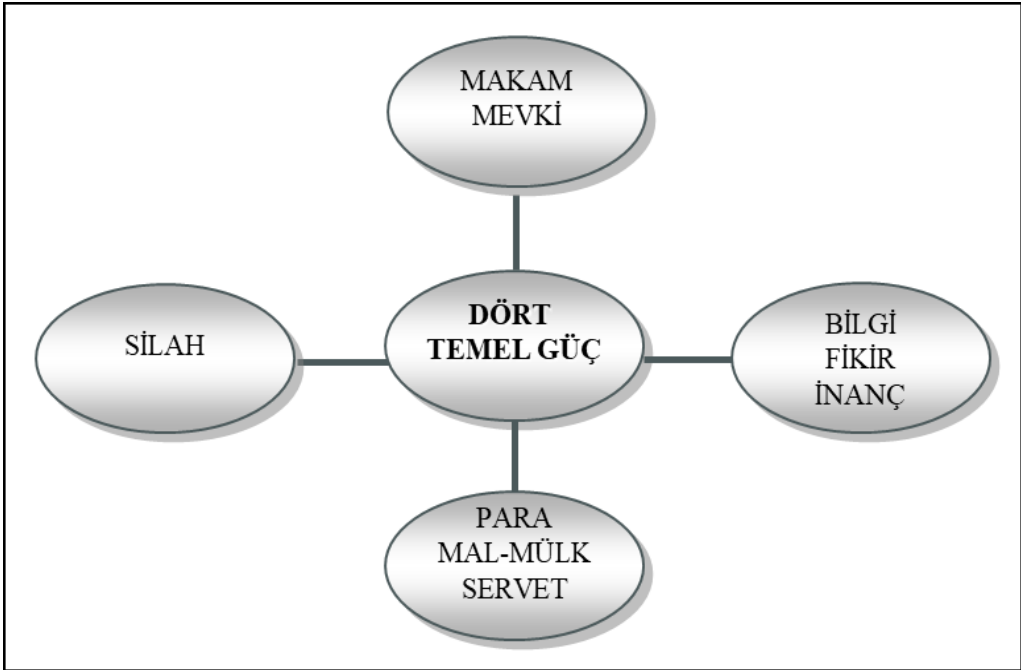
¹⁷ Platon, 2019. Devlet, (çev. S. Eyüboğlu), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s.17.

¹⁸ Amerikalı yazar John Kenneth Galbraith *Güç Anatomisi* adlı eserinde gücü “parasal güç” (compensatory power) “cebir gücü” (conign power) ve “ideolojik güç” (conditioned power) olarak üçe ayırır. Paraya sahip olanlar satın alma gücüne sahiptirler. Kaba kuvvet, silah vs. cebir, zorlama ve itaat için etkili bir güçtür. Fikirler ve ideolojiler ise kitleleri ikna etmeye yarayan etkili bir başka silah olarak kabul edilebilir. Bkz. Galbraith, J. K. 1983. The Anatomy of Power. Boston: Houghton Mifflin. Kenneth E. Boulding ise Gücün Üç Yüzü (Three Faces of Power) adını taşıyan kitabında “tehdit”, “iktisadi güç” ve “bütünleştirici” (integrative) güç kavramlarından söz etmektedir. Bkz. Boulding, K. E. 1989. Three Faces of Power. Newbury Park, Sage Publications.

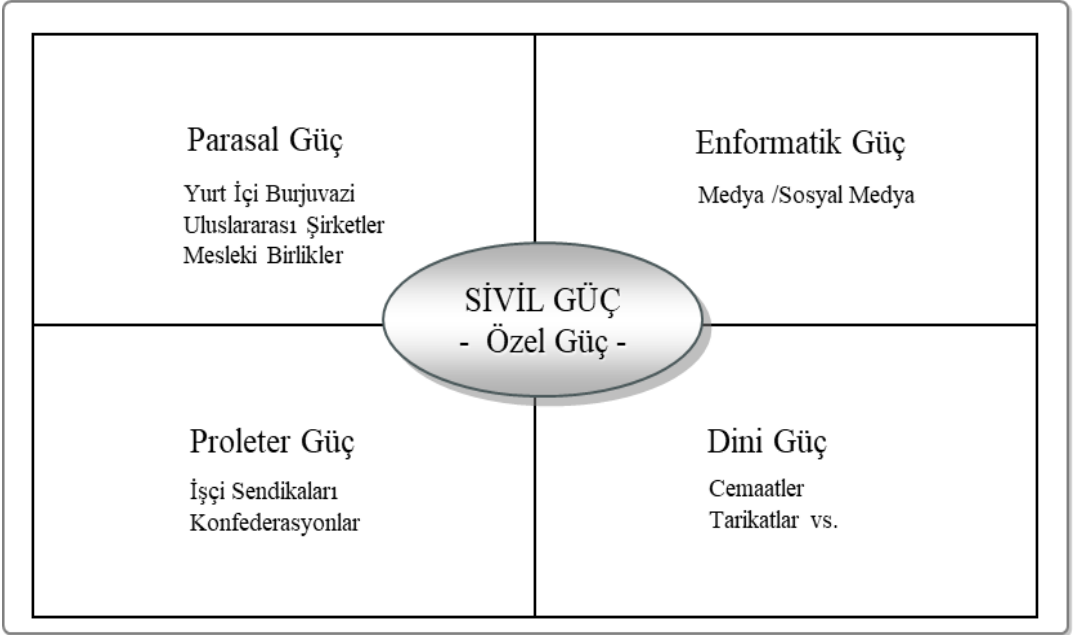
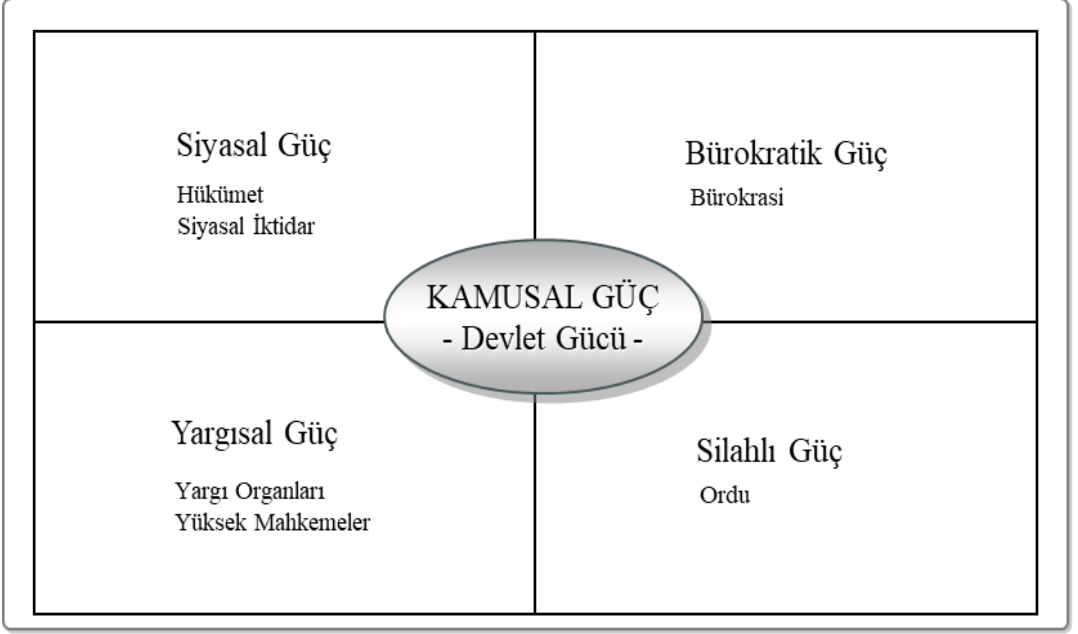
gerekir. Bu siyasi nüfuz olabileceği gibi cemaatler ve tarikatlar gibi dini organizasyonların gücü de olabilir. Bilgi ise özellikle içinde yaşadığımız çağda birçok boyutuyla güçlü bir güç unsurudur.

Şekil-2 üzerinde ise güç “kamusal güç” (devlet gücü) ve “özel güç” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Şekildeki sınıflamaları katı ve keskin bir ayırım olarak yorumlamamak gerekir. Örneğin, devletin kendisi bir siyasal güç olduğu kadar parasal güç kaynağı ve odağıdır. Leviathan’ın vergi gelirleriyle finanse edilen iktisadi gücü genellikle ve çoğu zaman özel parasal güçten çok daha büyüktür. Keza Leviathan radyo ve televizyon sektöründe de özel medya sektöründen çok daha etkili ve baskıcı olabilir. Her iki şekil de resmin bütünü görmemize yardımcı olması gayesiyle hazırlanmıştır.

Şekil-1: Güç Anatomisi: Dört Temel Güç

Şekil-2: Güç Anatomisi: Kamusal Güç ve Sivil Güç

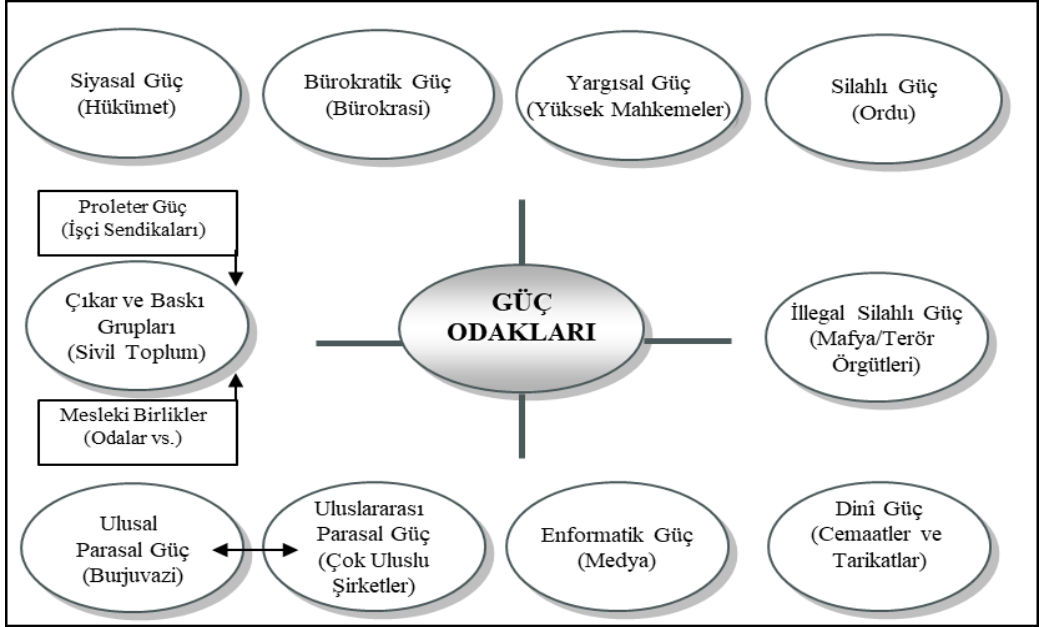

Güç Odaklarının Anatomisi: Geometrik Yorum

“Güç ne kadar fazla ise o kadar tehlikelidir.”¹⁹
— Edmund Burke

Gücü elinde bulunduran organizasyonları bir anlamda “*güç odakları*” olarak da ifade edebiliriz. Güce sahip olabilecek organizasyonları genel olarak “*siyasal güç*”, “*bürokratik güç*”, “*yargısal güç*”, “*silahlı güç*”, “*parasal güç*”, “*enformatik güç*”, “*medyatik güç*”, “*proleter güç*” olarak sınıflandırabiliriz. (Şekil-3) Hükümet, bürokrasi, ya da yargı kurumlarını kuvvetler ayrılığının ve hukuk devleti ilkelerinin işler olduğu bir demokratik rejimde “*güç odağı*” olarak tanımlamak ya da adlandırmak doğru olmayabilir. Toplumsal kurumlar ne zaman ki, sınırsız bir güce sahip olurlar ve bunları kontrolsüzce yönetme gücünü elinde bulundurlarsa o zaman “*güç odağı*” haline dönüşürler. Bu gücü elinde bulunduran diğer organizasyonlar için de geçerlidir.

Şekil-3: Güç Odaklarının Anatomisi

¹⁹Bkz. Burke, E. 1784. Mr. Burke's speech, on the 1st December 1783: <https://quod.lib.umich.edu/e/ecco/004807298.0001.000/1:2?rgn=div1;view=fulltext>

Türkiye Üzerine Tespit ve Gözlemler

“2010 yılına gelindiğinde, Türkiye’de eski laik güç odaklarıyla yeni yarı-dinci güç odakları arasında ciddi sorunlar vardı.”²⁰

— Norman Stone

Türkiye, cumhuriyetin ilanı öncesinde Osmanlı Devleti kimliğiyle ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti kimliğiyle her daim güç odaklarının baskı ve tahakkümü altında yaşamış bir ülkedir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde seçilmiş siyasi iktidarlar, bürokrasi, judokrasi (yargısal güç), ordu, burjuvazi, medya, mezhepler, cemaat ve tarikatlar belirli zaman aralıklarında birer “güç odağı” haline gelmişler, böylece sağlıklı bir demokrasi oluşturulmasına ve toplumsal huzur ve barışın tesis edilmesine engel olmuşlardır.

Türkiye’de güç odaklarının anatomisi üzerine yapılan tespit ve gözlemleri kısa ve öz cümleler olarak şu şekilde ifade edilebiliriz:²¹

- Türkiye’de “silahlı kuvvetler” çok uzun yıllar bir güç odağı olarak varlığını devam ettirmiştir. Hiç şüphesiz, Türkiye tarihi askeri darbelerin tarihidir. Türkiye’de askerî müdahaleler, muhtıralar, darbe girişimleri demokratik gerilemenin ana sebeplerinden birisidir.
- Türkiye’de nasıl ki belirli dönemlerde ordu, siyaset ve bürokrasi üzerinde bir güç odağı olmuşsa buna son verildikten sonra da siyaset kurumunun toplumsal kurumların neredeyse tamamını ele geçirerek hâkimiyetini tesis etmiş olduğu sıkça dile getirilmektedir. Siyasal güç olarak ifade edilen Leviathan’ın sınırsız ve kontrolsüz güç olarak varlığını halen devam ettirdiği görüşü ifade edilmektedir.
- Toplumda *Hizmet Hareketi* olarak bilinen Gülen Cemaati’nin bir dini organizasyon olmanın ötesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin anayasal kurumlarında muhtelif yol ve yöntemlerle hâkimiyet sağlayarak devlet

²⁰ Stone, N. 2011. Türkiye Kısa Bir Tarih, (çev. O. İsvan), İstanbul: Remzi Kitabevi. s. 176.

²¹ Bu tespit ve gözlemlere dair spesifik kaynaklar sunmanın gerekli olmadığını düşünüyoruz. Zira burada sunulan eleştiriler gazete ve dergilerde, televizyonlarda, sosyal medyada çok yaygın bir şekilde dile getirilen hususlardır.

içinde yerleşmesi ve istihbarat örgütü olarak yapılanması belki de dünyanın çok az sayıda ülkesinde görülebilecek bir vakiadır. Bu vahim tecrübe dini organizasyonların büyümesinin ve kontrol edilemez boyutlarda bir güce sahip olmasının ne denli tehlikeli olduğunu bize göstermiştir.

- Türkiye’de “*parasal güç*” odağı olarak burjuvazinin “*silahlı güç*” odağı olarak ordu ve “*siyasal güç*” odağı olarak hükümetler kadar derin tahribatlar yaratmadığı söylenebilirse de aslında çok iyi tahlil edildiğinde ülkemizde vahşi tekelci kapitalizmin ulaştığı tehlikeli boyutlar asla gözardı edilmemelidir. Türkiye’de rekabetçi piyasa ekonomisinin uygulandığını söylemek doğru değildir; ülkemizde belirli sektörlerdeki “*tekelci sermaye*” parasal güç odağı olarak varlığını güçlendirmiştir. Öte yandan geçtiğimiz son 15-20 yıl içerisinde kamusal rantlardan beslenen büyük bir paraziter ekonomi yaratıldığı konusu gündemdeki yerini korumaktadır. Literatürde ve yaygın medya terminolojisinde “*yandaş kapitalizmi*” (crony capitalism) olarak bilinen yozlaşma dikkat çekicidir. Muhalefet partileri sıklıkla ülkemizde bazı şirketlerin devlet ihaleleriyle devasa bir güce sahip olduklarını dile getirmekte ve sert ifadelerle eleştirmektedirler.
- Muhalefet partileri ve muhalif medya Türkiye’de bir zamanlar belirli kişiler ve zengin iş adamları elinde bulunan tekelci medyanın daha sonraları iktidar güdümünde ve desteğinde hâkimiyetini sürdürdüğünü ifade etmekte ve eleştirmektedirler. Öte yandan ülkemizde yandaş kapitalizmi olarak ifade edilen parasal güç odaklarının da medyadaki satın alımlar ve birleşmeler yoluyla enformatik güç odağı olarak varlıklarını sürdürdüğü tartışılmaktadır.

Özetle, Türkiye güç odaklarının anatomisi yönünden adeta bir laboratuvardır. Bu laboratuvarda yaşanmış tecrübelerin iyi analiz edilmesi ve doğru bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Yapılması gereken bugüne değin yapılmadığı için Türkiye maalesef medeniyet yolculuğunda hak ettiği mesafeyi bir türlü alamamıştır.

Türkiye açısından ifade etmemiz gereken uyarı, hatırlatma ve tavsiye şudur: İster siyaset, ister ticaret; ister polis, ister asker; ister üniversite, ister yüksek yargı organları; ister medya, ister cemaat olsun tüm kurumlarda güç ve yetkilerin sınırı

ve çerçevesinin çizilmesi gerekir. Türkiye’de siyasi iktidarın, özel şirketlerin, medyanın, sivil toplum kuruluşlarının, dini organizasyonların vs. kontrolsüz güç ve yetkileri ve faaliyetleri etkin kural ve kurumlarla mutlaka sınırlandırılmalıdır.

Sonsöz

“Güç şehveti tüm ihtirasların en aşikâr olanıdır.”²²
Cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est
— Tacitus

Güç ve güç odaklarının anatomisi konusunu siyasi, iktisadi, sosyolojik, psikolojik, antropolojik veçheleriyle analiz eden pek çok çalışmanın yapıldığını ve genel anlamda bu konuda geniş bir literatürün var olduğunu biliyoruz. Biz bu çalışmamızda farklı bir yol izleyerek gücün anatomisi, terminolojisi ve tipolojisini özlü sözler eşliğinde açıklamaya çalıştık.

Güç anatomisi ve güç odaklarının tahlili konularında *“bilimsellik”* adı altında *“bilimcilik”* (scientism) ya da derin entelektüel birikimi göstermek adına *“jargonizm”* (acedemese) ile meşgul olmanın bize bir şey kazandırmayacağını ifade etmek isterim. Güç konusunu analiz eden herkesin aslında bilmesi gereken basit gerçek şudur:

Güç yozlaşmaya eğilimlidir ve mutlak güç mutlaka suistimale ve istismar ile son bulur.

İyi bir sosyal düzen, siyasi düzen ve iktisadi düzenin inşa edilmesi için yapılması gereken mutlak güç ve yetkileri etkin kurallar ve kurumlarla sınırlandırmaktır. Bu konudaki çözüm önerilerimizi çalışmamızda incelediğimiz güç tipolojisini esas alarak şu şekilde özetleyebiliriz:

- En başta devletin faaliyetlerinin, görev ve fonksiyonlarının çerçevesini çizmek; güç ve yetkilerini anayasal kural ve kurumlarla sınırlandırmak gerekir. Leviathan’a zincir vurmak anayasal demokrasinin vazgeçilmez ilkesidir. Leviathan içindeki tüm güç unsurlarının denge ve kontrole olanak sağlayacak şekilde dizayn edilmesi şarttır.

²² Tacitus, The Annals, (Translated by A. J. Church and W.J.Brodribb), The Internet Classics Archive, <https://classics.mit.edu/Tacitus/annals.html>

- Leviathan'ın seçilmiş yürütme gücünün “*millet iradesi*” retoriğine ya da safatasına sarılarak güç ve yetkilerini istismar etmesini engelleyecek kurallar ve kurumlar oluşturulmalıdır. Anayasal görev süresi sınırlaması (term limits) bu konuda etkin ve uygulanabilir bir araç olarak dizayn edilmelidir.
- Leviathan içindeki yönetme gücünü elinde tutan kurumların güç ve yetkilerinin sınırları ve kontrolü önemlidir. Bürokrasi ve yüksek yargı organları bir güç odağı haline gelerek vesayet kurumuna dönüşebilirler. *Jüdokrasi* (yargıçların hâkimiyeti) ve *Jüristokrasi* (yargılama hukukunun yasama hukukunun yerini alması) demokrasinin aşınmasına neden olur.
- Otokrasi, tek adam rejimidir ve fevkalade tehlikelidir. Bir kişinin mutlak egemenliğine dayalı krallık, sultanlık, imparatorluk gibi rejimlerin tamamı despotizm, zorbalık, tiranlık ile sonuçlanır. Çoğunlukçu temsili demokrasinin ve elektoralizmin (seçime dayalı demokrasi) tehlikelerini unutmamak gerekir.
- Sınırsız demokrasi (unlimited democracy) tek başına kutsanacak ve yüceltilecek bir siyasi rejim değildir. Demokrasi çoğunluğun hâkimiyeti ya da tahakkümüne dayalı bir baskı rejimine dönüşebilir. Millet iradesini kutsamak ve buradan hareketle seçilmiş bir siyasi lidere sınırsız yetkiler vermek demokrasileri önce anokrasiye, sonra da otokrasiye dönüştürür. Seçime dayalı demokrasilerde “*seçilmiş krallar*” yaratmamak için seçilmiş lider, temsilciler ve yöneticilerin aynı görevde ve aynı makamda uzun süre kalmalarını anayasal kurallar ile sınırlamak gerekir.
- Ordunun sahip olduğu silah gücünü kötüye kullanarak askeri darbeler yapması tehlikesi her zaman mevcuttur. Bu bakımdan demokrasilerde silahlı kuvvetlerin güç ve yetkileri anayasal kurallar ile mutlaka sınırlandırılmalıdır.
- Mal-mülk, servet, zenginlik parasal gücü ifade eder. Parasal güç (burjuvazi) kolaylıkla tekelci kapitalizme dönüşerek yozlaşabilir. Bunun için yapılması gereken etkin “*rekabet*” kuralları oluşturmaktır. Anayasa mülkiyet ve miras hakkını en etkin kurallar ile korumalı ve güvence altına almalıdır. Tehlikeli olan rekabetçi kapitalizm değil, sınırsız ve kontrolsüz tekelci kapitalizm ve yandaş kapitalizmdir. Tehlikeli olan rekabetçi piyasa ekonomisi değil çok-uluslu şirketlerin tekel ve kartele dönüşerek hegemonya kurmasıdır.

- Dinler ve inançlar alanındaki organizasyonlar da kolaylıkla suistimale, istismara ve yozlaşmaya dönüşecek kurumlardır. Mezhepler ve tarikatlar kendilerine uygun bir zemin bulduklarında “güç”lerini genişletme eğiliminde olurlar. Tehlikeli olan sadece aşırı büyümüş ve kontrolden çıkmış mezhepler ve tarikatlar değildir; devletin kendi içerisinde oluşturduğu resmi din ve diyanet kurumu da laikliği ve dolayısıyla demokrasiyi tahrip edecek tehlikeli bir organizasyona dönüşebilir. İster resmi isterse yarı-resmi ya da özel olsun tüm dini kurumların bir güç odağı haline dönüşmesini engelleyecek kurallar oluşturulması elzemdir.
- Sivil toplum adı altında muhtelif organizasyonlar “*baskı ve çıkar grupları*” haline dönüşebilirler ve demokratik kurumların üzerinde lobicilik yaparak kendi menfaatlerine yönelik rant kollama faaliyetlerini yaygınlaştırabilirler. Demokrasinin bir “transfer toplumu”na dönüşmesini engellemek için baskı ve çıkar gruplarının güç ve yetkileri mutlaka yakından izlenmeli, denetlenmeli ve sınırlandırılmalıdır.
- Geleneksel medya ve sosyal medya eğer bir enformatik güç odağı haline gelirse bu da sadece enformasyon kirliliği yaratmakla kalmaz, toplumsal yapıyı, dokuyu ve kültürü tahrip eder. Medyakrasi demokrasinin önündeki en önemli tehlikelerden birisidir.

Özetle, toplumda gücü elinde tutan tüm kişilerin, grupların ve organizasyonların sahip olduğu mutlak ve sınırsız gücü dağıtmak, paylaşmak, sınırlamak ve kontrol etmek gerekir. Sivil toplum açısından “*güç paylaşımı*”; devlet açısından ise “*güçler ayrılığı*” (kuvvetler ayrılığı) fevkalade önemlidir ve buna yönelik kurallar ve kurumlar oluşturulmalıdır. Örneğin, etkin rekabet kuralları (rekabet hukuku) özel gücün ve tekelci kapitalizmin ortadan kaldırılmasına imkân sağlar. Devlet açısından “*yatay kuvvetler ayrılığı*”nı (siyasi gücün tek elde toplanmaması ve yasama, yürütme ve yargı organları arasında dağıtılması/paylaştırılması) ve “*dikey kuvvetler ayrılığı*”nı (merkezi siyasi gücün idareler arasında dağıtılması/paylaştırılması; adem-i merkeziyet; federalizm) güvence altına alacak etkin ve uygulanabilir anayasal kurallar (anayasa hukuku) oluşturulmalıdır. Öte yandan mezheplerin, tarikatların ve cemaatlerin güç odağı haline gelmesini engelleyecek laik hukuk kuralları tesis edilmeli; devlet ve dinler arasında tarafsızlık ilkesi anayasal güvence altına alınmalıdır. Devletin diyanet kurumunun da bir güç odağı haline dönüşmesine izin verilmemeli; bu kurumun beyin yıkama, zihin kontrolü, endoktrinasyon gibi uygulamaları yönetme gücünü engelleyecek kurallar oluşturulmalıdır.

Bu çalışmada anlatmak istediğimiz konuyu felsefi anlamda en doğru biçimde ifade eden kişinin Friedrich Nietzsche olduğunu söyleyerek yazımızı burada sonlandırmak istiyoruz. Nietzsche *Güç Arzusu (Güç İstenci)* adlı eserinde insanoğlunun tabiatını ve fitratını bize hatırlatır. Güç ve güç odaklarının anatomisi üzerine çalışmalar yapacak olan her araştırmacının Nietzsche'nin kitabındaki son cümleleri özenle okuyarak ilerlemesinin doğru olacağını düşünüyorum.

*Bu dünya Güç Arzusu elde etmekten başka bir şey değildir!
Ve sizler de güç elde etmek isteyen kişilersiniz, bundan başka bir şey değil!
—This world is the Will to Power—and nothing else!
And even ye yourselves are this will to power—and nothing besides!²³*
Friedrich Wilhelm Nietzsche

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynakça

Acton, J. 1907. Historical Essays and Studies. London: Macmillan. Online Erişim: Online Line of Liberty, <https://oll.libertyfund.org/title/laurence-historical-essays-and-studies>

Almon, J. 1792. Anecdotes of the Life of the Right Hon. William Pitt, Earl of Chatham, London: J. S. Jordan. vol. 2, s. 21.

Balzac, Honoré de 1838. Les Employés [The Government Clerks], (translated by James Waring),

²³ Nietzsche, F. 2016. The Will to Power, Book III and IV, An Attempted Transvaluation of all Values, (Translated by Anthony M. Ludovici), The Project Gutenberg EBook, <https://www.gutenberg.org/files/52915/52915-h/52915-h.htm>

Online erişim için bkz. <https://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/book/>

Boulding, K. E. 1989. *Three Faces of Power*. Newbury Park, Sage Publications.

Burke, E. 1784. Mr. Burke's speech, on the 1st December 1783.
<https://quod.lib.umich.edu/e/ecco/004807298.0001.000/1:2?rgn=div1;view=fulltext>

Cheng, Z. 2023. "Is Knowledge Power?," *Contemporary Social Sciences*: No. 2, Article 3. Doi: <http://dx.doi.org/10.19873/j.cnki.2096-0212.2023.02.003>

Galbraith, J. K. 1983. *The Anatomy of Power*. Boston: Houghton Mifflin.

Guarnieri, C., Pederzoli, P., & Thomas, C. A. 2003. *The Power Of Judges: A Comparative Study Of Courts And Democracy*. Oxford: Oxford University Press.

Hirschl, R. 2007. *Towards Juristocracy: The Origins And Consequences Of The New Constitutionalism*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Hobbes, T. 1975. "Leviathan", in: M. Curtis (Ed.), *The Great Political Theories*, New York: Avon Book.

Jann R. 2013. "Fabian Socialism And The Rhetoric Of Gentility". *Victorian Literature and Culture*. 2013;41(4):727-742.

Kyprianides, G P. 2015. *The End of Democracy and the Beginning of Juristocracy? Does the Supreme Court Pose an Additional Limitation to Parliamentary Sovereignty?* (December 17, 2015).

Locke, J. 2015. *The Second Treatise Of Civil Government*. (Edited by A.Bailey) Peterborough, Ontario: Broadview Press,

Madison, J. 1910. *The Writings*, vol. 9 (1819-1836). G. P. Putnam's Sons.
Online Erişim: *Online Line of Liberty*, <https://oll.libertyfund.org/title/madison-the-writings-vol-9-1819-1836>

Michels, R. 1962. *Political Parties: Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Parties*, Trans.: E. Paul and C. Paul, Collier Books, New York.

Mill, J.S. 1861. On Representative Government, Ch. VI. Online erişim için bkz. <https://www.gutenberg.org/files/5669/5669-h/5669-h.htm>

Mises, L. von. 1944. Omnipotent Government: The Rise of the Total State and Total War. Liberty Fund. Online Library of Liberty, <https://oll.libertyfund.org/title/greaves-omnipotent-government-the-rise-of-the-total-state-and-total-war>

Nietzsche, F. 2016. The Will to Power, Book III and IV, An Attempted Transvaluation of all Values, (Translated by Anthony M. Ludovici), The Project Gutenberg EBook, <https://www.gutenberg.org/files/52915/52915-h/52915-h.htm>

Norman J. 2021. “"In His "Meditationes Sacrae" Francis Bacon Writes "Ipsa Scientia Potestas Est" (Knowledge is Power)", Jeremy Norman's HistoryofInformation.com, Exploring the History of Information and Media through Timelines <https://www.historyofinformation.com/detail.php?id=5253>

Platon, 2019. Devlet, (çev. S. Eyüboğlu), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Raimondi, F.P. 2022. Vanini, Giulio Cesare. In: Sgarbi, M. (eds) Encyclopedia of Renaissance Philosophy. Springer, Cham.

Russell, B. 2016. İkarus ya da Bilimin Geleceği, (Çev: N. Osanyan), İstanbul: Bgst Yayınları.

Sophokles, 2014. Antigone, (Çev: A.Çokona), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Stone, N. 2011. Türkiye Kısa Bir Tarih, (çev. O. İsvan), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tacitus, The Annals, (Translated by A. J. Church and W.J.Brodribb), The Internet Classics Archive, <https://classics.mit.edu/Tacitus/annals.html>

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

**DERGİPARK VERİTABANINDA YER ALAN DİJİTAL PAZARLAMA
KONULU MAKALELERİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ***

Maşide KARACA¹

Doktora Öğrencisi

İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

E-mail: maside_krc44@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9776-3984

Öz

Teknolojinin her geçen gün daha da gelişmesiyle birlikte dijitalleşme de hızla devam etmektedir. Bunun sonucu olarak gösterilen dijital devrim, işletmelerin pazarlama yoluyla hedef kitlelerini etkileme, onlara daha hızlı ulaşma olanağını yoğun bir şekilde harekete geçirmektedir. İnternetin hayatın her alanında etkili olması dijitalleşmeyi de beraberinde getirerek, her türlü işin internet aracılığıyla sanal ortam üzerinden gerçekleştirmesine olanak sağlamaktadır. Dijital pazarlamanın son yıllarda çarpıcı bir şekilde büyüme kaydetmesi, dijital medyadaki pazarlamanın farklı yönlerini inceleyen bir çalışmanın gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Bu çalışmanın amacı “dijital pazarlama” konularında DergiPark veritabanında yayınlanan makalelerin genel bir profilini çıkararak, bibliyometrik özellikleri açısından incelenmesi amaç edinilmiştir. Çalışmaya ait veriler 2015-2022 yılları arasında DergiPark veritabanında yer alan makalelerden toplanmıştır. Toplanan veriler “bibliyometrik analiz yöntemi”ne tabi tutulmuştur. Bibliyometrik analiz yardımıyla makalelerin incelenmesinde kullanılan parametreler; yayım yılı, ele alınan pazarlama yaklaşımı, yayım dili, yazar sayısı, sayfa sayısı, referans sayısı, yayımlayan dergiler ve yazarların üniversiteleri konu dağılımı bakımından incelenmiştir.

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** maside_krc44@hotmail.com

Atf (APA): Karaca, M., (2024), Dergipark Veritabanında Yer Alan Dijital Pazarlama Konulu Makalelerin Bibliyometrik Analizi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 16 (1): 74-96., <https://doi.org/10.55978/sobiadsbd.1189730>.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Dijital pazarlama, Bibliyometrik analiz

Alan Tanımı: Pazarlama

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF ARTICLES ON DIGITAL MARKETING IN THE DERGIPARK DATABASE

Abstract

With the development of technology day by day, digitalization continues rapidly. The digital revolution, which is shown as a result of this, intensively mobilizes the opportunity of enterprises to influence their target audiences through marketing and reach them faster. The fact that the internet is effective in all areas of life brings along digitalization, enabling all kinds of work to be carried out over the internet through a virtual environment. The dramatic growth of digital marketing in recent years brings with it the necessity of a study examining different aspects of marketing in digital media. The aim of this study is to make a general profile of the articles published in the DergiPark database on "digital marketing" subjects and to examine them in terms of their bibliometric features. The data of the study were collected from the articles in the DergiPark database between the years 2015-2022. The collected data were subjected to the "bibliometric analysis method". Parameters used in the examination of articles with the help of bibliometric analysis; The year of publication, the marketing approach discussed, the language of publication, the number of authors, the number of pages, the number of references, the publishing journals and the universities of the authors were examined in terms of subject distribution.

Key Words: Digitalization, Digital marketing, Bibliometric analysis

JEL Codes: M30, M39

1.GİRİŞ

Yenilik, tartışmasız reklam literatüründeki en büyük temadır (de WaalMalefyt ve Morais, 2010: 8 ; Bakhshi ve McVittie, 2009: 35; ve Den Hertog, 2000: 17). İşletmeler marka/ürün ya da hizmetleri ile tüketicin bağ kurmalarını istemektedirler. Bunun en önemli nedeni tüketicilerin bağ kurdukları marka ürünlerini tüketmeye devam etmeleri hatta bir ihtiyaç anında akıllarına gelen ilk marka ya da ürünün, bağ kurulan ürün ya da marka olmasıdır. Tüketiciyi satın

alma davranışına yöneltmek amacıyla gerçekleştirilen dijital pazarlama ve reklam faaliyetleri hem uygulama maliyetlerinin düşük olması hem de zengin format çeşitliliğine sahip olması nedeniyle sıkça tercih edilir hale gelmektedir.

Dijital pazarlamanın, pazarlama literatüründe son yıllarda hızla artan bir ilgi görmektedir. Çalışmanın temel amacı, dijital pazarlama alanında yer alan çalışmaları sosyal ağ analizi ile incelemektir. Bundan dolayı çalışmada sosyal ağ analizlerinden bibliyometrik analiz kullanılmıştır.

İşletmeler her dönemde o döneme ait kitle iletişim araçlarını kullanarak tüketicileri satın alma davranışına yönlendirmeye ya da tüketicileri etkilemeye çalışmaktadırlar (NolanandLenski, 2008: 21). Teknolojinin hızlı gelişimi ve internetin yaygınlaşması ile birlikte bu amaçlara ulaşmak daha kolay olmaktadır. Tüketicilerin yoğun ve aktif olarak dijital platformda var olmaları, satın almadan önce detaylı araştırma yapmaları, daha önce satın alanların deneyimlerini ve yorumlarını paylaşmaları tüketicilerin ve işletmelerin dijital platformlara olan ilgisini arttırmaktadır. Böylece pazarlama alanları bu dijital platformlarda kendini göstermeye başlamaktadır.

Dijitalleşme, sahip olunan tüm bilgi, belge ve dokümanların bilgi işlem teknolojileri vasıtasıyla dijital ortamlar olarak isimlendirilen yeni ortamlara aktarılması durumu olarak tanımlanmaktadır (İşman, 2001: 65).

Makalelerin bilimsel çalışmaların sunulduğu dergilerde yer alması, niteliği ve kalitesi oranında literatüre büyük katkı sunmaktadır. Dergilerin niteliğini belirlemek amacıyla başvuru yöntemlerinden birisi de bibliyometrik analizdir (Çetinkaya, Bozkurt ve Çetin, 2016:18). Bibliyometrik analiz çalışmaları yazarlar ve yayınlar ile ilgili birçok göstergenin ortaya konması bakımından oldukça önemlidir (Al, 2008:101). Bu açıdan yapılan çalışmanın amacı DergiPark veritabanında 2015-2022 tarihleri arasında yayınlanan Dijital pazarlama konulu makalelerin bibliyometrik özellikleri bakımından incelenmek ve elde edilen veriler hakkında değerlendirmeler de bulunmaktadır.

Çalışmanın ilk ve ikinci bölümlerinde “dijital pazarlama” ve “bibliyometrik analiz yöntemi” kavramları üzerinde durularak, kavramların tanımı ve gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, literatürde yer alan bibliyometrik çalışmalara yer verilerek, yapılmış olan bu çalışma ile karşılaştırma yapıp genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda dijital pazarlama kavramı ve bibliyometrik analiz kavramına değinilmiştir.

2.1. Dijital Pazarlama

Dijital pazarlama ile ilgili birçok farklı tanım vardır. Bunlardan bazılarını şu şekilde özetleyebiliriz: Dijital pazarlama, tüketim olgusuna ilişkin Dijital satın alma işlemlerini sağlamak için yapılan çift yönlü iletişimdir (Cauberghe ve De Pelsmacker, 2010: 32). Dijital pazarlama, birçok kuruluşun yaklaşımının önemli bir parçası haline gelmektedir. Günümüzde, küçük işletme girişimcileri için bile, ürünlerini veya yönelimlerini hedef kitleye sergilemek için dijital pazarlamayı kullanarak oldukça mütevazı, dahası yetenekli bir tekniğe sahip olduklarını göstermektedirler.

Dijital pazarlama, internet ortamında ürünlerin ve hizmetlerin geliştirilerek, dağıtımının yapılmasını ve tutundurulması açısından stratejik bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Altındal, 2013: 56). Dijital pazarlama, sanal ortamlarda geliştirilir. İlişki pazarlaması ve yönetimi destekler (Karabulut, 2004: 27). Dijitalleşme, sahip olunan tüm bilgi, belge ve dokümanların bilgi işlem teknolojileri vasıtasıyla dijital ortamlar olarak isimlendirilen yeni ortamlara aktarılması durumu olarak tanımlanmaktadır (İşman, 2001: 18).

20.yüzyılın ortalarında görünür olmaya başlayıp sonlarına doğru yaygın ve etkin bir kavram haline dönüşen dijitalleşme, bilginin ikili kod sistemi kullanılarak bilişim sistemi tarafından okunabilir hale dönüştürülmesini ifade etmektedir.

Resim 1: Dijital Marketing

Dijital pazarlama, bir elektronik cihaz veya internet kullanan tüm pazarlama çabalarını kapsar. İşletmeler, mevcut ve potansiyel müşterilerle bağlantı kurmak için arama motorları, sosyal medya, e-posta ve web siteleri gibi dijital kanalları kullanır. Buna çevrimiçi pazarlama, internet pazarlaması veya web pazarlaması da denebilir. Dijital pazarlama, web siteleri, sosyal ağlar, e-posta pazarlaması, kısa mesaj, satış ortaklığı pazarlaması, içerik pazarlama, Google reklamları, video pazarlama, SEO, PPC vb. araçları içerir.

Pazarlamacıların fiziksel varlığının zorunlu olmadığı ve sınırlı sayıda tüketiciye kolay bir şekilde ulaşılmasını sağlayan yine dijital pazarlamadır.

Teknolojideki hızlı gelişmelerle birlikte dijital pazarlama, müşterilerin satın alma davranışlarını da değiştirmiştir. Tüketicilere çeşitli avantajlar sağlamıştır. Bunlar (Bala,2018) :

- **Daha fazla etkileşim** sayesinde tüketici ile işletme arasında tek yönlü iletişim değil çift yönlü iletişim sağlamaktadır.
- **Ürünlerin diğer ürünler ile kolay bir şekilde karşılaştırma** yapmasına olanak sağlayarak, rekabet ortamında müşterin hizmet ve ürün hakkında karar vererek müşterilere yardımcı olmaktadır.

- **7/24 alışveriş**imkanı tanıyarak, zaman kısıtlamasını ortadan kaldırmaktadır.
- **Ürünler veya hizmetler hakkında net bilgi** ile dijital pazarlama sayesinde tüketiciler ürünler veya hizmetler hakkında net bilgi edinebilmektedirler.
- **Satın Almayı Hemen Sağlar** -Müşteriler Geleneksel pazarlama ile önce reklam ve ardından hizmetleri veya ürünleri satın almak amacıyla ilgili fiziksel mağazaya giderken, dijital pazarlama ile müşteriler ürün veya hizmetleri hemen o anda satın alabilmektedirler.
- **Ürün veya hizmetlerin içeriğini paylaşma** imkanı ile tüketiciler dijital medyayı kullanarak, ürün veya hizmetlerin özellikleri hakkında başkalarına kolayca bilgi aktarabilmekte ve bilgi alabilmektedirler.
- **Ürünler veya hizmetler ile güncel kalmayı** tanımaktadır. Böylece tüketici almak istediği ürün veya hizmet hakkında en son bilgiye ulaşma fırsatı bulmaktadır.

Dijital pazarlamanın kullanım alanları ise şunlardır (Öcal ve Polat, 2020: 41):

- Blog postları
- Logo ve font uygulamaları
- Sosyal medya mecrası
- Online kataloglar
- İnternet siteleri
- Elektronik pazarlama uygulamaları
- Dijital broşürler
- Performans araçları
- Online uygulamalar
-

2.2. Bibliyometrik Analiz

Bibliyometrik analiz bir veri sağlandığında, kurumlar, ülkeler veya yazarlar için kullanılarak yayın faaliyetleri ve atıf etkileri açısından karşılaştırılabilme olanağı sağlamaktadır. Bibliyometri kelimesi istatistiksel ve matematiksel yöntemlerin gerek kitaplar gerekse diğer iletişim ortamlarına uygulanarak kullanılması şeklinde açıklanmaktadır (Pritchard, 1969: 2).

Bibliyotmerik analiz, çalışması yapılacak alanla ilgili en çok hangi konular üzerinde durulup tartışıldığını araştırmacıya göstererek alanla ilgilenen bütün paydaşlara verileri sunan en etkili yöntemlerden biridir (Böyükylmaz& Oktay, 2020: 23).

Bibliyometrik çalışmalarda önemli olan hususlardan biri veri kalitesidir. Bu, uygun bir veritabanının seçilmesini ve bibliyografik üst verinin temizlenmesini içerir. Yazar ve kurum adları, ad ve baş harfler, kısaltmalar ve bölüm adları ya da yazım hataları gibi birçok farklı biçimde gelmekte ve zaman içinde değişebilmektedir. Belirsizliği giderme ve yazar adları ve kurumları fark etme, araştırma değerlendirilmesinde bibliyometrik analiz kullanılmaktadır.

İlk bibliyometrik çalışma olarak kabul edilmiş olan ColeandEales (1917), 1543-1860 yılları arasında yayınlanan literatüre dayanarak Avrupa ülkelerinin anatomi araştırmalarında bilimsel çıktılarını incelemişler, belirli araştırma alanlarında faaliyet göstererek gelecekteki bibliyometrik çalışmaların temellerini atmışlardır (De Bellis, 2009: 32).

Bibliyometrik analiz sonucunda elde edilen bilgi, teknolojik ve bilimsel araştırma alanlarında çalışan araştırmacıların performanslarının açığa çıkmasını sağlayarak değerlendirme yapmak için yeterli bir bilgi kaynağı olarak görülmektedir (Gu, 2004: 18).

Genellikle geniş ya da daha özel konulara odaklanıldığı bibliyometrik analiz yönteminde anahtar kelimeler, atıflar, yazar ilişkileri, etkili ve üretken akademisyenler, yapılan çalışmanın zaman içerisindeki gelişimi, araştırma türleri ve konu alanları gibi konular üzerinde durulmaktadır (Ellegard&Wallin, 2015: 17; Köseoğlu, Okumuş, Rahimi &Liu, 2016: 25).

Dijital pazarlama konusunu daha iyi anlayıp, dijital pazarlama ile ilgili gelecekteki yönelimleri ortaya koyarak ve dijital pazarlama alanının ilerlemesine yardımcı olmak için, bu konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmaların araştırılıp incelenmesi gerekmektedir. Bibliyometrik analiz bu amaç doğrultusunda yeni yeni başvuru alanları önemli akademik çalışmalardan bir tanesidir.

Bibliyometri ile uğraşan araştırmacıları Koehler dört gruba ayırmaktadır. Bunlar (Koehler 2001: 38):

- Kurumların, ülkelerin veya kişilerin verimliliği ile ilgilenenler,
- Ortak atıf (co-citation) analizi çalışmalarına odaklanmış olanlar,
- Patent, kitap ve makale gibi bilgiye dair ürünler ile ilişkili çalışmalarda bulunanlar,
- Atıf analizi üzerine odaklananlar.

Belirli olan bir bilim dalında veya bir disiplinde yapılmış olan araştırmaların, çalışmaların profilini ortaya koymayı amaçlayan bibliyometrik analiz, bilimsel bilginin gelişimini, eksikliklerini, ağırlık noktasını belirlemek amacıyla son derece önemli olan bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Hussain, Fatima, ve Kumar, 201: 19).

Bibliyometrik analiz, araştırma yapılan alanın gelişiminin detaylı araştırılmasına olanak sağlaması ve araştırma alanlarının kalitesinin değerlendirilerek gerekli bilgiye ulaşılması nedeniyle pazarlama ve reklamcılık alanlarında da önem kazandığı aşikardır (Hall, 2011: 29).

2.3. Literatürde Yer Alan Çalışmalar

Geçmiş çalışmalar, konuyla ilgili bilgilerin artması ve de gelecekteki çalışma konularının daha net belirlenebilmesi için bibliyometrik analizlere ihtiyaç olduğu aşikardır. Bibliyometrik çalışmalar mevcut bir durumu tanımlamakla kalmayıp, literatürdeki çalışmaların yayın türleri, disiplinleri gibi farklı alanlardaki çalışmaların matematiksel ve istatistiksel temellerine dayanmaktadır. Bibliyometrik çalışmalar yazarlara, çalışma alanları ile ilgili en temel bilgileri sunarak katkıda bulunarak ve bu alana bakış açıları ile ilgili fikirler vermeye yardımcı olmaktadır.

Bibliyometri ilk defa Alan Pritchard tarafından nicel analiz yöntemleri kullanılarak istatistiksel ve matematiksel yöntemlerin uygulanabileceğini göstermek amacıyla ortaya atılmıştır.

1978’de bu yana yayımlanıyor olan “Scientometrics” dergisi bibliyometri alanında temel bir niteliğe sahiptir. “InformetricsandBibliometrics”, “Journal of Informetrics” ve “International Journal of Scientometrics” bibliyometri alanında yer almış diğer dergilerden bazılarıdır (Al, 2008: 81).

1994 yılında finans alanında yayınlanmış olan dergileri inceleyerek bu dergilerin finans alanına yönelik katkıları nelerdir sorusunun cevabını belirlemek için Alexander ve Mabry tarafından bir çalışma yapılmıştır.

Saleem and Rehman vd. tarafından 1977-2020 yılları arasında yer alan pazarlama konulu 1025 çalışma incelenmiş ve çalışma sonucunda en çok sürdürülebilirlik, pazarlama, çevre ve sürdürülebilir kalkınma sözcükleri kullanıldığı belirtilmiştir.

Bibliyometrik analiz olarak Türkiye’de yapılmış olan ilk çalışma Özinoğlu tarafından 1970 yılında ‘Growth in Turkish Positive Basic Sciences’ yayınlandığı bilinmektedir (Al, 2008: 74).

Öztürk 2017-2020 yılları arasında pazarlama alanında yayınlanmış olan 32 yayını bibliyometrik olarak incelemiş, analiz sonucunda yayınlarda en çok bilgi teknolojisi, giyim, tekstil, dijital kelimelerinin kullanıldığını belirterek pazarlama alanında artış olduğu bulgularını elde etmiştir.

Sunaoğlu ve Kavak tarafından 2010-2020 yılları arasında pazarlama bilimi üzerine lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi yapılmıştır.

Becan 2019 yılında yaptığı çalışmada 2008-2018 yılları arasında yer alan Türkiye’de reklamcılık alanında yapılmış olan ulusal hakemli makaleleri ve lisansüstü tezleri bağlı oldukları anabilim dalları, bağlı oldukları yaklaşımları, araştırma yöntemleri, araştırma konuları ve araştırma teknikleri açısından bibliyometrik analize tabi tutup araştırma bulgularını açıklamışlardır.

Savaş (2020: 24) tarafından 1999-2020 yıllarında dijital reklamcılık alanında hazırlanmış olan toplam 159 lisansüstü tezlerin bibliyometrik olarak incelenmiş; internet reklamcılığının ve sosyal medya reklamcılığının dijital reklam kavramı olarak daha sık kullanıldığı, 2015 yılından itibaren dijital reklamcılık çalışmalarının daha çok arttığı bulgularına eriştiği ifade edilmiştir.

Zeren ve Kaya (2020: 35) tarafından TR Dizin ve Ulusal Tez Merkezi taranarak dijital pazarlama başlığında toplam 334 çalışmanın bibliyometrik analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda 2003’ten itibaren dijital pazarlama kavramının arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Erkan (2020: 68) ise 1982-2013 yılları arasında Scopus veritabanında yer alan dijital pazarlama konuları üzerine 1054 çalışma incelemiş ve çalışma kapsamında 2013 yılından sonra dijital pazarlama kavramının önemini arttığını saptamıştır.

2021 yılında Yalçın ve Sarıgül yeşil pazarlama alanında yayınlanmış olan çalışmaların bibliyometrik analizini gerçekleştirmişlerdir. Bulgular sonucunda, yeşil pazarlama da en çok kullanılan kelimenin sürdürülebilirlik olduğunu belirtmişlerdir

Yapılan bu çalışmanın Öztürk'ün, Savaş'ın, Erkan'ın ve diğer çalışmalardan farkı ise 2020 yılından sonra dijital pazarlama konulu makalelerdeki artış ile birlikte yayınlarda en çok dijital pazarlama, pazarlama, marka ve turizm kelimeleri kullanıldığı, çalışma yapılan platformun farklı olması, Covid-19 salgını ile beraber dijital pazarlama kavramının daha da artmış olduğu bulgularıdır.

3.Yöntem

3.1. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan Bibliyometrik analiz tekniği kullanılmıştır. İlk kez 1969 yılında Pritchard tarafından kullanılmış olan bibliyometri yöntemi günümüzde de birden çok disiplin alanında kullanılmaktadır (Okubo, 1997: 11).

3.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma Dergipark veritabanında 2015-2022 yılları yayımlanmış olan “dijital pazarlama” konulu makalelerin bibliyometrik özellikleri açısından incelenmesi doğrultusunda hazırlanmıştır. Gerekli araştırmalar sonucunda literatürde üzerinde durulanlar doğrultusunda yapılmış olan mevcut çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Dijital Pazarlama bağlamında yıllara göre kaç makale yayınlanmıştır?
2. Dijital Pazarlama ile ilgili makalelerde kullanılmış olan araştırma türleri nelerdir?
3. Dijital Pazarlama bağlamında yayınlanan makalelerin kaynakça sayısı nedir?

4. Dijital Pazarlama alanında yayınlanmış olan makalelerin yazar sayısına göre dağılımı nasıldır?
5. Dijital Pazarlama çalışmalarında odaklanılan konular nelerdir?
6. Dijital pazarlama çalışmalarına en fazla katkı sağlayıp, makale yayınlayan dergiler hangileridir?
7. Dijital pazarlama çalışmalarında yayınlanmış olan makalelerin ortalama sayfa sayısı nedir?

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

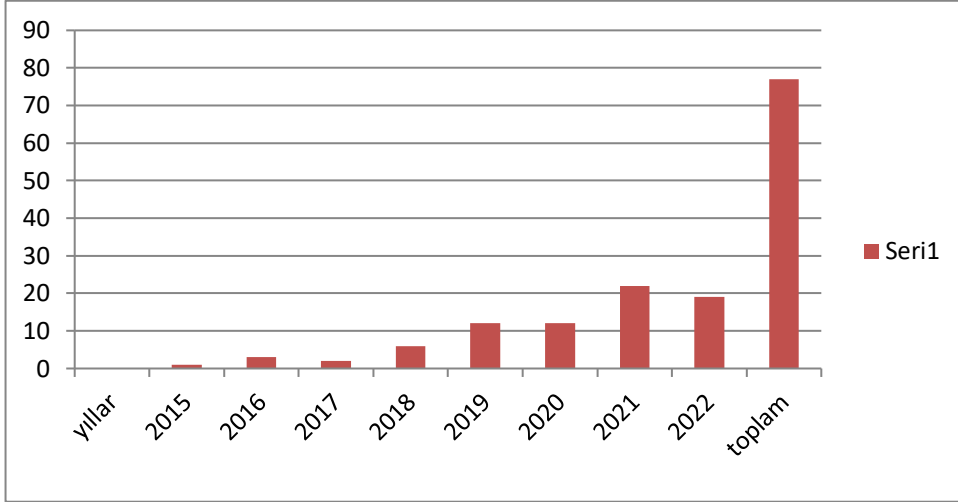
Araştırmanın evrenini Dergipark veritabanında “dijital pazarlama” konulu taranan çalışmalar oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise dijital pazarlama alanında çalışmaların giderek yoğunlaştığı 2015 ile 2022 yılları arasındaki yayınlanmış makaleler oluşturmaktadır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın en önemli sınırlılığını Dergipark veritabanında “pazarlama” ile ilgili yayınlanan tüm makalelerin ele alınmayıp, yalnızca “dijital pazarlama” konuları olarak yayımlanmış makalelerin ele alınması oluşturmaktadır. Çalışmanın diğer bir sınırlılığını da 2015’ten önce yayımlanmış olan makalelerin dijital pazarlama konusunda çalışma yapılmadığı gözlemlenip bundan dolayı ele alınmaması ve 2022 yılının daha bitmemiş olması oluşturmaktadır.

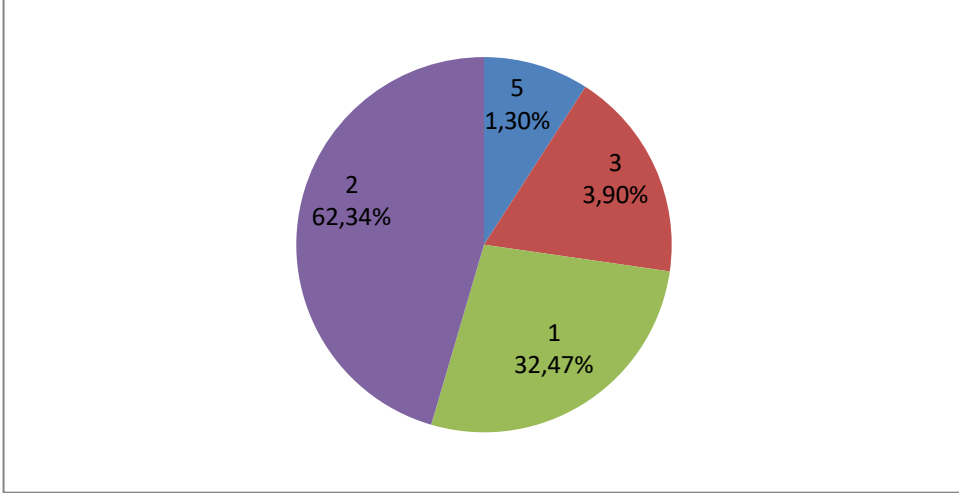
4.Bulgular ve Değerlendirme

Tablo 1: Makalenin Yıllara Göre Dağılımı.

Tablo 1’de elde edilen verilere göre, Dergipark Veritabanında en fazla makale 2021 yılında (22 makale %28,57), en az makale 2015 yılında (1 makale %1,30) yayımlanmıştır. Dergipark veritabanında 2015-2022 yılları arasında “dijital pazarlama” alanında toplam 77 makale yayınlanmıştır. Platformda 2018 yılına kadar toplam 6 makale yayınlanırken; 2018-2022 yılları arasında toplam 71 makale yayınlandığı elde edilmiştir. 2021 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınının çıkmasının ardından pandemi süreci ile de dijital pazarlama alanı daha çok rağbet gördüğünden bu alanla ilgili çalışma sayılarında da artış olmuş ve 2021 yılı makalenin en çok yayınlandığı (22 makale %28,57) yıl olmuştur. Günümüze yaklaştıkça makale sayısının hızla artması dijital pazarlama alanının dikkat çektiğini gösterirken; önümüzdeki yıllarda da makale sayısının artması beklenmektedir.

4.1.Yazar Sayılarına Göre Dağılım

Tablo 2: Yazar Sayılarına Göre Dağılım Grafiği

Araştırma kapsamında incelenen makale sayısı 77'dir. Bu makaleler toplam 110 yazar tarafından yayınlanmış olup makale başına düşen yazar sayısı da 1,30'dur. Tablo 2'e incelenen makalelerde söz konusu olan yazarların tek yazarlık ile çok yazarlık durumu gösterilmektedir. Makalelerden 25 tanesi tek yazarlı (%32,47), 48 tane makale iki yazar tarafından (%62,34), 3 makale de üç yazar tarafından (%3,90) ve 1 makale de beş yazar tarafından (%1,30) yazılıp yayınlanmıştır. Makaleler incelendiğinde iki yazarlı makalelerin çoğunun 2015-2021 yılları arasında olduğu gözlemlenmiştir. Dört yazarlı çalışma yayımlanmamıştır. İki yazarlı ve ikiden fazla yazarlı makalelerin yazar profillerine bakıldığında genelde lisansüstü öğrenci ve öğretim üyesi tarafından yazıldığı, bazı makaleler de ise öğretim üyesi dışında bağımsız yazar tarafından ele alındığı bulgusu elde edilmiştir.

4.2.Dergilere Yönelik Makale Dağılımı

20015-2022 yılları arasında Dergipark platformunda yayımlanan makalelerin dergilere göre sayısal dağılımı Tablo 3'te gösterilmektedir.

Makalenin Yer Aldığı Dergi	Makaleye Ait Dağılım	
	Sayı	Yüzde
Uluslar arası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi	3	3,89
Yeni Medya Elektronik Dergi	2	2,59
Selçuk İletişim Dergisi	2	2,59
Elektronik Cumhuriyet Dergisi	4	5,19
Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi	3	3,89
Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi	2	2,59
Erciyes İletişim Dergisi	2	2,59
Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Dergisi	3	3,89
Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi	4	5,19
Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi	2	2,59
Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi	1	1,29
İletişim Çalışmaları Dergisi	2	2,59
Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	2	2,59
Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi	1	1,29
TRT Akademi Dergisi	2	2,59
Journal of Business theDigital Age	2	2,59

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1	1,29
İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi	1	1,29
Diğer Dergiler	39	50,64
Toplam	77	100

Dergipark veritabanında dijital pazarlama/reklamcılık alanında makale yayımlanmış olan dergiler analiz edildiğinde ilk sırada 4 makale ile (%5,19) “Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi ve Elektronik Cumhuriyet Dergisi”nin yer aldığı tespit edilmiştir. Bunu, sırasıyla, 3 makale ile “Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi” (%3,89) ve 2 makale ile “İletişim Çalışmaları Dergisi”nin takip ettiği belirlenmiştir.

4.3.Makalelerdeki Konu Dağılımı

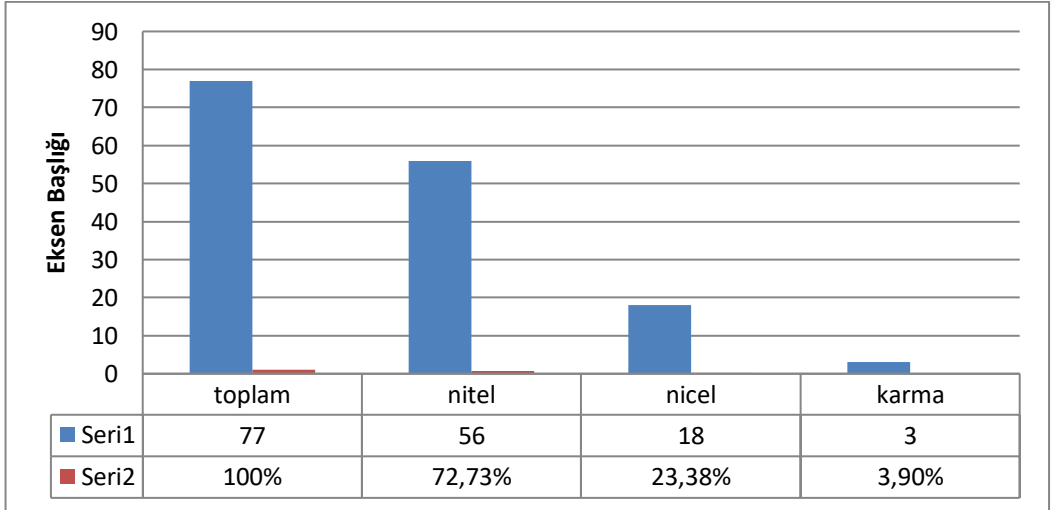
Konu	Dijital Medya Makalede kullanım sayısı
Dijital Pazarlama	59
Covid 19	4
Turizm	4
Sosyal medya Reklamları	3
Pazarlama	4
Dijital Reklam	3

Tablo 4: Konu Dağılım Tablosu

Dergipark veritabanında yayınlanmış olan 77 makalenin konuları makalelerde kullanılmış olan anahtar kelimeler dikkate alınarak incelenmiştir. Makalelerde en çok “dijital pazarlama, pazarlama, reklam, sosyal medya, iletişim, marka, dijitalleşme, internet, turizm, Covid 19, marka ve youtube vb.” gibi kelimeler kullanıldığı tespit edilmiştir. Tablo 4’e göre makale başlıklarında kullanılan

kelimeler yer alarak oluşturulmuştur. Bunun sonucunda makale başlıklarında en fazla “dijital pazarlama” (59 makalede), “Covid-19” (4 makalede), “turizm” (4 makalede), “sosyal medya reklamları/pazarlaması” (3 makalede), “pazarlama” (4 makalede) ve “dijital/yeni medya” (3 makalede) kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Makalelerin konu dağılımları Tablo 4’te gösterilmektedir. 2015 yılından günümüze internetin günlük hayatımızda daha fazla yer almasıyla dijital kavramının ön plana çıkmasını ve bu alana olan yönelimin artışı sağlanmıştır. 2021 yılından itibaren dijital pazarlama konulu makalelerin artış gösterdiği bulgusu elde edilmiştir.

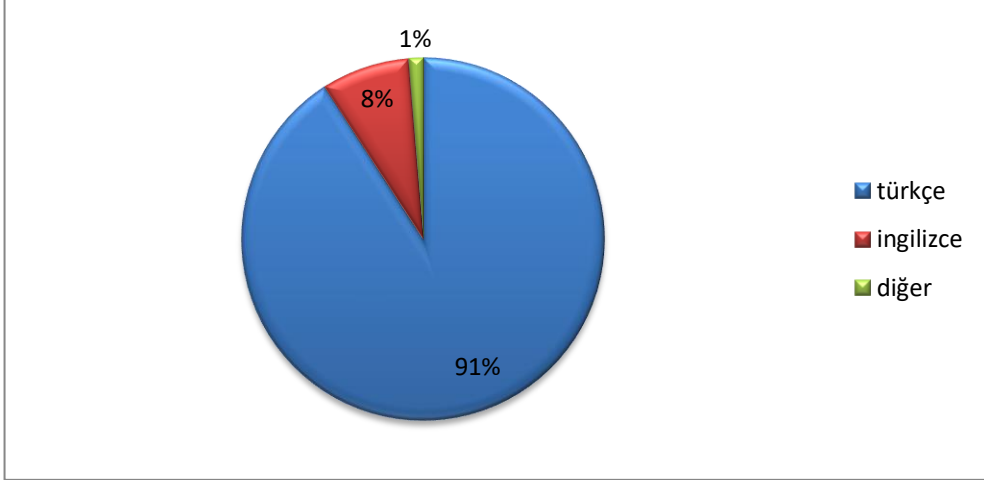
4.4.Makalelerde Kullanılan Bilimsel Araştırma Yöntemleri

Tablo 5: Makalelerde Kullanılan Bilimsel Araştırma Yöntemleri

Araştırmada yer alan makalelerde bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel, nicel ve karma araştırma yöntemlerinin tercih edildiği gözlemlenmiştir. Matematiksel, anket, istatistikî çalışmaları içeren makaleler nicel; gözleme, görüşmeye, yarı yapılandırılmış görüşmeye, metin analizi ve söyleve dayalı veri analizlerinin olduğu çalışmalar nitel; nicel ve nitel yöntemin bir arada uygulandığı çalışmalar da karma araştırma yöntemi olarak sınıflandırılmıştır. Bunun sonucunda Dergipark veritabanında yer alan 77 makale çalışmasının 56’ı nitel, 18’i nicel ve 3’ü ise karma yöntem kullanılarak oluşturulmuştur.

4.5.Makalelerin Yayımlandığı Dillere Göre Dağılımı

Tablo 6: Makalelerin Yayımlandığı Dillere Göre Dağılım Grafiği

Dergipark veritabanında 2015-2022 yılları arasında “dijital pazarlama” olarak yayımlanan toplam 77 makalede en çok Türkçe dil (70adet %90,91) kullanıldığı görülmektedir. Diğer yandan İngilizce kullanılarak yazılan makale sayısı da (6 adet %7,79) oldukça düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Makale Sayısı	Yayın Dili	Yüzde
70	Türkçe	90,91
6	İngilizce	7,79
1	Diğer	1,30
77	Toplam	100

Tablo 7: Yayımlandığı Dillere Göre Makaleler

4.6.Makalelerin Sayfa Sayısına Göre Dağılım

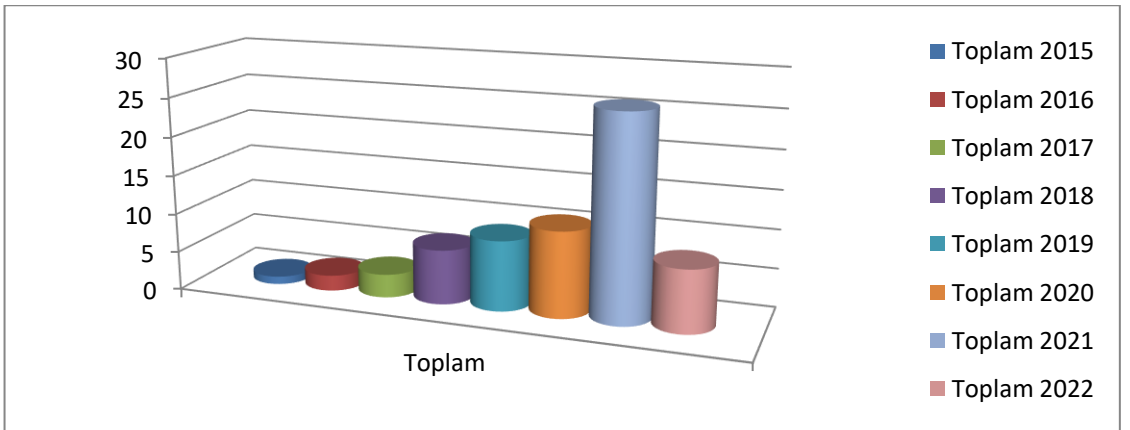
Tablo 8’de 2015-2022 yılları arasında Dergipark veritabanında “dijital pazarlama” alanında yayımlanmış olan makalelerin sayfa sayısı dağılımları verilmiştir. Buna göre toplam 77 makaleden 1 ile 10 sayfa arasında 10 adet, 11-20 sayfa arasında 43 adet, 21-30 sayfa arasında 17 adet, 31 sayfa ve üzeri olan sayfa aralığından da toplam 7 adet makale olduğu tespit edilmiştir. Bunun sonucunda en fazla makale sayısı 11-20 sayfa aralığında yazılmıştır. Dağılımlar Tablo 8’de görüldüğü gibidir.

Makale sayısı	Sayfa sayısı	Yüzde
10	1-10 arasında	%12,98
43	11-20 arasında	%55,84
17	21-30 arasında	%22,07
7	31 ve üzeri	%9,09
77	Toplam	%100

Tablo 8: Makalelerin Sayfa Sayısına Göre Dağılımı

4.7.Dijital Pazarlama/Reklamcılık Makalelerinde Kullanılan Ortalama Kaynak Sayısı

Dergipark veritabanında yayımlanan çalışmaların tümü araştırmaya dayalı olarak yapılan çalışmalar olmasından ötürü kaynakça kullanılmadan yapılmış bir çalışmanın olmadığını belirtmek mümkündür. Veritabanının bilimselliği açısından bu durum önemli bir gösterge olduğu söylenebilir. Dergipark veritabanında yayımlanan toplam 77 makale için toplam 2084 kaynak listelenmiştir. Makale başına düşen ortalama kaynak sayısı ise 40'tır. En fazla kaynak kullanılmış olan makalede 95 iken kaynak kullanımının en az olduğu makalede ise 10 kaynak listelendiği gözlemlenmiştir.

Tablo 9: Makalelerin Kaynak Sayısına Göre Dağılımı

Tablo 9’da ortalama kaynak sayısının 2015-2022 yılları itibariyle artıp azalan bir düzen gösterdiği ve bu dalgalanma nedeninin bazı yıllarda yayımlanmış olan çalışma sayısının fazla olduğundan kaynaklandığı çıkarımı yapılabilir. 2019 yılından önce ortalama kaynak sayısındaki düşüklüğün bulunmasının nedenlerinden birisi dijital pazarlama konusunda az sayıda çalışmanın yayımlanmasıdır. Literatürde yer almış dijital pazarlama konulu makale sayılarındaki artışa eş olarak kullanılan ortalama kaynak sayısında da 2015’ten 2022’ye kadar yükseliş meydana geldiği gözlemlenmiştir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bibliyometrik çalışma, belirli bir araştırma alanlarının kapsamlı bir çerçevesini sunar ve araştırmacıların literatüre yeni sonuçlar ve bilgiler eklemek için benzersiz alanlara odaklanmasını sağlamaktadır (Ghorbani, 2021). Gelişen teknoloji ile birlikte pazarlama alanlarının da teknoloji ile kullanılmaya başlanması bu çalışma alanlarının önemini daha da hissettirmiş ve 2000’li yıllardan itibaren pazarlama üzerinde çalışmaların yoğunlaşmasını sağlamıştır.

Yapılan çalışma Dergipark veritabanında 2015-2022 yılları arasında dijital pazarlama ile ilgili yayımlanmış olan toplam 77 makale gözden geçirilerek oluşturulmuştur. Makaleler yazar sayısı, makalenin konu dağılımı, yayım yılı, kullanılan bilimsel araştırma yöntemi, sayfa sayısı, yayımlandığı dil, yayınladığı dergiler bazında incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre dijital pazarlama konusu her geçen zaman daha fazla ilgi görmekte olup, konu ile ilgili yayın sayıları her geçen zaman artmaktadır.

Araştırmadaki yazar sayılarının incelenmesi ile birlikte ikili makalelerin daha fazla olduğu; onu tek yazarlı makalelerin izlediği saptanmıştır. Buradan yazarların makale yazarken ortak yayın çıkarma konusunda eğilimli oldukları sonucuna ulaşılabilmektedir. Yazar profiline bakıldığında ise ilk yazar olarak daha çok doçent doktor unvanı hakimken, ikinci yazar olarak lisansüstü öğrenci olduğu bulguları dikkat çekmektedir.

Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu ise yayımlanmış olan makalelerden 70 tanesinin Türkçe dilinde geriye kalan 6 tanesinin İngilizce dilinde ve 1 tanesinin de yabancı farklı bir dilde yayımlandığıdır. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak dijitalleşmenin daha da artacağından uluslar arası çalışmaların öneminden dolayı

da yapılacak olan çalışmaların İngilizce yazılmasının artırılması, bu konuda araştırmacıların desteklenmesi ve teşvik edilmesi önerisinde bulunulabilir.

Anabilim dalı açısından değerlendirildiği zaman yayınlanmış olan makalelerin en fazla “İktisadi ve İdari Bilimler, Turizm, Pazarlama, Ekonomi” dalları kapsamında ele alındığı; anahtar kelime olarak da en fazla dijital pazarlamanın yanında “pazarlama, dijitalleşme, teknoloji, sosyal medya pazarlaması, Web 4.0” kullanıldığı bulgusu elde edilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda teknolojinin getirmiş olduğu dijitalleşme ile birlikte bu kavramlara yenisinin de eklenebileceği varsayımı yapılabilir.

Dijital medyanın son 10 yılda hızla büyümesi bu alanın önemli bir yatırım alanı haline gelmesini sağlamıştır. Dijital pazarlama/reklamcılık üzerine Dergipark veritabanında yayımlanan makale sayılarındaki artış da dijitalleşme konusunun önemini göstermektedir.

Yapılmış olan çalışmada, çalışma verilerinin elde edildiği zaman aralığı bu çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Hem dijital pazarlama hem de dijital reklamcılık düşünüldüğünde literatürün zaman içerisinde genişleyeceği göz önünde bulundurularak tüm disiplinlerde olduğu gibi bu alanyazında da tekrarlanması tavsiye edilir. Bir diğer sınırlılık çalışma Dergipark veritabanında yer alan dijital pazarlama konulu makaleler ile sınırlıdır ve burada yer alan çalışmaların değerlendirmelerini sunmaktadır. Konu ile ilgili diğer alanlarda yapılacak olan çalışmalar ve bulguları, çalışma sonucunu ortaya çıkarması bakımından önemli olacaktır.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Al, U. (2008).Türkiye'nin Bilimsel Yayın Politikası: Atıf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Altındal, M. (2013), "Dijital Pazarlamada Marka Yönetimi ve Sosyal Medyanın Etkileri", Akademik Bilişim Konferansı, Akdeniz Üniversitesi, 23-25
- Bala, M.(2018). Bir Eleştirmen İnceleme Dijital Pazarlama, Uluslararası günlük Nın-nin Yönetim, BT ve Mühendislik, Cilt: 8(10), 321-33
- Becan, C. (2019). "Reklamcılık Literatüründe Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlara Yönelik Karşılaştırmalı Bir Alan Çalışması: Lisansüstü Tezler ve Makaleler Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz". Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(1): 314-334.
- Böyükıılmaz, S.,& Oktay, K. (2020). "SocialSciencesCitation Index (SSCI) kapsamında taranan turizm alanı ile ilgili makaleler üzerine bibliyometrik analiz". Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 8(2), 1362-1380.
- Cauberghe, V. & Pelsmarker, P. De (2010). "Advergaming: The Impact of Brand Prominence and Game Repetition on Brand Responses". The Journal of Advertising, 39(1), s. 5-18.
- Çelikkaya, S. (2018). Isparta üzerine yazılan lisansüstü tezlere yönelik bibliyometrik bir inceleme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
- Çetinkaya Bozkurt, Ö. ve Çetin, A. (2016). Girişimcilik ve kalkınma dergisi'nin bibliyometrik analizi. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 11(2), 229-263.
- Çetinkaya, M. B. ve Çelik, R. (2019). "Bir dijital pazarlama stratejisi olarak etkileşimli reklamların etkinliği: Deneysel bir çalışma". OPUS– Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 12

De Bellis, N (2009). “BibliometricsAndCitation Analysis, fromtheScienceCitation Index toCybermetrics, Lanham, Toronto, Plymouth

Erkan, İ. (2020). “Dijital Pazarlamamın Dünü, Bugünü, Geleceği: Bibliyometrik Bir Analiz”. Akademik Hassasiyetler Dergisi, 7(13), 149 – 168.

Ghorbani, Z., Kargaran, S., Saberi, A., Haghhighinasab, M., Jamali, S.M., Ale Ebrahim, N., (2021). “Trends and patterns in digital marketing research: bibliometric analysis.” J. Market. Anal. 1–15.

Gu, Y. (2004). “Global knowledgemanagementresearch: A bibliometricanalysis”. Scientometrics, 61(2), 171-190

Hall, C.M. (2011). “Publishandperish? Bibliometricanalysis, journalrankingandtheassessment of researchquality in tourism”. Tourism Management, 32, 16-27.

Hussain A., Fatima N., Kumar D. (2011).Bibliometric Analysis of the Electronic Library Journal (2000-2010). Webology, 8(1), 1-9

Karabulut, E. (2004). “İşletmelerde yeşil yönetim uygulamalarının işletme başarısına katkısını incelemeye yönelik bir araştırma”. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 33(1), 51-68.

Karabulut, M. (2004). “Stratejik Pazarlama Yönetimi”. İstanbul: Üniversal Dil Hizmetleri ve Yayıncılık

Kavak, B. &Sunaoğlu, K.Ş. (2020). “Pazarlama Bilim Dalında Yazılmış Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Bibliyometrik Profilinin İncelenmesi”. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 55(4): 2997-3021.

Koehler, W. (2001). Information science as “LittleScience”: Theimplications of a bibliometricanalysis of theJournal of theAmericanSocietyfor Information Science. Scientometrics, 51(1):117-132.

Köseoglu, M.A., Rahimi, R., Okumus, F., &Liu, J. (2016). “Bibliometricstudies in tourism”. Annals of TourismResearch, 61, 180-198.

- Kumar, A., Paul, J., & Unnithan, A.B. (2020). 'Masstige' marketing: A review, synthesis and research agenda. *Journal of Business Research*, 113, 384-398.
- Okubo, Y. (1997). *Bibliometric Indicators and Analysis of Research Systems: Methods and Examples*. Paris: OCDE/GD.
- Öztürk, R. G. (2013). "Dijital Reklamcılık ve Gençlik"1. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Polat R, Karakuş U (2020). "Çevre Eğitimi Alanındaki Makalelerin Web of Science Veri Tabanına Dayalı Bibliyometrik Analizi", *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25:348-349.
- Saleem, F., Khattak, A., Rehman, S.U. & Ashiq, M. (2021). "Bibliometric Analysis of Green Marketing Research from 1977 to 2020". *Publications*, 9: 1-19.
- Savaş, A. (2020). "Dijital Reklamcılık Kapsamında Türkiye'de Yayımlanmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Profili". *Turkish Studies*, 15(8), 3807-3832
- Springer, P. (2007). "AdstoIcon: How Advertising Succeeds In a Multimedia Age. Londra ve Philadelphia"
- Truong, Yann ve Geoff Simmons (2010). "Perceived Intrusiveness in Digital Advertising: Strategic Marketing Implications." *Journal of Strategic Marketing*.
- Varnalı, K. (2013). "Dijital Tutulma". İstanbul: MediaCat Kitapları
- Yalçın, A. & Sarıgül, S.S. (2021). "Yeşil Pazarlama ve Yeşil Muhasebe Konularının Görsel Haritalama Tekniğine Göre Bibliyometrik Analizi". *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(1): 304-328.
- Zeren, D. & Kaya, N. (2020). "Dijital Pazarlama: Ulusal Yazının Bibliyometrik Analizi". *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17 (1): 35-52.

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

TÜRKİYE'DE İŞLETME ALANINDA BİLİNÇLİ FARKINDALIK ÜZERİNE GERÇEKLEŞTİRİLEN ARAŞTIRMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Kübra SAĞLAM GÖRKEN¹

Öğr.Gör.

Yozgat Bozok Üniversitesi, Şefaati Meslek Yüksekokulu

E-posta: kubra.saglam@yobu.edu.tr

ORCID ID 0000-0003-2807-8427

Öz

Türkiye’de sosyal beşerî, idari bilimler temel alanı ve işletme, yönetim organizasyon bilim alanında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan akademik çalışmaların çeşitli kriterlere göre değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada, “Türkiye’de işletme -yönetim alanında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan çalışmalarda nasıl bir eğilim vardır?” şeklindeki temel soruya ve çeşitli kriterlere göre oluşturulan 10 (On) alt soruya yanıt aranmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden literatür tarama ve meta sentez yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında bilinçli farkındalık ile ilgili işletme temel alanı yönetim ve organizasyon bilim alanında yapılmış 4 makale, 3 bildiri ve 14 lisansüstü tez olmak üzere 21 araştırma incelenmiştir. Sonuç olarak; işletme alanında bilinçli farkındalık ile ilgili araştırmaların son yıllarda giderek arttığı, araştırma türlerinin tez ağırlıklı olduğu, araştırmalarda nicel araştırma yöntemlerinin daha çok kullanıldığı ve uluslararası ölçeklerin daha çok tercih edildiği saptanmıştır. Bilinçli farkındalık kavramının daha çok bağımsız değişken olarak ele alındığı ve çalışanların iyi oluş hali, örgütsel stres, iş tatmini, örgütsel çıktılar, etik davranış, kişilerarası çatışma ile ilişkilendirildiği; bağımlı değişken olarak ele alındığı

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** maside_krc44@hotmail.com

Atf (APA): Sağlam Görken, K., (2024), Türkiye’de İşletme Alanında Bilinçli Farkındalık üzerine Gerçekleştirilen Araştırmaların Değerlendirilmesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 16 (1): 97-125., <https://doi.org/10.55978/sobiadsbd.1320763>.

çalışmalarda ise öz yeterlilik algısı, çalışma yaşam kalitesi, hedef yönelimi, demografik değişkenler ile ilişkilendirildiği belirlenmiştir. İlaveten, incelenen araştırmaların amaç ve sonuç kısımları değerlendirilerek araştırmacılara gelecekte yapılabilecek çalışmalar konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Bilinçli Farkındalık, Meta Sentez, Nitel Araştırma*

Alan Tanımı: *İşletme, Yönetim ve Organizasyon*

EVALUATION OF RESEARCH ON CONSCIOUS AWARENESS IN THE FIELD OF BUSINESS IN TURKEY

Abstract

In this study, which aims to evaluate the academic studies on mindfulness in the field of social humanities, administrative sciences and business, management and organization science in Turkey, according to various criteria, "What kind of a trend is there in studies on mindfulness in the organizational context in Turkey?" In this study, answers were sought for the basic question in the form of and 10 (Ten) sub-questions created according to various criteria. The research was carried out by using the literature review and meta synthesis method, which is one of the qualitative research methods. The criterion sampling method was used in the study. Within the scope of the study, 21 researches, including 4 articles, 3 papers and 14 graduate theses, which were made in the field of management and organization science, were examined. As a result; It has been determined that the research on mindfulness in the field of business has increased in recent years, the types of research are thesis-oriented, quantitative research methods are used more and international scales are preferred more. The concept of mindfulness is mostly considered as an independent variable and it is associated with employees' well-being, organizational stress, job satisfaction, organizational outputs, ethical behavior, and interpersonal conflict; In studies in which it was considered as dependent variable, it was determined that it was associated with self-efficacy perception, quality of work life, goal orientation and demographic variables. In addition, by evaluating the purpose and conclusion parts of the researches examined, suggestions were made to the researchers about the future studies.

Keywords: *Conscious Awareness, Meta Synthesis, Qualitative Research*

JEL Codes: *M12, M54, O15*

1.GİRİŞ

Günümüzde işletmelerde görülen hızlı işgören devri, artan iş kazaları, örgüt içi anlaşmazlıklar gibi işletme sorunları değerlendirildiğinde; bu sorunların, temel olarak işte anlam duygusunun kaybolması, dikkatin dağılması ve farkındasızlık sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir. Yaşanan bu sorunlar son yıllarda psikoloji başta olmak üzere farklı disiplinlerde ele alınan bilinçli farkındalık kavramını karşımıza çıkarmaktadır. “Mindfulness”, “Bilgece Farkındalık”, “ Farkındalık” terimleri ile ele alınan kavram son yıllarda artan ilgiyle İşletme literatüründe de incelenmektedir. Bilinçli farkındalık, çalışanlara sorunları anlayışla çözme, başkaları ile bağlantı kurma ve işe odaklanma gibi beceriler kazandırdığı için olumlu örgütsel çıktılar sunması beklenmektedir. Nitekim mindfulness pratiği, işyerini iyileştirme araçlarından biri olarak kabul edilmektedir (Petchsawang ve McLean, 2017).

Bu araştırmanın amacı; Türkiye’de İşletme bilim alanında yapılan yayınları çeşitli veri tabanları aracılığıyla tespit etmek ve bu yayınları yöntem, bulgu, örneklem gibi bazı kriterlere göre derinlemesine incelemektir. Yapılan değerlendirme ve yorumlama ile işletme alanında yapılan bilinçli farkındalık temalı yayınlara ulaşımı kolaylaştırmak, bu konularda çeşitli çalışmalar gerçekleştirmek arzusunda olan araştırmacılara kolaylık sağlamak hedeflenmiştir. Özellikle Psikoloji, Eğitim Bilimleri, Sağlık Bilimleri gibi disiplinlerde incelenen bilinçli farkındalık son yıllarda İşletme disiplini içerisinde çalışanların iyi oluşu, işten ayrılma niyeti gibi farklı birçok değişken ile birlikte incelenmeye başlamıştır. Bu bağlamda İşletme alanında bilinçli farkındalık temalı çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılar için bu araştırmanın ön bilgi sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim İşletme alanında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılmış olan 21 adet yayını tek tek okuyup incelemek yerine bu araştırmaya başvurarak bu alanda ele alınmış konuları rahatlıkla görebilecek, yapılan araştırmalar hakkında fikir sahibi olabileceklerdir.

2.BİLİNÇLİ FARKINDALIK

Farkındalık terimi, “Sati” teriminin bir çevirisinden türetilmiştir. Sati, "farkındalık", "dikkat" ve "hatırlama"nın yargılamama, kabullenme, nezaket ve kendine ve başkalarına karşı dostluk ile yürütülen yönlerini birleştirir (Passmore, 2019). Bilinçli farkındalık ise şimdiki anda kasıtlı olarak ve yargılamadan dikkat vermenin bir yolu olarak tanımlanmaktadır (Kabat-Zinn, 1991). Bilinçli

farkındalık, bireyin geçmiş ve gelecek tarafından etkilenmeden farkında olarak şu anda olduğu bilinç halini ifade etmektedir (Yıldız ve Develi, 2017). Bireyin geçmiş ve gelecekte gelen iç ve dış dürtülere karşın şimdiki zamana odaklanmasıdır (Dale, 2011). Bilinçli farkındalık, bireyin yalnız şu anda olmasından öte içinde bulunulan anı, kendi içinde olanları ve dış dünyayı yargılamamak, olumlu veya olumsuz tüm duygu ve düşünceleri kabullenici bir tavırla şu ana odaklanmaktır (Brown, Ryan ve Creswell, 2007). Farkında olmamak, umursamamak, dikkatsizlik, dalgınlık, ruminatif düşünce biçimi ise farkındalığın yokluğu (mindlessness) olarak ifade edilmektedir (Deniz, Erus ve Büyükcebeci, 2017). Kısaca mindlessness, bireyin odak noktasını başka yöne çevirmesi, kabullenmeyi reddetmesidir. Bilinçli farkındalığın amacı, bireyin bütün deneyimlerine karşı zengin bir içgörü kazanmasını sağlamak ve zihni anlamaktır (Kınay, 2013). Bireyin kendinin farkına varmasını sağlayarak herhangi bir dış etkene gerek duymadan harekete geçmesini sağlamaktır (Akçakanat ve Köse, 2018). İnsanların birçoğunun otomatik pilot modunda iş görmesi, kendi farkındalıklarına dair eksiklikler, farkındalığın her birey tarafından geliştirilebilir olması, farkındalık ile yaşamın anlam kazanması bilinçli farkındalığın temelinde yatan varsayımlardır (Grossman, 2010). Bu bağlamda bilinçli farkındalık bireyin otomatik düşünce ve alışkanlıklardan, sağlıksız davranış kalıplarından ayrışmasını sağladığı gibi bireye daha canlı ve renkli yaşamın kapılarını açmaktadır (Deniz, Erus ve Büyükcebeci, 2017). Aynı zamanda kendinin ve öğrenme yollarının farkında olma, kendini kontrol edebilme, planlama yapabilme ve kendi kendini değerlendirebilme gibi kazanımlar sağlamaktadır (Akçakanat ve Köse, 2018). Bireyin bu kazanımlara ulaşabilmesi için bilinçli farkındalık becerilerine sahip olması gereklidir. Bunlar; yargısızlık, mesafe koyma, serbest bırakma ve kabullenme becerileridir (Albayrak, 2020). Farkındalık, hayatın bir misafirhane gibi olduğunu ve şimdi olanların sonsuza kadar kalmayacağını, bir gün sona ereceğini öğretir ve bu hayatın doğasıdır (Yelkencioğlu, 2022).

Farkındalık seviyeleri meditasyon veya farkındalık temelli eğitim yoluyla artırılabilir de, farkındalık aynı zamanda günlük yaşamda dikkatli olma eğilimini ifade eden psikolojik bir özellik olarak da kavramsallaştırılabilir (Bao, Xue ve Kong, 2015). Bazı araştırmacılar ise farkındalığın beş boyutlu bir dizi olarak kavramsallaştırılabileceğini öne sürmüştür. Bunlar; (Yang, Meredith, Kanh, 2017)

- (1) gözlemlenmek (iç ve dış deneyimleri fark etmek)
- (2) tanımlamak (duyguları etiketlemek),
- (3) farkındalıkla hareket etmek (mevcut görevlere dikkati vermek)

(4) tepki vermeme (düşüncelere ve duygulara tepki vermeme)

(5) yargılamamak (düşüncelere ve duygulara karşı yargılayıcı olmamak).

Çeşitli araştırmalar bilinçli farkındalığın zihinsel sağlık ve psikolojik iyi oluş (ör. genel sıkıntı, depresyon, kaygı), fiziksel sağlık (ör. kronik ağrı) ve bireylerarası ilişkilerin kalitesi üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermiştir (Bao, Xue ve Kong, 2015). Çalışmalar, farkındalığın (yani dikkati şimdiki ana yargılamadan odaklanma yeteneği) stres ve tükenmişlik ile ilişkili olduğunu ve farkındalık eğitiminin sağlık uzmanları arasında stresi ve tükenmişliği azaltma potansiyeline sahip olduğunu göstermiştir (Yang, Meredith, Kanh, 2017). Farkındalık çalışanların zorlu durumlarda başa çıkma yeteneklerini geliştirir. Farkındalık temelli stres azaltma eğitimi (MBSR), çalışanları otomatik pilotların ve otomatik tepkilerin farkında olmaları, alternatif yollar keşfetmeleri ve insan doğasının farkında olmaları konusunda eğitir. Bu farkındalık aynı zamanda iş arkadaşları ve müşteriler arasındaki iletişimi ve empatiyi, esnekliği ve her duruma uyum sağlamayı geliştirir (Yelkencioğlu, 2022).

Son otuz yılda araştırmalar, farkındalığı kullanmanın faydalarını ortaya çıkarmaya başladı. Buna bağlı olarak işteki farkındalık on yıl içinde ilgi odağı haline geldi. Yapılan ilk çalışmaların çoğunun sağlık hizmetlerinde gerçekleştiği görülse de zaman içinde farklı alanlarda da ele alınmıştır (Passmore, 2019). Spence (2008) tarafından yürütülen bir araştırma da farkındalık eğitimi alan çalışanların kontrol grubuna göre daha yüksek düzeyde amaca yönelik öz düzenleme deneyimlediği bulunmuştur. Reb ve diğerleri (2013) tarafından yapılan bir çalışma da 231 çalışanın tutumları incelenmiştir. Araştırmacılar, farkındalığın duygusal tükenme, iş tatmini ve psikolojik ihtiyaç tatmini ile ölçülen çalışan refahı ile faydalı bir şekilde ilişkili olduğu ayrıca görev performansı ve örgütsel vatandaşlık davranışları ile ölçülen pozitif iş performansı ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. ABD'deki bir restoran ortamında, araştırmacılar işyeri farkındalığı ve iş performansı arasındaki ilişkiyi araştırmışlar ve işte daha dikkatli olan bireylerin daha yüksek performans sağladığını tespit etmişlerdir (Dane and Brummel, 2013).

Sonuç olarak hem daha iyi bir çalışma ortamının oluşturulması hem de örgütlerin teknoloji ve çeşitli ekonomik faktörler nedeniyle aksamalarla karşı karşıya kaldığı günümüz iş dünyasında performans ve çalışan memnuniyetinde iyileştirmeler arayan kuruluşlar için bilinçli farkındalık (mindfulness) önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada Türkiye' de İşletme alanında bilinçli farkındalıkla ilgili yapılan çalışmaların çeşitli kriterlere göre incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

3.ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

3.1.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; Makale ve bildirimler için temel alanı sosyal beşerî idari bilimler, bilim alanı yönetim; tezler için işletme alanı olmak üzere bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan araştırmaları yıl, dil, tür, yöntem, kullanılan ölçek, veri toplama aracı, örneklem, değişken, amaç ve sonuç yönünden inceleyerek literatüre katkı sağlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda araştırmada bilinçli farkındalık kavramına yönelik şu sorulara yanıt aranmıştır;

- ✓ Örgütsel yazında bilinçli farkındalık ile ilgili araştırmalar, **yayınlandığı yıla** göre nasıl dağılım göstermektedir?
- ✓ Araştırmalar **hangi diller** kullanılarak yazılmıştır?
- ✓ Örgütsel yazında bilinçli farkındalık ile ilgili **araştırmaların türü** nedir?
- ✓ Örgütsel yazında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan araştırmalarda hedeflenen amaçlara ulaşmak için **hangi yöntemler** kullanılmıştır?
- ✓ Örgütsel yazında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan araştırmalarda **kullanılan ölçekler** hangileridir?
- ✓ Örgütsel yazında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan **veri toplama araçları** hangileridir?
- ✓ Araştırmaların yürütüldüğü **örneklem grupları** hangileridir?
- ✓ Bilinçli Farkındalık **hangi değişkenlerle** ilişkilendirilmiştir?
- ✓ Örgütsel yazında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan **araştırmaların amaçları** nelerdir?
- ✓ Örgütsel yazında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan araştırmaların **sonuçları** nelerdir?

4.YÖNTEM

4.1.Araştırma Deseni

Araştırma deseni iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama Türkiye’de, bilinçli farkındalık ile alakalı akademik çalışmaların incelenmesi için literatür tarama yönteminin kullanılmasıdır. İkinci aşama belirli bir konuda yapılan birbirinden farklı araştırmaların bir araya getirilmesi ve elde edilen bilgilerin niteliksel ve

niceliksel olarak değerlendirilmesi (Yach, 1990; Kürü, 2021) olarak ifade edilen meta sentez yönteminin kullanılmasıdır. Belirli bir alanda belirli ölçütlere dayanarak yürütülen benzer çalışmaların yeniden yorumlanması olarak da ifade edilen meta sentez yönteminde hem nitel hem nicel veriler kullanılabilir (Dinçer, 2018). Bu bağlamda çalışmada hem nicel hem nitel veriler kullanılarak Türkiye’de bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

4.2.Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada incelenecek makale, bildiri ve kitap bölümü için YÖK Akademik veri tabanı; tezler için ise YÖK Ulusal Tez Merkezi taranmıştır. Mayıs 2023 itibariyle YÖK Akademik de yapılan tarama sonucu bilinçli farkındalık ile ilgili 161 makale, 189 bildiri, 13 kitap olduğu tespit edilmiştir. Kavram işletme bilim alanı kapsamında ele alındığından tespit edilen tüm çalışmalar değerlendirme kapsamına alınmamıştır. Makale, bildiri ve kitap için temel alan olarak sosyal, beşerî, idari bilimler, bilim alanı olarak yönetim ve strateji; tezler için ise işletme alanında yapılmış olması ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu ölçüt doğrultusunda 12 makale, 8 bildiri değerlendirme kapsamına alınmış, yönetim bilim alanında konuyla ilgili kitaba ise rastlanmamıştır. Tezler için YÖK Ulusal Tez Merkezinde “bilinçli farkındalık”, “mindfulness”, “bilgece farkındalık” anahtar kelimesi ile yapılan taramalarda 324 lisansüstü tez olduğu tespit edilmiştir. Tezler incelendiğinde İşletme alanında yapılan 14 lisansüstü tez olduğu görülerek araştırma kapsamına alınmıştır. Güvenilirlik açısından her bir çalışma bir kereye mahsus olmak üzere değerlendirmeye alınmıştır. Ulaşılan bildiri ve makalelerin bazılarının yüksek lisans tezinden türettiği ya da bildirilerin ayrıca makale olarak yayımlandığı anlaşılmış ve bu çalışmalar tekrar bildiri veya makale olarak ele alınmamıştır. Sonuç olarak 4 makale, 3 bildiri ve 14 lisansüstü tez olmak üzere 21 araştırma değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Araştırma, ölçüt örnekleme yöntemi dikkate alınarak yürütülmüştür. Bu kapsamda işletme ve yönetim alanında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan makale, bildiri, kitap ve tez olmak üzere farklı türdeki tüm araştırmalar değerlendirme kapsamına alınmıştır. Ölçüt örnekleme dikkate alındığında örneklem seçerken belirlenen ölçütler: Araştırmada kullanılan lisansüstü tezlerin “bilinçli farkındalık” terimini içermesi, işletme alanında yapılmış olması ve araştırmayı tanımlayıcı bilgilerin açık ve net bir şekilde ifade edilmiş olmasıdır. Makale, bildiri ve kitap için belirlenen ölçütler ise sosyal, beşerî ve idari bilimler temel alanında yönetim ve strateji, organizasyon bilim alanında yapılmış olması, “bilinçli farkındalık”

terimini içermesi ve araştırmayı tanımlayıcı bilgilerin açık ve net bir şekilde ifade edilmiş olmasıdır. Belirlenen bütün ölçütler dikkate alınarak araştırma hazırlanmış, seçilen makale, bildiri ve lisansüstü tezler ayrıntılı olarak ele alınıp incelenerek elde edilen veriler “Bilinçli Farkındalıkla İlgili Yapılan Çalışmaları Değerlendirme Formu” na aktarılmıştır. Her bir çalışma form da kodlanarak gösterilmiştir. (Tez1: T1..., Makale1:M1..., Bildiri1: B1...) Sınıflandırılmış ve kategorize edilmiş veriler ortak temalar altında bir araya getirilerek yıl, dil, tür, yöntem, kullanılan ölçek, veri toplama aracı, örneklem, değişken, amaç ve sonuç gibi çeşitli kriterlere göre değerlendirilmiştir.

5.BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında yapılan değerlendirme sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. İşletme ve yönetim alanında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan araştırmalar; yıl, dil, tür, yöntem, kullanılan ölçek, veri toplama aracı, örneklem, değişken, amaç ve sonuç olmak üzere çeşitli kriterlere göre incelenmiştir.

Bilinçli Farkındalık ile ilgili yapılmış akademik araştırmaların yayımlandıkları yıllara ilişkin bulgular Tablo-1’deki gibidir:

Tablo 1. Akademik Araştırmaların Yayımlandıkları Yıllara İlişkin Bulgular

Araştırma Yılı	Çalışmalar	f	Yüzde
2014	B2	1	4,7
2015	T15	1	4,7
2017	T2, T8, M2	3	14,28
2018	M4, B3	2	9,52
2019	T1, T3, T4	3	14,28
2020	T5, M3	2	9,52
2021	T6, T7, M1, B1,T13	5	23,80
2022	T10	1	4,7
2023	T9, T11, T12	3	14,28
Toplam:		21	100

Tablo-1 incelendiğinde bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan araştırmaların en çok f(4) 2021 yılında (T6, T7, M1, B1,T13) yapıldığı daha sonra 2017, 2019 ve 2023 f(3) yıllarında yapıldığı görülmektedir. Ayrıca kavramın işletme ve yönetim alanında ilk kez 2014 yılında bildiri (B2) olarak ele alındığı ve 2021 yılı itibariyle çalışma sayısının arttığı f(4) söylenebilir. 2014 öncesi ve 2016 yılında işletme ve yönetim alanında bilinçli farkındalık ile ilgili araştırmalara rastlanmamakla birlikte kavramın yaklaşık 10 yıldır bu alanda ele alındığını söylemek mümkündür.

Bilinçli Farkındalık ile ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan dile ilişkin bulgular Tablo-2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Akademik Araştırmalarda Kullanılan Dile İlişkin Bulgular

Araştırma Dili	Çalışmalar	f	Yüzde
Türkçe	T1, T3, T5, T6, T7, M2, M3, M4, B1, B2, B3, T11, T12, T13, T14	15	71,4
İngilizce	T2, T4, T8, M1,T9, T10	6	28,6
Toplam:		21	100

Tablo-2 incelendiğinde araştırmalarda ağırlıklı olarak Türkçe f(15) kullanıldığı yanı sıra İngilizce f(6) çalışmaların da yer aldığı görülmektedir.

Bilinçli Farkındalık ile ilgili yapılan araştırmaların türlerine ilişkin bulgular Tablo-3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Akademik Araştırmaların Türlerine İlişkin Bulgular

Araştırma Türü	Çalışmalar	f	Yüzde
Tez	T1, T2, T3, T4, T5, T6, T7, T8,T9, T10, T11, T12, T13, T14	14	66,6
Makale	M1, M2, M3, M4	4	19,04
Bildiri	B1, B2, B3	3	14,28
Toplam:		21	100

Tablo-3 incelendiğinde bilinçli farkındalığın tez f(14), makale f(4) ve bildiri f(3) türlerinde ele alındığı görülmektedir. Oransal olarak incelendiğinde bilinçli farkındalık kavramının %66,6 oranla tez çalışması olarak incelendiğini söylemek mümkündür. Yanı sıra %19,04 oranında makale ve %14,28 oranında bildiri türünde ele alındığı anlaşılmaktadır.

Bilinçli Farkındalık ile ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan yöntemle ilişkin bulgular Tablo-4’de yer almaktadır.

Tablo 4. Akademik Araştırmalarda Kullanılan Yönteme İlişkin Bulgular

Araştırma Dili	Çalışmalar	f	Yüzde
Nicel Yöntemler	T1, T3, T5, T6, T7, T8, T10, T11, T12, T13, T14, M2, M3, B1, B2	15	71,4
Nitel Yöntemler	T2, T4, M1, M4, B3	5	23,8
Karma Yöntemler	T9	1	4,8
Toplam:		21	100

Tablo-4 incelendiğinde bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan çeşitli araştırmaların nicel f(16) ve nitel f(5) yöntemler kullanılarak gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. T1, T3, T5, T6, T7, T8, T10, T11, T12, T13, T14, M2, M3, B1, B2 olarak kodlanan araştırmalarda nicel yöntemlerin %71,4 oranında kullanıldığı görülürken T2, T4, M1, M4, B3 olarak kodlanan araştırmalarda %23,8 oranında nitel yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Yalnız bir tez çalışmasında f(T9) karma yöntemlerin kullanıldığı görülmüştür. Bu bağlamda nicel yöntemlerin özellikle tez çalışmalarında daha fazla tercih edildiğini söylemek mümkündür.

Bilinçli Farkındalık ile ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan ölçeklere ilişkin bulgular Tablo-5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Akademik Araştırmalarda Kullanılan Ölçeklere İlişkin Bulgular

Ölçekler	Çalışmalar	f	Yüzde
Langer Farkındalık Ölçeği	T1	1	4,7
Brown ve Ryan (2003)	T3, T5, T6, M3, B1, B2, T10, T12, T13	9	42,8
Manier (2019)	T7,	1	4,7
Feldman, Hayes, Kumar, Greeson ve Laurenceau (2007)	T8	1	4,7
Lau ve arkadaşları (2006)	M2, T11	2	9,5
Ghorbani, Watson ve Hargis (2008)	T14	1	4,7
Toplam:		10	100

Tablo-5 incelendiğinde bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan çalışmalarda Langer Farkındalık Ölçeği, Brown ve Ryan (2003), Manier (2019), Feldman, Hayes, Kumar, Greeson ve Laurenceau (2007), Ghorbani, Watson ve Hargis (2008), Lau ve arkadaşları (2006) tarafından geliştirilen Bilinçli Farkındalık Ölçeği kullanıldığı görülmektedir. Brown ve Ryan tarafından geliştirilen ölçeğin toplam çalışmalar içerisinde %42 oranında ağırlıklı olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Bilinçli Farkındalık ile ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin bulgular Tablo-6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Akademik Araştırmalarda Kullanılan Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular

Veri Toplama Aracı	Çalışmalar	f	Yüzde
Anket	T1, T3, T5, T6, T7, T8, T9, T10, T11, T12, T13, T14, M2, M3, B1, B2	16	76,2
Görüşme	T2	1	4,7
Odak Grup Görüşmesi	T4, T9	2	9,5
Derleme	M1, M4, B3	3	14,2
Toplam:		15	100

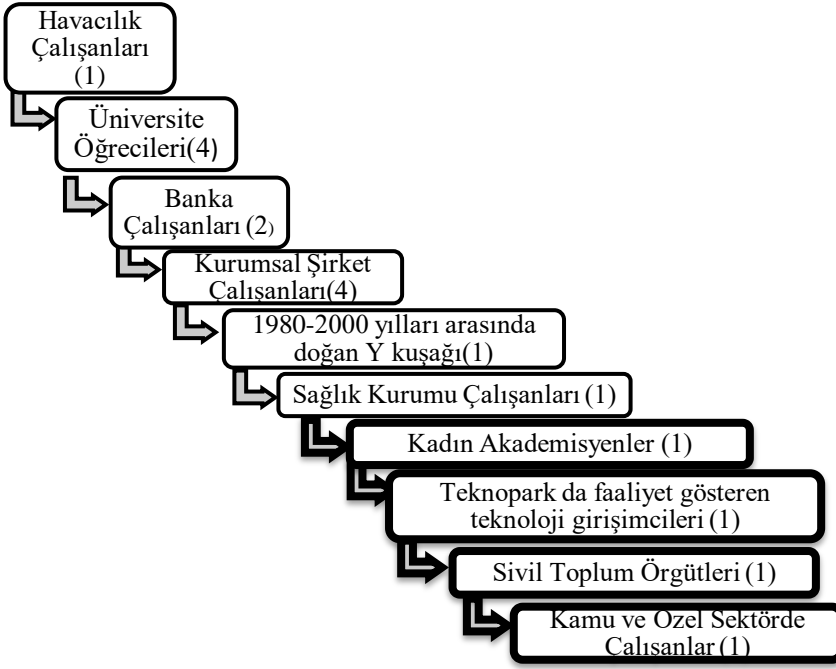
Tablo-6 incelendiğinde bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan çalışmalarda veri toplama aracı olarak anket f(16), görüşme f(1), odak grup görüşmesi f(2), derleme f(3) araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu araçlar içerisinde %76,2 oranla anket en büyük paya sahiptir. Tez çalışmalarında da daha çok anket veri toplama aracının kullanıldığı söylenebilir.

Bilinçli Farkındalık ile ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan örneklem yöntemine ilişkin bulgular Tablo-7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Akademik Araştırmalarda Kullanılan Örneklem Yöntemine İlişkin Bulgular

Örneklem Yöntemi	Çalışmalar	f	Yüzde
Tabakalı Örneklem Yöntemi	T1	1	4,8
Maksimum Çeşitlilik Yöntemi	T2	1	4,8
Kartopu Örneklem Yöntemi	T3, T12, T13	3	14,3
Kolayda Örneklem Yöntemi	M2, M3, T4, T5, T6, T8, B2, T9, T10, T11, T14	11	52,3
Tam Sayım Örneklem Yöntemi	B1, T7	2	9,5
Toplam:		12	100

Tablo 7 incelendiğinde bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok (%52,3) kolayda örneklem yöntemi f(11) kullanılarak yürütüldüğü görülmektedir. Özellikle makale ve tez türündeki araştırmalarda kolayda örneklem yönteminin tercih edildiğini söylemek mümkündür. Yanı sıra tam sayım örneklem yöntemi f(2), tabakalı örneklem yöntemi f(1), maksimum çeşitlilik örneklem yöntemi f(1), kartopu örneklem yöntemi f(3) gibi örneklem yöntemlerinin de tercih edildiği görülmektedir. Araştırmalarda veri toplanan örneklem grupları ise şekil 1’ de gösterilmiştir.

Şekil 1. Bilinçli Farkındalık ile ilgili Yürütülen Araştırmalarda Kullanılan Örneklem Gruplarına İlişkin Bulgular

Şekil-1 incelendiğinde, akademik çalışmalara “havacılık çalışanları, üniversite öğrencileri, banka çalışanları, kurumsal şirket çalışanları, Y kuşağı, sağlık çalışanları ve kadın akademisyenler” gibi örneklem gruplarının veri sağlamış oldukları görülebilir. Bu bağlamda yedi farklı örneklem grubu çalışmalarda tercih edilmiştir. Bu gruplardan en fazla f (4) “üniversite öğrencileri” (B2, M3, T4, T5) tercih edildiği tespit edilmiştir. Araştırmacılar tarafından ikinci f (3) olarak tercih edilen örneklem grubunun ise “kurumsal şirket çalışanları” (T1, T6, T8, T10) olduğu söylenebilir. Daha sonra sırasıyla “havacılık çalışanları” (B1), “banka çalışanları” (M2, T11), “Y Kuşağı” (T2), “Sağlık Çalışanları” (T3), “Kadın Akademisyenler” (T7), Teknoloji Girişimcileri (T12), Sivil Toplum Örgütleri (T13), Kamu ve Özel Sektör çalışanları (T14) akademik çalışmalara veri sağlayan örneklem grupları olarak saptanmıştır.

Bilinçli Farkındalık ile ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan değişkenlere ilişkin bulgular Tablo-8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Akademik Araştırmalarda Kullanılan Değişkenlere İlişkin Bulgular

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	Çalışmalar	f
Bilinçli Farkındalık	Anlamli İş	T1	1
Bilinçli Farkındalık	Y Kuşağı Tüketim Anlayışı	T2	1
Bilinçli Farkındalık	Çalışanların İyi Oluş Hali	T3	1
Bilinçli Farkındalık	Tüketim Alışkanlıkları	T4	1
Bilinçli Farkındalık	Örgütsel Stres, İş Performansı, İş Tatmini, İş Tutkunluk ve Tükenmişlik	T6, M2, T14	3
Bilinçli Farkındalık	Örgütsel Çıktılar	T7	1
Bilinçli Farkındalık	Etik Davranış	T8	1
Bilinçli Farkındalık	Öz yeterlilik Algısı	M1	1
Bilinçli Farkındalık	Eleştirel Düşünce	M3	1
Bilinçli Farkındalık	Kişilerarası çatışma	B2	1
Bilinçli Farkındalık	Algılanan stres, Öz farkındalık, Öz-yeterlik, İyilik hali ve Dayanıklılık düzeylerinde	T10	1
Bilinçli Farkındalık	Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	T13	1
Öz yeterlilik Algısı	Bilinçli Farkındalık	T5	1
Çalışma Yaşam Kalitesi	Bilinçli Farkındalık	T7	1

Hedef Yönelimi	Bilinçli Farkındalık	T8	1
Demografik Değişkenler	Bilinçli Farkındalık	B1	1
Toplam:		13	

Tablo 8 incelendiğinde bağımsız değişken olarak bilinçli farkındalık; “anlamli iş”, “Y Kuşağı Tüketim Anlayışı”, “Çalışanların İyi Oluş Hali”, “Tüketim Alışkanlıkları”, “Örgütsel Stres, İş Performansı, İş Tatmini, İş Tutkunluk ve Tükenmişlik”, “Örgütsel Çıktılar”, “İş Tatmini”, “Etik Davranış”, “Öz yeterlilik Algısı”, “Eleştirel Düşünce”, “Kişilerarası çatışma” gibi bağımlı değişkenlerle birlikte ele alınmıştır. Bağımlı değişken olarak bilinçli farkındalık; “Öz yeterlilik Algısı”, “Çalışma Yaşam Kalitesi”, “Hedef Yönelimi”, “Demografik Değişkenler” gibi bağımlı değişkenler ile ele alınmıştır. Bilinçli farkındalık kavramının daha çok bağımsız değişken f (10) olarak ele alındığı görülmektedir. Bu bağlamda bilinçli farkındalığın sonuçları üzerine araştırmaların yoğunlaştığı, öncülleri üzerine yapılan araştırmaların f (4) daha az olduğu söylenebilir. Yanı sıra bilinçli farkındalığın bazı çalışmalarda (T11, T12) aracı değişken olarak ele alındığı da görülmektedir.

Bilinçli Farkındalık ile ilgili yapılan araştırmaların amaçlarına ilişkin bulgular Tablo-9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Akademik Araştırmaların Amaçlarına İlişkin Bulgular

Amaçlar	Çalışmalar	f
<i>“Kurumsal işletmelerdeki beyaz yakalıların kendi bilinçli farkındalık düzeylerine göre gösterdikleri performansın, anlamli işe olan etkisi sürecinde örgütsel farkındalığın yerini ve rolünü belirlemektir”.</i>	T1	1
<i>“1980-2000 yılları arasında doğan Y kuşağının, bilinçli farkındalık tüketimi kavramını nasıl algıladığı ve tanımladığını, bilinçli bir zihniyete sahip olup olmadıklarını, böyle bir zihniyete sahip değillerse böyle bir zihin yapısı oluşturmaya açık olup olmadıklarını araştırmayı hedeflemektedir”.</i>	T2	1

<i>“Bilinçli farkındalık ve pozitif psikolojik sermayenin çalışanların iyi oluş hali üzerindeki rolünün incelenmesidir”.</i>	T3	1
<i>“Bu araştırmanın amacı bireylerin tüketim alışkanlıklarının bilinçli farkındalık becerilerine göre değişip değişmediğini tespit etmektir. Deney grubu ve kontrol grubu arasındaki farklılıkları araştırarak bu eksik kalan noktaya ışık tutmak ve yeni araştırmalara yönelik sorular önermektir”.</i>	T4	1
<i>“Üniversite öğrencilerinin öz yeterlik algısının bilinçli farkındalık ve benlik saygısı üzerindeki etkisini belirlemektir”.</i>	T5	1
<i>“Bilinçli farkındalık ile örgütsel stres, iş performansı, iş tatmini, işe tutkunluk ve tükenmişlik arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkide psikolojik sermayenin ve öz-düzenlemenin aracı rolünü analiz etmektir”.</i>	T6	1
<i>“Örgütsel olarak müdahale edilebilir nitelikte olan çalışma yaşamı kalitesini oluşturan etmenlerin, örgütsel birçok çıktıda pozitif değişimler yaratan bilinçli farkındalığa etkisini ortaya koymak, bilinçli farkındalığın örgütsel çıktılara kadın akademisyenler bağlamında etkisinin varlığı araştırılmış ve çalışma yaşamı kalitesinin olumlu örgütsel çıktılara etkisinde bilinçli farkındalığın aracı etkisini tespit etmek amaçlanmıştır”.</i>	T7	1
<i>“Bilinçli farkındalığın bağlamsal ve bireysel öncellerini ve etik davranış ile ilişkisini ortaya koyarak literatürdeki bir boşluğu doldurmaktadır”.</i>	T8	1
<i>“Keyif alma, sosyal etkileşim ve farkındalık temelli insan-bilgisayar etkileşiminin satın alma niyeti üzerindeki etkileri deneysel bir yöntemle ortaya koymaktır”.</i>	T9	1
<i>“COVID-19 salgını sırasında, Türkiye’de uzaktan çalışanların algıladıkları stres, iyilik hali, öz farkındalık, öz-yeterlik ve dayanıklılık düzeyleri, çalışmanın yazarı tarafından verilen sekiz haftalık çevrimiçi (online) Mindfulness Temelli Stres Azaltma (MBSR) Programı’nın uygulanmasından önce ve sonra olarak</i>	T10	1

incelenmektedir”.

<i>“Bu çalışmada öğrenme odaklılığın proaktif davranışlar ve yaşam tatmini üzerindeki etkisinde bilgece farkındalık ve iş zanaatkârlığının aracılık rolü incelenmiştir”.</i>	T11	1
<i>“Çalışmada girişimcilerin sosyal kimlik algılarının metanet ve psikolojik iyi oluş düzeyine etkisi ve bu etkide bilinçli farkındalığın aracılık rolünün test edilmesi amaçlanmıştır”.</i>	T12	1
<i>“Bu çalışmanın temel amacı, proaktif kişilik yapısının ve bilinçli farkındalığın bireylerin örgütte yer alan diğer üyelere veya örgütlerine yönelik sergilediği vatandaşlık davranışına olan etkilerini ortaya çıkarmaktır”.</i>	T13	1
<i>“Bu çalışmada, iş tatminini etkileyen birtakım etkenler incelenmiş olup, bunlardan duygu düzenleme becerisi ve bilgece farkındalığın iş tatmini ile olan ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır”.</i>	T14	1
<i>“Bu çalışmada bilinçli farkındalık ve öz-yeterlik kavramları teorik olarak incelenmesi amaçlanmıştır”.</i>	M1	1
<i>“Bilinçli farkındalık ve örgütsel stres kaynakları arasındaki ilişkiyi belirlemektir”.</i>	M2	1
<i>“Sağlık yönetimi öğrencilerinin bilinçli farkındalıklarının ve empatik eğilimlerinin eleştirel düşünmeye etkisini incelemektir”.</i>	M3	1
<i>“Bu çalışmada bilinçli farkındalık kavramı, pozitif psikoloji ekseninde ele alınmış olup hem bireylerin hem de örgütlerin başarıya ulaşmaları açısından önemi irdelenmiştir”.</i>	M4	1
<i>“Havaalanı çalışanlarının bilinçli farkındalık düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir”.</i>	B1	1
<i>“Bilinçli farkındalık ve öz-bilincin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarına olan etkilerinin ortaya çıkarılmasıdır”.</i>	B2	1

“Bu araştırma ile Sosyal Bilişsel Teori (Bandura, 2001) ve Sosyal Mübadele Teorisi (Blau, 1964) teorilerine dayanarak çalışanların örgütsel adalet algısı ve örgütsel vatandaşlık davranışları ilişkisinde iş tatmini ve örgütsel bağlılığın aracılık etkisi ve tüm bu ilişkilerde bilinçli farkındalığın düzenleyici rolü teorik olarak incelenmiştir”.

B3

1

Tablo-9 değerlendirildiğinde genel olarak bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan çalışmaların amaçlarının farklılık gösterdiği söylenebilir.

Bilinçli Farkındalık ile ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo-10’da yer almaktadır.

Tablo 10. Akademik Araştırmaların Sonucuna İlişkin Bulgular

Sonuçlar	Çalışmalar	f
<i>“Bilinçli farkındalığın anlamlı işe olan etkisinin örgütsel farkındalığın düzenleyici değişken olarak modele dahil edilmesiyle artış gösterdiği; ancak bu etkinin zayıf derecede olduğu tespit edilmiştir”.</i>	T1	1
<i>“1980-2000 yılları arasında doğan Y kuşağının, bilinçli farkındalık tüketimi kavramını nasıl algıladığı ve tanımladığını, bilinçli bir zihniyete sahip olup olmadıklarını, böyle bir zihniyete sahip değillerse böyle bir zihin yapısı oluşturmaya açık olup olmadıklarını araştırmayı hedeflemektedir”.</i>	T2	1
<i>“Pozitif psikolojik sermaye bilinçli farkındalık ve iş yeri iyi oluşu arasındaki ilişkide tam aracılık rolü görürken; bilinçli farkındalık-özel iyi oluş ve bilinçli farkındalık-psikolojik iyi oluş ilişkisinde ise kısmi aracılık rolü görmektedir.”</i>	T3	1
<i>“Kişilerin tüketim alışkanlıkları ve bilinçli farkındalık arasında bir ilişki olduğunu doğrulamaktadır”.</i>	T4	1
<i>“Bilinçli farkındalık ile öz yeterlik arasında zayıf ve negatif bir korelasyon, benlik saygısı ile orta şiddette negatif bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Öz yeterliğin, benlik saygısı ve bilinçli farkındalık üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir”.</i>	T5	1

<i>“Bilinçli farkındalık örgütsel stres üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Bilinçli farkındalık iş performansı üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Bilinçli farkındalık iş tatmini üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Bilinçli farkındalık ile iş tatmini arasındaki ilişkide psikolojik sermaye ve öz-düzenleme aracı bir role sahiptir. Bilinçli farkındalık işe tutkunluk üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Bilinçli farkındalık tükenmişlik üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Bilinçli farkındalık ile tükenmişlik arasındaki ilişkide psikolojik sermaye ve öz-düzenleme aracı bir role sahiptir”.</i>	T6	1
<i>“Çalışma yaşamı kalitesi bilinçli farkındalığı pozitif yönde etkilemektedir. Aynı zamanda bilinçli farkındalığın işyeri mutluluğu ve iş tatmini gibi olumlu örgütsel çıktılara pozitif yönlü etkisi tespit edilmiştir. Buna ek olarak, çalışma yaşamı kalitesinin işyeri mutluluğuna ve iş tatminine etkisinde, bilinçli farkındalık kısmi aracılık rolü üstlenmektedir”.</i>	T7	1
<i>“Birincisi, bireysel, örgütsel ve genel boyutlarda faydacılığı hedefleyen yardımsever etik iklim tipinin çalışanların bilinçli farkındalık düzeyi üzerinde olumlu yönde anlamlı katkıya sahip olduğudur. İkincisi, hedef yöneliminin bilinçli farkındalık üzerinde anlamlı katkılarının olduğu; uzmanlaşma ve ondan daha az düzeyde de olsa performans yaklaşma yönelimlerinin katkıları olumluyken performans kaçınma yöneliminin katkısının olumsuz yönde olduğu sonucudur. Son olarak da bilinçli farkındalığın etik davranış üzerinde olumlu yönde anlamlı katkısının olduğu ve geleneksel sonrası ahlaki seviyeyi yordadığı görülmüştür”.</i>	T8	1
<i>“Sonuç olarak, farkındalık temelli mobil uygulamalara oyunlaştırmanın dahil edilmesi, kullanıcıların uygulamayı kullanma motivasyonunu artırabilir ve böylece farkındalık uygulamalarının faydalarını en üst düzeye çıkarabilir”.</i>	T9	1
<i>“Bu çalışma ve COVID-19 salgını deneyimi, psikolojik sermayenin kuruluşlar için çok önemli olduğunu gösterdi. Farkındalık temelli stres azaltma programı olan MBSR’ nin, çalışanların zorlu durumlarda başa çıkma yeteneklerini geliştirdiği tespit edildi”.</i>	T10	1
<i>“Öğrenme odaklılık, bilgece farkındalık ve iş zanaatkarlığı düzeyleri yüksek olan bireylerin örgüt içerisinde istihdamının ve elde tutulmasının, proaktif davranış sergileme düzeylerinin ve yaşam tatmini seviyelerinin de yükselmesine neden</i>	T11	1

olmaktadır”.

“İyi oluş ve metanet düzeyi yüksek girişimciler, başarılı girişimleri sürdürme, zorlu koşullarda ayakta kalma, fırsatları değerlendirme, firma performansını artırma gibi olumlu sonuçları elde edecektir. Bu beceriler ise bilinçli farkındalık ile kazanılabilir”.

T12 1

“Çalışmanın sonucunda, proaktif kişiliğin örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarından olan diğerkâmlık, vicdanlılık, nezaket, centilmenlik ve sivil erdem davranışlarını artırdığı bulunmuştur. Aynı zamanda proaktif kişiliğe sahip bireylerin bilinçli farkındalıklarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır”.

T13 1

“Yapılan analizler sonucunda iş tatminini; eğitim durumu, sektör, yaş, iş deneyimi, bilgece farkındalık düzeyi, genel hayat memnuniyetinin anlamlı düzeyde etkiledikleri görülmüştür”.

T14 1

“Sonuç olarak literatür taraması doğrultusunda bilinçli farkındalık ile öz-yeterlik arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu ifade edilebilir”.

M1 1

“Bilinçli farkındalığın örgütsel stres kaynaklarıyla ilişkili olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan fark testlerinde bilinçli farkındalığa sahip olma ve örgütsel stres kaynaklarını hissetme anlamında hem kadın ve erkek hem de farklı yaş grubu banka çalışanları arasında bir farklılık olmadığı görülmüştür”.

M2 1

“Düzenli olarak sosyal aktivite yapanların empatik eğilimlerinin daha yüksek olduğu, son sınıf öğrencilerinin diğerlerine göre eleştirel yeteneğin daha yüksek olduğu ve aile gelir düzeyi yüksek olanların empatik ve eleştirel yeteneğinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bilinçli farkındalık ve empatik eğilim eleştirel düşünceyi pozitif yönde etkilemektedir”.

M3 1

“Bilinçli farkındalığa temel oluşturan kişilik özellikleri, bilinçli farkındalık stratejileri ve dayandığı kuramsal temeller, bilinçli farkındalık boyutları ve temel tutumlar gibi konular bağlamında açıklamalarda bulunulmuştur”.

M4 1

“Havacılık çalışanlarının bilinçli farkındalık düzeyleri onların

B1 1

yaş ve toplam kıdeme göre farklılaşmakta, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, idari görev, çalışma şekli ve firmadaki kıdem açısından herhangi bir farklılık göstermemektedir”.

“Bilinçli farkındalık ile öz-bilinç ’in alt boyutlarında içsel öz-farkındalık, stil bilinçliliği, görünüm bilinçliliği ve sosyal anksiyete faktörlerinin yapıcı ve olumlu çatışma çözme süreçleri açısından önemli rolleri olduğunu ortaya çıkarmıştır”.

B2

1

“Bu çalışmanın sonucunda, mevcut literatüre iki anlamda katkı sağlandığı düşünülmektedir; a) durumsal indirekt etki analizi kullanılarak bilinçli farkındalığın düzenleyici rolüne dikkat çekilmiştir, b) Yazında zaten var olan ve oturmuş olan aracı etki denklemindeki değişkenler arasındaki ilişki yeniden sorgulanmıştır”.

B3

1

Tablo-10’ dan da anlaşılacağı gibi bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan çalışmalarda birbirinden farklı sonuçların ortaya çıktığı görülebilir. Bilinçli farkındalık ile ilgili bazı dikkat çeken sonuçları şu şekilde ifade etmek mümkündür. “Bilinçli farkındalığın anlamlı iş’ i etkilediği”, “Y kuşağının bilinçli farkındalık tüketimi konusunda yeterli bilince sahip olmadığı”, “Bireylerin tüketim alışkanlıkları ile bilinçli farkındalık arasında ilişki olduğu”, “Bilinçli farkındalığın örgütsel stresi negatif, iş performansını ise pozitif etkilediği”, “Bilinçli farkındalığın iş yeri mutluluğu ve iş yeri tatmini gibi olumlu örgütsel çıktıları pozitif etkilediği”, “Farkındalığın zorlu durumlarla başa çıkma becerisini geliştirdiği”, “Bilinçli farkındalığın proaktif davranış sergileme düzeyini ve yaşam tatminini arttırdığı”, “Girişimcilerin iyi oluş düzeyine dolaylı olarak katkı sunduğu”, “Proaktif kişiliğe sahip bireylerin bilinçli farkındalığının arttığı”, “İş tatminini etkileyen unsurlar arasında bilinçli farkındalığın da yer aldığı” sonuçlarına ulaşıldığı tespit edilmiştir.

6. SONUÇ ve TARTIŞMA

Türkiye’ de işletme alanında bilinçli farkındalık ile ilgili akademik çalışmaların içerik analizi yöntemi kullanılarak analizinin amaçlandığı bu çalışmada, “Türkiye’ de, bilinçli farkındalık ile ilgili işletme alanında yapılan çalışmalarda nasıl bir eğilim vardır?” şeklindeki temel soruya ve bu bağlamda da on altı soruya yanıt aranmıştır. Tez türündeki akademik çalışmalara “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı” kullanılarak ulaşılmaya çalışılırken Makale, Bildiri ve Kitap türündeki çalışmalara “YÖK Akademik Veri Tabanı” kullanılarak ulaşılmıştır. Bu kapsamda belirlenen kriterlere ve tarama yapılan veri tabanlarına

göre Türkiye’ de işletme alanında bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan ilk çalışmanın 2014 yılında bildiri türünde yapıldığı görülmektedir. Konu ile ilgili farklı türdeki çalışmaların 2017 yılından itibaren ele alındığı konuya olan ilginin özellikle 2021 yılında artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Yapılan akademik çalışmaların ağırlıklı olarak Türkçe olduğu ancak İngilizce çalışmalara da yer verildiği görülmektedir.

Bilinçli farkındalık ile ilgili gerçekleştirilen çalışmaların daha çok tez türünde olduğu ve nicel yöntemlerin daha çok tercih edildiği önemli araştırma bulgularından birini oluşturmaktadır. Bu durum kavramın işletme literatüründe yeni ele alınmasına bağlı olarak kapsamlı inceleme gereği duyulmasından kaynaklanabilir. Nicel yöntemlerin kullanılmasına bağlı olarak veri toplama araçları içerisinde çoğunlukla anket tercih edildiği görülmektedir. Örneklem grupları değişiklik göstermekle birlikte örnekleme yöntemlerinden çoğunlukla kolayda örnekleme yönteminin tercih edildiği ifade edilebilir. Örneklem grubu olarak ise daha çok üniversite öğrencileri ve kurumsal şirket çalışanlarından veri elde edildiği görülmektedir.

Bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan çalışmalarda birbirinden farklı sonuçların ortaya çıktığı görülebilir. Bilinçli farkındalık ile ilgili bazı dikkat çeken sonuçları şu şekilde ifade etmek mümkündür. “Bilinçli farkındalığın anlamlı iş’ i etkilediği”, “Y kuşağının bilinçli farkındalık tüketimi konusunda yeterli bilince sahip olmadığı”, “Bireylerin tüketim alışkanlıkları ile bilinçli farkındalık arasında ilişki olduğu”, “Bilinçli farkındalığın örgütsel stresi negatif, iş performansını ise pozitif etkilediği”, “Bilinçli farkındalığın iş yeri mutluluğu ve iş yeri tatmini gibi olumlu örgütsel çıktıları pozitif etkilediği”, “Girişimcilerin iyi oluş düzeyini etkilediği” şeklindedir.

Gerçekleştirilmiş olan akademik çalışmaların sonuçlarından hareketle “bilinçli farkındalık” konusunun ulusal literatürde ve işletme alanında kısıtlı olarak ele alındığı söylenebilir. Özellikle psikoloji alanında uzun yıllar tedavi amaçla kullanılan bilinçli farkındalığın son yıllarda işletmelerde olumlu örgütsel çıktılar elde edebilmek amacıyla incelenmeye başladığı görülmektedir (Yıldız ve Develi, 2018).

Günümüzün rekabete dayalı yoğun çalışma ortamı çalışanların stres, çatışma gibi sorunlar yaşamasına neden olabileceği gibi iyi oluşlarını da olumsuz etkileyebilmektedir (Develi, Güğercin ve İplik, 2017). Bilinçli farkındalık becerileri olumsuz örgütsel çıktılarının önlenmesinde önemli bir değişken olarak görülmüş ve literatürde yerini almıştır.

Yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda;

➤ Yöneticilere yönelik;

- ✓ İşletme yöneticileri her şeyden önce çalışanların fikirlerinin önemsendiği, katılımın sağlandığı, etkin iletişim kanallarının olduğu bir örgüt kültürü oluşturarak örgütsel stres, çatışma gibi bazı sorunları önleyebilir.
- ✓ “Bilinçli Farkındalık” ile ilgili hizmet içi eğitimler verilebilir.
- ✓ İşe alım süreçlerinde adayların bilinçli farkındalık becerilerine sahip olup olmadığı ölçülebilir. Böylelikle eğitim maliyeti azaltılabilir.
- ✓ Teknolojinin sunduğu olanaklardan yararlanarak oryantasyon süreçlerinde bilinçli farkındalık konusunda tanıtıcı-bilgilendirici eğitimler verilebilir.

➤ Araştırmacılara yönelik;

- ✓ Bilinçli farkındalık kavramı farklı değişkenlerle birlikte ele alınabilir.
- ✓ Özellikle bilinçli farkındalığın öncüllerine yönelik çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir. Bilinçli farkındalığın çıktılarından ziyade öncüllerini ele alan çalışmalara yer verilebilir.
- ✓ Bilinçli farkındalık kavramı Emniyet mensupları, Sağlık çalışanları, Yükseköğretim Kurumu gibi yoğun ve stresli çalışma saatlerine sahip meslek gruplarına yönelik olarak farklı örneklem gruplarında ele alınabilir.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Akçakanat, T., Köse, S., (2018). Bilinçli Farkındalık (Mindfulness): Kavramsal Bir Araştırma. Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi. Cilt2. Sayı 2. s. 16-28.
- Albayrak, C. (2020). Polis memularının bilinçli farkındalık ve stres ile başa çıkma durumları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi
- Brown, K. W., Ryan, R. M., & Creswell, J. D. (2007). Mindfulness: Theoretical Foundations And Evidence For Its Salutary Effects. *Psychological inquiry*, 18(4), 211-237.
- Dale, E. (2011). Paying Attention To Mindfulness And Its Effects On Task Performance In The Workplace. *Journal Of Management*, 37(4), 997-1018.
- Dane, E. and Brummel, B.J. (2013), "Examining workplace mindfulness and its relations to job performance and turnover intention", *Human Relations*, Vol. 67 No. 1, pp. 105-28.
- Deniz, M. E., Erus, S. M., & Büyükcebeci, A. (2017). Bilinçli Farkındalık İle Psikolojik İyi Oluş İlişkisinde Duygusal Zekânın Aracılık Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 7(47), 17-31.
- Diñer, S. (2018). Content analysis in scientific research: Meta-analysis, meta-synthesis, and descriptive content analysis. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 7(1), 176-190.
- Develi, A., Güğerçin, S., & İplik, E. (2017). Bilinçli farkındalık ve örgütsel stres kaynakları: Banka çalışanları örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 3(2), 44-51.
- Kabat-Zinn, J. (1991), *Full Catastrophe Living: Using the Wisdom of your Body and Mind to Face Stress, Pain, and Illness*, Delta Trade Paperbacks, New York, NY.
- Kürü, S. A. (2021). Meta-Analiz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 215-229.
- Passmore, J. (2019). Mindfulness in organizations (part 1): a critical literature review. *Industrial and commercial training*.
- Petchsawang, P., & McLean, G. N. (2017). Workplace spirituality, mindfulness meditation, and work engagement. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, 14(3), 216-244.

Reb, J., Narayanan, J., & Ho, Z. W. (2015). Mindfulness at work: Antecedents and consequences of employee awareness and absent-mindedness. *Mindfulness*, 6, 111-122.

Spence, G. (2008). *New directions in evidence-based coaching: Investigations into the impact of mindfulness training on goal attainment and well-being*. VDM Publishing.

Yach, D. (1990). Meta-analysis in epidemiology. *South African Medical Journal*, 78(7).

Yang, S., Meredith, P., & Khan, A. (2017). Is mindfulness associated with stress and burnout among mental health professionals in Singapore?. *Psychology, Health & Medicine*, 22(6), 673-679.

Araştırmada Analiz Edilen Kaynaklar

B1: Canbek, M., Güngören, M. & Kanbur, E. (2021). Havacılık çalışanlarının bilinçli farkındalık düzeylerinin demografik değişkenlere göre incelenmesi: Fraport TAV Antalya Havalimanı örneği. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(77), 3215-3221.

B2: Çelik, D., Çetin, F.,(2014). Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Bilinçli Farkındalık Ve Öz-Bilinç' in Rolü, *Research Journal of Business & Management - RJBm* (2014), Vol.1 (1)

B3: Yıldız, B., Develi, A., (2018), Algılanan Örgütsel Adalet, İş Tatmini, Örgütsel Bağlılık Ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi: Bilinçli Farkındalığın Düzenleyici Rolü, 4th Global Business Research Congress (GBRC - 2018), Vol.7-p.263-267.

M1: Cede, Ç. Ş., & Gözen, A. (2021). The Relationship Between Mindfulness and Self-Efficacy. *International Journal of Commerce and Finance*, 7(2), 184-205.

M2: Develi, A., Güğerçin, S., & İplik, E. (2017). Bilinçli farkındalık ve örgütsel stres kaynakları: Banka çalışanları örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 3(2), 44-51.

M3: Kırac, R., Kırloğlu, İ. (2021). Bilinçli Farkındalık ve Empatik Eğilimin, Eleştirel Düşünme Eğilimine Etkisi: Sağlık Yönetimi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(1), 95-104.

- M4:** Akçakanat, T., & Köse, S. Bilinçli Farkındalık (Mindfulness): Kavramsal Bir İnceleme. Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi, Yıl:3, Cilt:2, Sayı:2, s.16-28.
- T1:** Koçer, C. (2019). Bilinçli Farkındalığın Anlamli İşe Etkisi Sürecinde Örgütsel Farkındalığın Moderatör (Düzenleyici Rolü). Doktora tezi. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- T2:** Aktan, D. (2017). Mindful Consumption And Generation Y: Comprehension, Conceptualization, And Communication. Master's Thesis. Izmir University Of Economics
- T3:** Küçük, E. (2019). Bilinçli Farkındalık ve Psikolojik Sermayenin Çalışanların İyi Oluş Hali Üzerindeki Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T4:** Kocapınar, F.(2019), Effects Of Mindfulness Training On People's Consumption Habits, Master's Thesis, Bahcesehir University.
- T5:** Yıldırım, G.(2020), Özyeterlik Algısının Bilinçli Farkındalık ve Benlik Saygısı Düzeylerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi
- T6:** Akdeniz, H. (2021). Bilinçli Farkındalığın İş Tutumları ile Arasındaki İlişkide Psikolojik Sermayenin Ve Öz-Düzenlemenin Aracı Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi.
- T7:** Erme, T. (2020), Kadın Akademisyenlerde Bilinçli Farkındalığı Artıran Çalışma Yaşam Kalitesi Unsurları Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T8:** Kalafatoğlu, Y. (2017). Examining Contextual And Individual Antecedents Of Mindfulness And Its Relation With Ethical Behaviour. Unpublished Doctoral Dissertation. İstanbul Marmara University Social Sciences Institute.
- T9:** Tanrıkulu, G., (2023) Gamification in Mindfulness Mobile Applications: The Effects of Rewards on Purchase Intention, Doctoral Thesis, Dokuz Eylül University Graduate School Of Social Sciences
- T10:** Yelkencioğlu, İ., (2022), Improving Employee Coping Capabilities Amid Pandemic-Induced Remote Working Conditions Via The Application Of Mbsr (Mindfulness-Based Stress Reduction) Training, Doctoral Thesis, Işık Üniversitesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü.

T11: Varol, İ., (2023), Öğrenme Odaklılığın Proaktif Davranışlar ve Yaşam Tatmini Üzerindeki Etkisinde Bilgece Farkındalık Ve İş Zanaatkârlığının Aracılık Rolü: Banka Yöneticileri Üzerinde Bir Araştırma, Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

T12: Avcı, M., (2023), Girişimcilerde Sosyal Kimlik Algısının Metanet ve İyi Oluşa Etkisinde Farkındalığın Aracılık Rolü: Startuplar Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

T13: Deviren, R., (2021), Proaktif Kişiliğin ve Farkındalığın Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Etkileri: Sivil Toplum Örgütlerinde Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

T14: Karacaoğlan, B., (2015), Bilgece Farkındalık, Duygu Düzenleme Becerisi ve İş Tatmini Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

BİR İLETİŞİM BECERİSİ OLARAK: “UYGUN KENDİNİ AÇMA DAVRANIŞI”*

Meryem KARAAZİZ¹

Doç.Dr.

Yakın Doğu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

E-posta: meryem.karaaziz@neu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-0085-612X

Öz

İletişim, kişilerarası ilişkilerin en temel aracıdır. Bu aracı en etkin biçimde kullanabilmek ise iletilecek olan iletinin doğru bir biçimde alıcıya ulaşmasından geçmektedir. Bunun sağlanmasında ise iletişim becerilerinden “kendini açma” davranışı önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, kendini açma davranışını gerçekleştirirken dikkat edilmesi gereken bunun uygun bir biçimde gerçekleştirilmesidir. Uygun kendini açma davranışı (appropriate self-disclosure), bireyin uygun zaman ve mekânda uygun bireylere kendisine ait duygu ve düşünceleri aktarmasıdır. Bu davranış, bir yandan kişinin diğerleri ile olan ilişkilerini etkilerken diğer yandan da kişinin kendi “iyilik hali”ni etkilemektedir. Kendini açma davranışı yaşa, cinsiyete, açıldığı kişiye, açılma konularına, açılmada karşılıklı ve yaşanılan kültüre göre değişiklik göstermektedir. Uygun kendini açma davranışı ile çocukluk döneminde kendini ifade tarzı karşısında nasıl tepki aldığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bununla birlikte, bireyin kendini açma davranışı hangi insan davranışının içinde olduğunu da göstermektedir. Bu çalışmada etkili bir iletişimin kurulması ve devam ettirilebilmesi için gerekli olan iletişim becerilerinden “uygun kendini açma” davranışının kişilerarası ilişkilerdeki önemini vurgulamak amaçlanmaktadır.

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ Sorumlu Yazar: meryem.karaaziz@neu.edu.tr

Atf (APA): Karaaziz, M., (2024), Bir İletişim Becerisi Olarak “Uygun Kendini Açma Davranışı, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 15 (1): 21-35., <https://doi.org/10.55978/sobiadsbd.1279643>.

Anahtar Kelimeler: *Kişilerarası iletişim, Kendini açma, Uygun kendini açma*

Alan Tanımı: *Psikoloji*

AS A COMMUNICATION SKILL: “APPROPRIATE SELF-DISCLOSURE BEHAVIOR”

Abstract

Communication is the most basic tool of interpersonal relations. To be able to use this tool in the most effective way, is to ensure that the message to be transmitted reaches the receiver correctly. In achieving this, the behavior of "self-disclosure", one of the communication skills, plays an important role. However, when performing the self-disclosure behavior, it is important to do it appropriately. Appropriate self-disclosure behavior is the transfer of one's own feelings and thoughts to appropriate individuals at the appropriate time and place. While this behavior affects one's relationships with others, it also affects one's own "well-being". Self-disclosure behavior varies according to age, gender, the person with whom it has opened up, the issues of coming out, the reciprocity in coming out and the culture in which it lives. There is a significant relationship between appropriate self-disclosure behavior and how they react to self-expression in childhood. However, the individual's self-disclosure behavior also shows which human behavior he or she is in. In this study, it is aimed to emphasize the importance of "appropriate self-disclosure" behavior in interpersonal relations, which is one of the communication skills necessary for establishing and maintaining an effective communication.

Key Words: *Interpersonal communication, Self-disclosure, Appropriate self-disclosure*

JEL Code: *J71*

1.GİRİŞ

Yaşam, karmaşık süreçlerin birbiri ardına yaşanması yoluyla biçimlenen bir tecrübe alanıdır ve bir labirente benzer. Bu labirenti çözebilmek için kişinin bilgi edinmeye ihtiyacı vardır. Bilgi sahibi olmak ise varlığı (insan, eşya vb.) anlamaktan geçer. İnsan önce etrafındaki varlıklarla sözlü veya sözsüz olarak

iletişime girerek onları anlamaya çalışır. Daha sonra ise dil yeteneğini kullanarak algıladığı kavramlara ortak bir anlam yaratır ve bunu diğerleriyle paylaşarak bilgisini genişletir (Metin, 2011). Her birey kendi koşulları içinde kendine özgü bir dünya oluşturur ve bu dünyanın içinden diğer insanlarla bir paylaşımında bulunup iletişim kurar (Cüceloğlu, 2002; 2009; Gülbahçe, 2010; Hasta ve Güler, 2013). İletişim, ancak etkin bir şekilde gerçekleştiğinde sağlıklı bir toplumsal yaşam sürdürülebilecektir. İletişimin etkin bir şekilde gerçekleşmesi ise bireylerin birbirlerine ilettikleri iletileri doğru algılayıp yorumlamalarıyla sağlanabilmektedir (Gündoğdu, 2010; Yılmaz, 2010). Ne var ki gerek çevresel koşulların gerekse bireylerin kişilik özelliklerinden kaynaklanan çeşitli iletişim engelleri, gönderilerin doğru alınıp uygun tepkilerin verilmesini engellemektedir. Bu engellemeler dış uyaranları nasıl algıladığımız ve yorumladığımızla yakından ilişkilidir (Özer, 2005; Üstün vd., 2005).

İletişim güçtür; iletişim kurabilme becerisi insanı güçlü kılar. Dolayısıyla, iletişim kuramayan bir birey toplumsal yaşamın dışında kalırken aynı zamanda da iletişim kuran bireye göre güçsüz de kalmaktadır. Bu güç ancak kişilerarası ilişkilerde etkili bir iletişim ve iletişim becerilerinin aktif kullanımı ile sağlanabilecektir (Erözkan, 2007; Myer, 2003). Bu bağlamda etkili bir iletişimin kurulması ve devam ettirilebilmesi, çeşitli iletişim becerilerinin kullanılmasına bağlıdır (Dindia ve Allen, 1992; Collins ve Miller, 1994; Cihangir, 2004; Hollenbaugh ve Everett, 2013). Bu iletişim becerilerinden biri olan kendini açma (self disclosure), kişilerin daha doyurucu ve sağlıklı ilişkiler kurabilmelerini olanak sağlamaktadır (Joinson ve Paine, 2007; Greene vd., 2012; Lin ve Oh, 2014).

1.1.Kendini Açma Davranışı

Kendini açma davranışı ilk kez Jourard (1958) tarafından bilimsel olarak “*kendini açma, başkalarının onu anlayabilmesi için kişinin kendini açıkça göstermesi*” ifadesi ile ele alınmıştır (Jourard, 1971; Akt. Chen ve Cheng, 2001). Yalom (1992) ise kişinin güncel ya da geçmiş yaşantılarını, fantezilerini, umutlarını ve diğer kişilere yönelik duygularını açığa vurması olarak ifade etmiştir. Kendini açma davranışı, bir yandan kişinin diğerleri ile olan ilişkilerini etkilerken diğer yandan da kişinin kendi “iyilik hali”ni etkilemektedir (Seamon, 2008; Gündoğdu, 2010; Öksüz, 2012). Ancak, kendini açma davranışını gerçekleştirirken dikkat edilmesi gereken bunun uygun bir biçimde gerçekleştirilmesidir. Uygun kendini açma davranışı (appropriate self-disclosure), bireyin uygun zaman ve mekânda uygun bireylere kendisine ait duygu ve düşünceleri aktarmasıdır (Cüceloğlu,

2009; Kaya, 2015). Bu davranış, sanılanın aksine bireyin kendisini derinden etkileyen olayları, yaşanmışlıklarını veya tecrübelerini karşısındakiyle paylaşması anlamına gelmemektedir; o an yaşanan süreç içerisinde karşısındakiyle samimiyet ve yakınlık durumuna göre belli sınırlar içerisinde duygu ve düşüncelerini aktarabilmesi anlamına gelmektedir. Bu davranışını gerçekleştiren birey karşısındaki bireye güvendiğini ve ondan gelecek geri bildirimini önemseydiği duygusunu iletmektedir. Bu nedenle ilişki süreci içerisinde bireyler arasında kendini açmayla ilgili hiçbir ilerleme kaydedilmez ise karşısındaki bireye güvenilmediği duygusu iletilir bu durum ise ilişkinin ketlenmesine yol açabilmektedir (Sheldon ve Pecchioni, 2014; Derlega vd., 2008). Uygun kendini açma davranışına sahip birey bu davranışı gerçekleştirdiği zamanlarda üst düzey bir güven duygusuna da erişir. Buradan da anlaşılacağı gibi verimli ve sağlıklı bir iletişim uygun kendini açma davranışıyla sağlanabilir. Kendini açma düzeyinin aşırı yüksek veya düşük olması uygunsuz ve uyumsuz toplumsal davranışa neden olmakta ve kişilerarası ilişkileri de olumsuz yönde etkilemektedir (Gordon, 2010; Rubin ve ark., 2009; Cüceloğlu, 2009).

1.2. Uygun Kendini Açma Davranışı

Luft (1969), uygun kendini açma kavramının bazı nitelikler taşıması gerektiğini ifade etmektedir. Bu nitelikler; (1) sürüp giden bir ilişkinin fonksiyonu olması, (2) karşılıklı olması, (3) o anda olanlara uygun olarak yapılması, (4) kişiler arası ve bireylerin kendi içlerinde o anda olan şeylerle ilgili olması, (5) küçük ilerlemelerle artış göstermesidir (Akt.; Selçuk, 1992; Çetinkaya, 2009; Kaya, 2015). Eğer kendini açma davranışı bu nitelikleri taşıyorsa uygun kendini açma davranışı olarak adlandırılabilir. Bu nitelikleri taşımayan bir kendini açma davranışı kendini açma davranışı olsa bile uygun kendini açma davranışı değildir (Selçuk, 1992; Çetinkaya, 2009; Gündoğdu, 2010; Kaya, 2015). Tüm bunlarla birlikte, uygun kendini açma davranışının sadece sözel boyutu değil aynı zamanda sözel olmayan duygu boyutu da vardır. Bireyler kendilerini sözel olarak ifade ettikleri gibi sözel olmayan uyaranlarla da (yüz ifadeleri, beden duruşu, ses tonu, el hareketleri, giyim vb.) açabilmekte/ifade edebilmektedirler (Bayraktar, 2015; Cüceloğlu, 2009). Sözel olmayan iletişimde duyguların yoğunluğu sözsüz iletişimde daha etkili anlatılabilmekte, düşünceler sözlü iletişimle, duygular sözsüz iletişimle daha rahat ifade edilebilmekte, zaman zaman bireyin sözlü veya sözsüz iletileri farklı anlamlar içerebilmekte ve sözsüz iletişim değişik yorumlara ve yanlış anlamlandırılmaya açık olabilmektedir (Cüceloğlu, 2009; Kaya, 2015). Bu

nedenlerden dolayı birey kendini uygun bir biçimde açarken bir yandan ne söylediğine diğer bir yandan ise nasıl söylediğine dikkat etmelidir.

1.3. Johari Penceresi

Uygun kendini açma davranışından söz ederken '*Johari Penceresi*'nden de söz edilmelidir. Cüceloğlu (2009), bu pencereye '*Kendini Tanıma Penceresi*' adını vermiştir. Bu pencere dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm başkalarının ve bireyin kendisinin de bildiği özelliklerden oluşan '*Açık*' diye adlandırılan alanı içermektedir. İkinci bölüm bireyin kendisinin bilmediği ama çevresindekiler tarafından bilinen özelliklerini içermekte ve '*Kör*' diye adlandırılmaktadır. Üçüncü bölüm bireyin kendisinin bildiği ama başkalarının bilmediği özelliklerini içeren '*Gizli*' diye adlandırılan alandır ve dördüncü bölüm ise bireyin ne kendisinin ne de başkalarının bilmediği özelliklerini içeren '*Bilinmeyen*' diye adlandırılan alanı içermektedir (Cüceloğlu, 2009; Kaya, 2015). Bireylerde uygun kendini açma davranışı '*Açık*' alanın genişliğiyle doğru orantılıken '*Gizli*' alanın genişliğiyle de ters orantılı bir gelişim göstermektedir. Hem daha sağlıklı kendini tanımak adına hem de sağlıklı bir toplumsal çevrenin oluşturulması adına bireyler '*Açık*' alanlarını en yüksek seviyede geniş tutmalıdır (Cüceloğlu, 2009; Kaya, 2015).

2. BULGULAR VE TARTIŞMA

Kişinin hangi alanının daha geniş olacağı dolayısıyla kendini açma davranışını sergileyebilmesi çocukluk döneminde kendisini ifade ettiği zamanlarda kendisine bakım veren kişiden (care giver) aldığı karşı tepkilerle belirlenir (Gordon, 1990). Bu tepkilere bağlı olarak bireyin davranışları şekillenir. Eğer birey çocukluk yıllarında duygu ve düşüncelerini belirttiği zamanlarda kendisine bakım veren kişiden olumsuz tepki alıyorsa ileriki yaşamında kendi kararlarını kendisi veremeyen, özgüveni düşük, içe dönük bir yetişkin olarak yaşamını sürdürebilir (Gordon, 2001; 2005). Çocukluk döneminde kendisini ifade ettiği durumlarda engellenmeyen ve kendisine bakım veren kişiden olumsuz tepki almayan birey ise yetişkin hayatında çocukluk döneminde engellenen bireyin aksine dışa dönük, kendine güvenli, kendi kararlarını kendisi verebilen ve insan ilişkilerinde başarılı bir yetişkin olarak toplumsal yaşamda bulunur (Gordon, 2001; 2005; Cüceloğlu, 2009; Pathak, 2012).

Kendini açma davranışı yaşa, cinsiyete, açıldığı kişiye, açılma konularına, açılmada karşılığa ve yaşanan kültüre göre değişiklik göstermektedir (Oral, 1994; Gültekin, 2001; Öksüz, 2005; Gündoğdu, 2010). Son yıllarda kişilerarası iletişim becerileri üzerine yapılan araştırmalarda kadın olan (Izgar ve Aslan, 2000; Gündoğdu, 2010; Çetinkaya ve Akbaba, Koç, Terzi ve Gül, 2015), benlik algısı yüksek ve dışadönük olan, çocukluk döneminde güvenli bağlanma gerçekleştirmiş olan, özellikle “insan severlilik” ve “duyarlılık” gibi kişilerarası ilişki tarzlarını benimsemiş olan kişilerin uygun kendini açma davranışını daha çok sergileyebildikleri (Murray, 2001; 2002; Osterhout, 2004; Akt.; Erözkan, 2005; 2009) ile birlikte problem çözme becerilerinde daha gelişmiş olduğu vurgulanmaktadır (Cüceloğlu, 2004; Erözkan, 2013).

Bireyin kendini açma davranışında sözü geçen faktörler oldukça önemlidir. Bunlarla birlikte, bireyin kendini açma davranışını hangi düzeyde kullandığı kişinin hangi insan davranışı içerisinde hareket ettiğini de göstermektedir. Uygun düzeyde kendini açan bireyler etkin insan/davranışı içerisinde olurlar ve kendi gereksinimleri kadar başkalarının gereksinimlerini de önemseyen bir tutum içerisinde davranışlarda bulunurlar; düşük düzeyde kendini açan bireyler ise edilgen insan/davranış içerisinde olurlar ve dolaylı olarak saldırgan davranışlarda bulunurlar; yüksek düzeyde kendini açan bireyler saldırgan insan/davranış içerisinde doğrudan saldırgan davranışlarda bulunurlar (Gündoğdu, 2010; Koç, 2014).

3.SONUÇ VE ÖNERİLER

Son olarak, kişilerarası ilişkilerde etkili bir iletişimin başlayıp sürdürülmesinde “uygun kendini açma” davranışı önemli bir rol oynamaktadır. Bunun gerçekleşmesinde ise kişilik özellikleri ve çoğu zaman nasıl bir insan davranışı içerisinde bulunduğu önemlidir. Kendini açma davranışı uygun bir şekilde gerçekleşmediği durumlarda oldukça tehlikeli ve huzursuzluk verici sonuçlara sebep olabilmektedir. Bu nedenle bu yazıda uygun kendini açma davranışı incelenmiş ve bunun koşulları üzerinde durulmuştur. Günümüzde birçok araştırmacının irdelemeye başladığı kendini açma davranışı üzerine yapılan araştırmalar, kendini açma davranışı ile çocukluk döneminde kendini ifade tarzı karşısında nasıl tepki aldığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Bu konuda eğitim programlarının hazırlanması, okul eğitiminden itibaren hem çocukların hem de ailelerin bu konu bağlamında yetiştirilmesi daha fazla uygun

kendini açabilen ve beraberinde etkin insan davranışı içerisinde hareket edebilen kişiler yetiştirilmesine olanak vereceği düşünülmektedir.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKLAR

Bak, J. Y., Lin, C. Y. ve Oh, A. (2014). Self-disclosure topic model for Twitter conversation. Proceeding of the Joint Workshop on Social Dynamics and Personal Attributes in Social Media, 42-49.

Bayraktaroğlu, H. V. (2015). Eğitim ortamında öğretmen öğrenci iletişimi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 18(3), 262-285.

Chen, L. ve Cheng S. H. M. (2001). Perceived family communication patterns and selfdisclosure to parents: a study of youngsters in Hong Kong. Annual Meeting of The International Communicaiton Association, 27, 454-463.

Cihangir, Z. (2004). Kişilerarası İletişimde Dinleme Becerisi. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Collins, N. L. ve Miller, L. C. (1994). Self-Disclosure and Liking: A meta-analytic review. American Psychological Association, 116(3), 457-475.

Cüceloğlu, D. (2002). İletişim Donanımları. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2004). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2009). Yeniden İnsan İnsana. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çetinkaya, B. (2009). Kendini Açma. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çetinkaya, B. ve Akbaba, S. (2011). Üniversite öğrencilerinin kendini açma davranışları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 4, 1-18.

Derlega, V. J., Winstead, B. A. ve Greene, K. (2008). Self-Disclosure and Starting a Close Relationship. S. Sprecher, A. Wenzel, J. Harvey (Ed.). Handbook of Relationship Beginnings (s. 153–174). Psychology Press: New York.

Dindia, K. ve Allen, M. (1992). Sex differences in self-disclosure: A meta-analysis. American Psychological Association, 112(1), 106-124.

Erözkan, A. (2005). Üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerini etkileyen faktörler. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 22, 135-150.

Erözkan, A. (2007). Üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerini etkileyen faktörler. Eğitim Bilimleri Dergisi, 26(26), 59-68.

Erözkan, A. (2009). Üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişki tarzları ve mizah tarzları. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 26, 56-66.

Erözkan, A. (2013). İletişim becerileri ve kişilerarası problem çözme becerilerinin sosyal yetkinliğe etkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13(2), 731-745.

Gardon, T. (1990). Ana Baba Okulu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gardon, T. (2001). Çocukta Dış Disiplin mi? İç Disiplin mi? İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Gardon, T. (2005). Etkili Ana Baba Eğitiminde Uygulamalar. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Gardon, T. (2010). Etkili Öğretmenlik Eğitimi. İstanbul: Profil Yayıncılık. Greene, K., Derlega, V. J. and Mathews, A. (2012). Self-Disclosure in Personal Relationships. A. Vangelisti ve D. Perlman (Ed.). Personal Relationship (s.409-428). Cambridge: Cambridge University Press.

Gülbağçe, E. (2010). Evaluation of student's communication skills at K.K. education faculty Journal of Physical Education and Sport Sciences, 12 (2), 12-22.

Gündoğdu, R. (2010). Farklı puan türüne göre eğitim fakültesine gelen öğrencilerin kendini açma davranışlarının incelenmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7(2), 748-777.

Hasta, D. ve Güler, E. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası ilişki tarzları ve empati açısından bir inceleme. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(1), 64-104.

Hollenbaugh, E. E. ve Everett, M. K. (2013). The Effects of Anonymity on Self-Disclosure in Blogs: An Application of the Online Disinhibition Effect. Journal of Computer-Mediated Communication, 18 (3), 283-302.

Izgar, H. ve Arslan, C. (2000). Psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü öğrencilerinin kendini açma davranışlarının gelişiminin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 308-327.

Joinson, A. N.ve Paine, C. B. (2007). Selfdisclosure, privacy and the internet. The Oxford handbook of Internet psychology, 237-252

Kaya, A. (2015). Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim. Ankara: Pegam Akademi.

Koç, B. (2014). Kişilerarası ilişki tarzlarının saldırganlık ile ilişkisi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 3(4), 160-182.

Koç, B., Terzi, Y. ve Gül, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri ile kişilerarası problem çözme becerileri arasındaki ilişki. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 4(1), 369-390.

Metin, H. (2011). Empatik iletişim ve yönetim. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 32,178-204.

Murray, S .L., Rose, P., Bellavia, G. M., Holmes, J. G. ve Kusche, A. G. (2002). When rejection stings: how self-esteem constrains relationship-enhancement processes. Journal of Personality and Social Psychology, 83(3), 556-573.

Murray, S. L. (2001). The contingencies of interpersonal acceptance: when romantic relationships function as a self-affirmational resource? *Motivation and Emotion*, 25(1), 163-189.

Myer, A. (2007). A study of the differences between appropriate and inappropriate interpersonal self-disclosure in a work environment. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Empori State University.

Oral, A. E. (1994). İntihar girişimi olan kadınların duygularını açma davranışı. *Kriz Dergisi*, 2(2), 299-310.

Osterhout, W. ve Ann, S. (2004). The relationship of attachment, individuation, motivation, self-esteem, and coping to the retention of college students. *Personality Social Psychology Bulletin*, 30, 1243-1254.

Öksüz, Y. (2005). Duyguların açılması eğitiminin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 185-195.

Öksüz, Y. (2012). The impact of emotional disclosure training on emotional expression of university students. *International Journal of Social Sciences*, 5(2), 421-438.

Özer, K. (2005). İletişimsizlik Becerisi. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Pathak, S. (2012). Parental monitoring and self-disclosure of adolescents. *Journal of Humanities and Social Science*, 5(2), 01-05.

Rubin, Z., Hill, C. T., Peplau, L. A. ve Dunkel-Schetter (2009). Self-disclosure in dating couples: Sex roles and the ethic of openness. *Journal of Marriage and the Family*, 42(2), 305-317.

Seamon, C.M. (2008). Self-esteem, sex differences, and self-disclosure: A study of the closeness of relationships. *The Osprey Journal of Ideas and Inquiry*, 99, 153-167.

Selçuk, Z. (1992). İnsan İlişkilerinde Kendini Açma. Ankara: Vadi Yayıncılık.

Sheldon, P. ve Pecchioni, L. (2014). Comparing relationships among self-disclosure, social attraction, precitability and trust in exclusive facebook and exclusive face to face relationships. *American Communication Journal*, 16(2), 1-14.

Üstün, B., Akgün, E. ve Partlak, N. (2005). *Hemşirelikte İletişim Becerileri Öğretimi*. İzmir: Okullar Yayınevi.

Yalom, I. (1992). *Grup Psikoterapisi'nin Teori ve Pratiği* (Çev. Ataman G. ve Özgür K.). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.

Yılmaz, M. (2010). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişki tarzları ve kendini açma düzeyleri arasındaki ilişki. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Muğla Üniversitesi, Muğla.

Yüksel, Ç. (2008). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerinde yaşadıkları problemleri çözme becerilerinin değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Selçuk Üniversitesi, Konya.